

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΩΝ
ΣΠΟΥΔΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ, ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΩΝ
ΑΓΑΘΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΝΕΟΤΕΡΗ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ:
ΝΕΕΣ ΘΕΩΡΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ»

ΔΙΑΤΡΙΒΗ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΕΙΔΙΚΕΥΣΗΣ
ΤΗΣ ΑΝΑΣ ΝΕΣΚΟΒΙΤΣ
(Α.Μ.: 1012202103055)

Θέμα: «Ο διαμελισμός της Γιουγκοσλαβίας και οι πρωταγωνιστές του (1945-1992)»

Επιβλέπων καθηγητής: Θανάσης Χρήστου
Συνεπιβλέπων καθηγητής: Ιάκωβος Μιχαηλίδης
Συνεπιβλέπων καθηγητής: Σωτήριος Ριζάς

ΚΑΛΑΜΑΤΑ 2023

Περιεχόμενα

Πρόλογος	4
Εισαγωγή	5
Α' Κεφάλαιο	
Ιστορικό υπόβαθρο	6
1.1. Σύντομη επισκόπηση της ιστορίας της Γιουγκοσλαβίας πριν το 1945	6
1.2. Ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος και η ανάδυση της Γιουγκοσλαβίας	7
1.3. Η δημιουργία της Φεντεραλιστικής Γιουγκοσλαβίας μετά τον Πόλεμο	8
Β' Κεφάλαιο	
Οι πρωταγωνιστές του Διαμελισμού	11
2.1. Ο Τίτο και η ηγεσία του Κομμουνιστικού Κόμματος	11
2.2. Πτώση του Υπαρκτού Σοσιαλισμού	12
2.2.1. Η ένωση των Νότιων Σλάβων	12
2.2.2. Άνοδος του Τίτο στην εξουσία και ο Dragoljub Draža Mihailović	19
2.2.3. Ο τιτοϊσμός και ο σοσιαλ-κομμουνισμός	25
2.2.4. Πτώση του Τοίχους του Βερολίνου 1989	29
2.2.5. Ο πρώτος άνθρωπος που είπε όχι στο Τίτο	33
2.2.6. Γεωπολιτική προσέγγιση για τη δημιουργία ανεξάρτητων κρατών εντός της Γιουγκοσλαβίας 1991	36
2.2.7. Έξαρση εθνικισμού, το ζήτημα για την ανεξαρτησία του Κοσσόβου	41
2.3. Εθνοτικές ομάδες στη Γιουγκοσλαβία και ο ρόλος τους	43
2.4. Οι διεθνείς επιρροές στην εσωτερική πολιτική κατάσταση και τις εθνοτικές συγκρούσεις	44
2.5. Διάλογος και διπλωματικές προσπάθειες	45
Γ' Κεφάλαιο	
Ο Διαμελισμός της Γιουγκοσλαβίας (1945-1992)	47
3.1. Η εξέλιξη της εθνοτικής και πολιτικής κατάστασης στη Γιουγκοσλαβία μετά τον θάνατο του Τίτο	47
3.2. Οι αιτίες και τα γεγονότα που οδήγησαν στον διαμελισμό	48
3.3. Ο ρόλος των εθνοτικών αντιξοοτήτων και συγκρούσεων	49
3.4. Οι εξωτερικοί παράγοντες και οι διεθνείς αντιδράσεις	50
3.5. Το οικονομικό επιχείρημα	51
3.5.1. Το Πρόβλημα της ανάπτυξης και της δικαιοσύνης	51
3.5.2. Slobodan Milosevic, Franjo Tudjman, Alija Izetbegovic	53
3.5.3. Περίπτωση της Κροατίας και της Σλοβενίας	56

3.5.4. Η περίπτωση της Βοσνίας	59
3.5.5. Περίπτωση της Γιουγκοσλαβικής Μακεδονίας	60
3.5.6. Συμφωνία του Dayton	60

Δ' Κεφάλαιο

Συνέπειες του Διαμελισμού	62
4.1. Οι επιπτώσεις του διαμελισμού στις εθνοτικές ομάδες και τις περιοχές	62
4.2. Οι ανθρώπινες και κοινωνικές απώλειες	62
4.3. Οι επιπτώσεις στην πολιτική σταθερότητα της περιοχής	65
4.4. Οι προσπάθειες για ειρήνη και ανασυγκρότηση	68
Επίλογος	72
Πηγές και Βιβλιογραφία	75
Παράρτημα	80
Περίληψη	83

Πρόλογος

Πολλές είναι οι έρευνες και αναλύσεις που εξηγούν τα αίτια της διάλυσης της Γιουγκοσλαβίας, σύμφωνα πάντα με την εκάστοτε πολιτική και θρησκευτική αντίληψη του συγγραφέα. Χαρακτηριστικό του πολέμου στο έδαφος της πρώην Γιουγκοσλαβίας είναι το πλήθος των μαρτυριών από τους άμεσους συντελεστές. Παραδόξως, παρότι αποτελεί θέμα από το πρόσφατο παρελθόν, οι πηγές και η βιβλιογραφία ήταν πιο προσιτές και διαφορετικές από ποτέ, από επίσημα κυβερνητικά έγγραφα, συνεντεύξεις, απομνημονεύματα, ημερολόγια, μέχρι μαρτυρίες, πολυάριθμες αναλύσεις, δηλώσεις στα ΜΜΕ, ντοκιμαντέρ και πολύτιμο υλικό που δημιουργήθηκε κατά τη διάρκεια των εργασιών του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου για την πρώην Γιουγκοσλαβία.

Στις αρχές της δεκαετίας του 1990, η Σοσιαλιστική Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας ήταν μια από τις μεγαλύτερες, πιο αναπτυγμένες, αλλά και πιο ποικίλες - όσον αφορά την εθνική σύνθεση - χώρες στα Βαλκάνια. Ήταν μια αδέσμευτη ομοσπονδία, αποτελούμενη από έξι δημοκρατίες: Σερβία, Βοσνία-Ερζεγοβίνη, Κροατία, Σλοβενία, Μαυροβούνιο και Γιουγκοσλαβική Μακεδονία. Εκτός από αυτές τις έξι δημοκρατίες, δύο ξεχωριστές περιοχές του Κοσσουπεδίου και της Βοϊβοδίνας είχαν το καθεστώς αυτόνομων επαρχιών εντός της Δημοκρατίας της Σερβίας. Η Γιουγκοσλαβία ήταν ένα μείγμα εθνοτικών ομάδων και θρησκειών, από τις οποίες οι Ορθοδοξία, ο Καθολικισμός και το Ισλάμ ήταν οι πιο εκπροσωπούμενες.

Σε αυτήν την εργασία, θα προσπαθήσω να αναφερθώ, όσο πιο αντικειμενικά γίνεται, στο δράμα της αποσύνθεσης της πατρίδας μου, μέσα από το πρίσμα των βιωμάτων και την προσωπική μου σκοπιά, έχοντας την εποπτεία της πολύτιμης βιβλιογραφίας όλων των αντιμαχόμενων παρατάξεων.

Στην εκπόνηση της διπλωματικής μου διατριβής, είχα την αδιάκοπη συμπαράσταση του επιβλέποντα καθηγητή Θανάση Χρήστου, τον οποίο ευχαριστώ θερμά για την εποπτεία και τις συστάσεις. Οφείλω απέραντη ευγνωμοσύνη στον σεβαστό καθηγητή μου, και ήταν η τιμή μου να συνεργαστώ μαζί του.

Εισαγωγή

Η περίοδος από το 1945 έως το 1992 αποτελεί ένα σημαντικό κεφάλαιο στην ιστορία της Γιουγκοσλαβίας, μιας χώρας που ζήλευε μια πολύπλευρη και σύνθετη ιστορία. Αυτή η περίοδος σηματοδοτεί τον διαμελισμό μιας πολυεθνικής και πολυπολιτισμικής χώρας που διαμορφώθηκε μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο και την επικράτηση της κομμουνιστικής διακυβέρνησης υπό την ηγεσία του Ιοσίπ Μπρόζ Τίτο.

Η Γιουγκοσλαβία ήταν μια χώρα που απαρτιζόταν από διάφορες εθνικές ομάδες, πολιτισμούς και θρησκείες, και κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, αντιμετώπισε μια σειρά προκλήσεων, συγκρούσεων και αλλαγών που κατέληξαν στον διαμελισμό της.¹

Ένας σημαντικός αριθμός λόγων για τη διάλυση της χώρας μπορεί να συνοψιστεί σε οικονομικά επιχειρήματα, στην έξαρση του εθνικισμού, σε πολιτισμικές διαφορές των γιουγκοσλαβικών λαών, στις αλλαγές στη διεθνή γεωπολιτική σκηνή, οι οποίες, κατά την άποψή μου, ήταν ο κύριος λόγος για τη βίαιη αλλαγή των συνόρων στον ευρύτερο βαλκανικό χώρο, στον ρόλο που διαδραμάτισαν διάφορες προσωπικότητες στη δημιουργία και την καταστροφή του γιουγκοσλαβικού κράτους, σε δομικούς και θεσμικούς λόγους και σε ιδεολογικά επιχειρήματα. Βέβαιο είναι ότι η αποσύνθεση της Γιουγκοσλαβίας ήταν αποτέλεσμα πολλών λόγων και αιτιών, και είναι αδύνατο να περιοριστεί μόνο σε ένα αίτιο. Η εργασία αυτή αφιερώνεται σε όλους τους Γιουγκοσλάβους που έφυγαν από τη χώρα και δεν επέστρεψαν, καθώς και στην οικογένειά μου. Σημαντική ήταν η απουσία πρώτου βαθμού συγγενών και ορισμένων συγγενών δεύτερου βαθμού από τις πολεμικές επιχειρήσεις.²

Ο σκοπός της παρούσας διπλωματικής εργασίας είναι να εξετάσει και να αναλύσει τον διαμελισμό της Γιουγκοσλαβίας κατά την περίοδο 1945-1992 με σκοπό την κατανόηση των πρωταγωνιστών που συμμετείχαν σε αυτόν και των συνεπειών που ανέκυψαν από αυτόν τον διαμελισμό. Η εργασία επιδιώκει την ανάδειξη των αιτιών που οδήγησαν στον διαμελισμό, του ρόλου των εθνικών συγκρούσεων και των διεθνών παραγόντων, καθώς και των συνεπειών που επηρέασαν την περιοχή των Βαλκανίων και την παγκόσμια πολιτική σκηνή.

¹ Γιουγκοσλαβία, *Μια διαφορετική πλευρά της ιστορίας*. <https://www.youtube.com/6/10/2023>

² Σπ. Σφέτας, *Εισαγωγή στη Βαλκανική Ιστορία. Από τον Μεσοπόλεμο στη Αήξη του Ψυχρού Πολέμου (1919-1989)*, Θεσσαλονίκη 2011, τ.2, σ. 48

Μέσα από αυτήν την ανάλυση, η εργασία αποσκοπεί να προσφέρει μια ολοκληρωμένη εικόνα του διαμελισμού της Γιουγκοσλαβίας, να αποσαφηνίσει τους κύριους παράγοντες που συνέβαλαν σε αυτόν και να διερευνήσει τις συνέπειες του για την περιοχή και την παγκόσμια πολιτική σκηνή. Συνολικά, η εργασία αποτελεί προσπάθεια να κατανοήσει την πολυπλοκότητα αυτής της ιστορικής περιόδου και να προσφέρει μια εμβάθυνση στην κατανόηση του διαμελισμού της Γιουγκοσλαβίας και των επιπτώσεών του.

Ακολουθώντας αυτήν την εισαγωγή, τα κεφάλαια που ακολουθούν θα εξετάσουν περισσότερες λεπτομέρειες σχετικά με την ιστορία, τους πρωταγωνιστές, τους παράγοντες και τις επιπτώσεις του διαμελισμού της Γιουγκοσλαβίας.

Στο πρώτο κεφάλαιο παρουσιάζεται μια σύντομη επισκόπηση της ιστορίας της Γιουγκοσλαβίας πριν το 1945. Εξετάζεται ο τρόπος με τον οποίο ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος επηρέασε την περιοχή και πώς η δημιουργία της Φεντεραλιστικής Γιουγκοσλαβίας μετά τον πόλεμο διαμόρφωσε το πολιτικό τοπίο της χώρας.

Στο δεύτερο κεφάλαιο εξετάζονται οι κύριοι πρωταγωνιστές του διαμελισμού της Γιουγκοσλαβίας. Περιγράφεται η ηγεσία του Τίτο και του Κομμουνιστικού Κόμματος και ο ρόλος που διαδραμάτισαν στη διαδικασία. Εξετάζεται επίσης ο τρόπος με τον οποίο οι εθνοτικές ομάδες στη Γιουγκοσλαβία συμμετείχαν στον διαμελισμό, καθώς και οι επιρροές από τη διεθνή κοινότητα που επηρέασαν τα γεγονότα.

Στο τρίτο κεφάλαιο αναλύεται η εξέλιξη της εθνοτικής και πολιτικής κατάστασης στη Γιουγκοσλαβία μετά τον θάνατο του Τίτο. Εξετάζονται οι αιτίες που οδήγησαν στον διαμελισμό, ο ρόλος των εθνοτικών αντιξοοτήτων και συγκρούσεων, καθώς και οι επιπτώσεις από την διεθνή κοινότητα.

Τέλος, στο τέταρτο κεφάλαιο εξετάζονται οι επιπτώσεις του διαμελισμού στις εθνοτικές ομάδες και τις περιοχές. Αναλύονται οι ανθρώπινες και κοινωνικές απώλειες που προκλήθηκαν και ο τρόπος με τον οποίο επηρέασε την πολιτική σταθερότητα της περιοχής. Εξετάζονται επίσης οι προσπάθειες για ειρήνη και ανασυγκρότηση.

Α' Κεφάλαιο

Ιστορικό υπόβαθρο

1.1. Σύντομη επισκόπηση της ιστορίας της Γιουγκοσλαβίας πριν το 1945

Πριν το 1945, η Γιουγκοσλαβία βίωσε μια πολυάριθμη σειρά ιστορικών γεγονότων που διαμόρφωσαν το πολιτικό και κοινωνικό της τοπίο.

Στις αρχές του 20ού αιώνα, η περιοχή που αργότερα θα γίνει η Γιουγκοσλαβία αποτελούνταν από διάφορα βαλκανικά κράτη υπό ξένη κυριαρχία, όπως την Οθωμανική Αυτοκρατορία, την Αυστροουγγαρία και το Βασίλειο των Σέρβων, Κροατών και Σλοβένων.³

Κατά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο, προέκυψε μια ανεξαρτησία κίνηση, και το 1918 δημιουργήθηκε το Βασίλειο των Σέρβων, Κροατών και Σλοβένων (αργότερα ονομαζόμενο Γιουγκοσλαβία). Αυτή η νέα χώρα ήταν μια πολυεθνική ένωση με διάφορες εθνοτικές ομάδες, που είχαν διαφορετικές πολιτιστικές και ιστορικές ρίζες. Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1920, η Γιουγκοσλαβία αντιμετώπισε διάφορες προκλήσεις, συμπεριλαμβανομένων των πολιτικών αντιξοοτήτων και των οικονομικών δυσκολιών. Κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, η Γιουγκοσλαβία κατακτήθηκε από τους ναζί και υπέστη σοβιετική παρεμβολή.⁴

Μετά τον πόλεμο, η Γιουγκοσλαβία έγινε μια φεντεραλιστική χώρα με τον Τίτο στην εξουσία. Προσπάθησε να εφαρμόσει ένα πολυεθνικό μοντέλο συνύπαρξης, αλλά αντιμετώπισε συνεχείς προκλήσεις από τις εθνοτικές ομάδες της χώρας.

Αυτή η προπολεμική ιστορία διαμόρφωσε το πλαίσιο για τα γεγονότα που ακολούθησαν, συμπεριλαμβανομένου του διαμελισμού της Γιουγκοσλαβίας την δεκαετία του 1990.

1.2. Ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος και η ανάδυση της Γιουγκοσλαβίας

Ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος είχε σημαντικές επιπτώσεις στην ανάδυση της Γιουγκοσλαβίας και οδήγησε στην κατάρρευση της Αυστροουγγαρίας και της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, που είχαν ελέγχοντας την περιοχή των Βαλκανίων. Αυτό άνοιξε τον δρόμο για τη δημιουργία ανεξάρτητων κρατών, συμπεριλαμβανομένου του Βασιλείου των Σέρβων, Κροατών και Σλοβένων το 1918.⁵

Με την ίδρυση του Βασιλείου των Σέρβων, Κροατών και Σλοβένων, η Γιουγκοσλαβία δημιουργήθηκε ως μια πολυεθνική ένωση που περιλάμβανε διάφορες εθνοτικές ομάδες, όπως Σέρβους, Κροάτες, Σλοβένους, Μακεδόνες, Βοσνιακούς, και

³ Π. Καλογεράτος, *Το Κοινωνικοπολιτικό σύστημα*, Αθήνα 1989, σελ. 95.

⁴ Π. Καλογεράτος, *ό. π.*, σελ. 97.

⁵ Σπ. Σφέτας, *Ακήρυχτος Πόλεμος για το Μακεδονικό. Βουλγαρία-Γιουγκοσλαβία 1968-1979*, Θεσσαλονίκη 2010, σελ.67.

άλλους. Κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, πολλοί Γιουγκοσλάβοι παρτιζάνοι, υπό την ηγεσία του Josip Broz Tito, αντιστάθηκαν σθεναρά στη γερμανική κατοχή και τις τοπικές φασιστικές κυβερνήσεις. Αυτός ο αντιφασιστικός αγώνας οδήγησε στην ενοποίηση της Γιουγκοσλαβίας μετά τον πόλεμο, με τον Τίτο να γίνεται ηγέτης της χώρας.⁶

Μετά τον πόλεμο, η Γιουγκοσλαβία ανακήρυξε την ανεξαρτησία της από την Σοβιετική Ένωση και τον σοβιετικό έλεγχο. Αυτή η κίνηση σημάδεψε την ανεξαρτησία της χώρας και την ανάπτυξη του κομμουνιστικού καθεστώτος υπό τον Τίτο. Ο αντιφασιστικός αγώνας των παρτιζάνων υπό την ηγεσία του Τίτο αποτέλεσε καίριο παράγοντα για την ανεξαρτησία της Γιουγκοσλαβίας. Οι παρτιζάνοι αντιμετώπισαν τη γερμανική κατοχή και τις τοπικές φασιστικές δυνάμεις, ενώ συγκέντρωσαν την υποστήριξη από διάφορες εθνοτικές ομάδες της Γιουγκοσλαβίας. Μια σημαντική εξέλιξη κατά τη διάρκεια του πολέμου ήταν η συμφωνία του Λονδίνου το 1944, όπου οι αντάρτες του Τίτο αναγνωρίστηκαν επίσημα από τις Συμμαχικές Δυνάμεις ως οι νόμιμοι εκπρόσωποι της Γιουγκοσλαβίας. Με τον Τίτο στην εξουσία, η Γιουγκοσλαβία μετατράπηκε σε ένα σοσιαλιστικό κράτος, με τη δημιουργία της Σοσιαλιστικής Φεντεραλιστικής Δημοκρατίας Γιουγκοσλαβίας το 1945. Η Γιουγκοσλαβία υπήρξε μια από τις λίγες χώρες που διατήρησε ανεξαρτησία από τον σοβιετικό κομμουνισμό και ανέπτυξε το δικό της μοντέλο σοσιαλισμού, γνωστό ως "Σοσιαλισμός με ανθρώπινο πρόσωπο."⁷

Ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος και η αντιφασιστική αντίσταση διαμόρφωσαν την πολιτική ταυτότητα της Γιουγκοσλαβίας, ενώ η ηγεσία του Τίτο έπαιξε έναν καίριο ρόλο στην ανάδυση και τη διαμόρφωση της χώρας κατά τη διάρκεια και μετά τον πόλεμο.

1.3. Η δημιουργία της Φεντεραλιστικής Γιουγκοσλαβίας μετά τον Πόλεμο

Η Γιουγκοσλαβία βρέθηκε σε μια κρίσιμη καμπή της ιστορίας της. Ο αντιφασιστικός αγώνας υπό τον ηγέτη των παρτιζάνων, Τίτο, οδήγησε στην απελευθέρωση της χώρας από τη γερμανική κατοχή και τις φασιστικές δυνάμεις. Ο

⁶ Λ. Χατζηπροδρομίδης, *Η Εκρηξη του Εθνικισμού, ο Βαλκανικός και ο Ευρύτερος Περίγυρος*, Αθήνα 1991, σελ. 49.

⁷ Λ. Χατζηπροδρομίδης, *ό. π.*, σελ. 50-52.

Τίτο ανέλαβε την ηγεσία της χώρας και κατέχει μεγάλη εξουσία. Η δημιουργία της νέας Γιουγκοσλαβίας απαιτούσε την αντιμετώπιση πολλών προκλήσεων.⁸

Ένα από τα βασικά ζητήματα ήταν η διατήρηση της ενότητας σε μια χώρα που αποτελούνταν από διάφορες εθνοτικές ομάδες, όπως Σέρβους, Κροάτες, Σλοβένους, Μακεδόνες και άλλες. Οι αρχές αντιμετώπισαν το ζήτημα αυτό με τη δημιουργία της Φεντεραλιστικής Γιουγκοσλαβίας, επίσημα γνωστής ως η "Φεντεραλιστική Λαϊκή Δημοκρατία Γιουγκοσλαβίας." Αυτή η νέα χώρα αποτελούνταν από σοσιαλιστικές δημοκρατίες, όπως η Σερβία, η Κροατία και η Σλοβενία, που είχαν σημαντική αυτονομία, αλλά υπόκεινται στην κεντρική κυβέρνηση της Γιουγκοσλαβίας.⁹

Αυτό το νέο συνταγματικό μοντέλο συνδύασε στοιχεία της κομμουνιστικής διακυβέρνησης με την αρχή της φεντεραλιστικής ενότητας. Κάθε δημοκρατία είχε το δικό της σύνταγμα και πολιτική οργάνωση, αλλά παρέμενε μέρος της μεγαλύτερης οντότητας της Γιουγκοσλαβίας.

Αυτή η δημιουργία της Φεντεραλιστικής Γιουγκοσλαβίας αντανάκλούσε τις προσπάθειες για τη διατήρηση της εθνοτικής και πολιτικής σταθερότητας στη χώρα, ενώ ταυτόχρονα αναγνώριζε την ανάγκη για τοπική αυτονομία και δημοκρατία στις επιμέρους δημοκρατίες. Μετά τη δημιουργία της Φεντεραλιστικής Γιουγκοσλαβίας, η χώρα άρχισε να αντιμετωπίζει πολλές προκλήσεις και προβλήματα.¹⁰

Η διαχείριση της δημοκρατίας σε μια φεντεραλιστική δομή προκάλεσε πολιτικές διενέξεις μεταξύ των διαφόρων δημοκρατιών. Η αντιπαράθεση μεταξύ των εθνοτικών ομάδων, όπως Σέρβων και Κροατών, είχε πολιτικές και κοινωνικές επιπτώσεις. Η ανάπτυξη και η οικονομική ευημερία δεν ήταν ομοιόμορφες σε όλες τις περιοχές της Γιουγκοσλαβίας. Ορισμένες δημοκρατίες είχαν περισσότερη πρόσβαση σε οικονομικούς πόρους και ανέπτυσαν γρηγορότερα από άλλες, προκαλώντας ανισότητες. Οι εθνοτικές αντιξοότητες και οι εθνικιστικές τάσεις άρχισαν να εντείνονται με την πάροδο του χρόνου. Οι εθνικές ομάδες αντιμετώπιζαν δυσκολίες στο να συμβιώσουν και να συνεργαστούν εντός της Φεντεραλιστικής Γιουγκοσλαβίας.

⁸ M. Korošić, "Jugoslovenska kriza," Zagreb 1988, σελ. 102.

⁹ V. Stanković Pejnović, "Raspad Jugoslavije," Zagreb Κροατία 2010, σελ. 56-57.

¹⁰ M. Korošić, ό.π., σελ. 104.

Διάφοροι διεθνείς παράγοντες είχαν επίδραση στη Γιουγκοσλαβία και τη διαμόρφωση της εσωτερικής της πολιτικής. Η ψυχρή πολεμική περίοδος επηρέασε τις πολιτικές συμμαχίες και τις εξωτερικές σχέσεις της χώρας.¹¹

¹¹ .Β. Δημητρόπουλος, «Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγικές Σπουδές» Διάσπαση Γιουγκοσλαβίας: Ζήτημα Εσωτερικής Διαχείρισης ή Αποτέλεσμα Ανταγωνισμού των Μεγάλων Δυνάμεων; 2015, Διπλωματική διατριβή Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστήμων, σελ. 47-48.

Β' Κεφάλαιο

Οι πρωταγωνιστές του Διαμελισμού

2.1. Ο Τίτο και η ηγεσία του Κομμουνιστικού Κόμματος

Ο Josip Broz Tito, ηγέτης του Κομμουνιστικού Κόμματος της Γιουγκοσλαβίας και πρόεδρος της χώρας από τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο έως τον θάνατό του το 1980, αποτέλεσε κλειδί για τη διαμόρφωση της πολιτικής και κοινωνικής πραγματικότητας της Γιουγκοσλαβίας. Κατά τη διάρκεια της ηγεσίας του, εφάρμοσε την πολιτική της αυτοδιοίκησης, μια προσέγγιση που στόχευε στο να συνδυαστούν στοιχεία του σοσιαλισμού με αυτόνομη διακυβέρνηση. Αυτή η προσέγγιση χαρακτηρίστηκε από την απουσία απόλυτης κεντρικής εξουσίας και την προώθηση της τοπικής αυτονομίας.¹²

Ένα από τα κύρια χαρακτηριστικά της ηγεσίας του Τίτο ήταν η προσπάθειά του να διατηρήσει την ενότητα της Γιουγκοσλαβίας παρά τις εθνοτικές διαφορές. Αν και η Γιουγκοσλαβία αποτελούνταν από διάφορες εθνικότητες, ο Τίτο εργάστηκε για να ενώσει αυτές τις εθνικότητες υπό τη σημαία του κομμουνισμού και της αυτοδιοίκησης. Ωστόσο, παρά τις προσπάθειές του, οι εθνοτικές διαφορές και οι εθνικιστικές τάσεις άρχισαν να εντείνονται με την πάροδο του χρόνου. Οι εθνικές ομάδες αντιμετώπιζαν δυσκολίες στο να συμβιώσουν και να συνεργαστούν εντός της Φεντεραλιστικής Γιουγκοσλαβίας. Οι εσωτερικές εντάσεις, σε συνδυασμό με εξωτερικές πιέσεις και παρεμβάσεις από διάφορους διεθνείς παράγοντες, συνέβαλαν στην επιδείνωση της κατάστασης.¹³

Ο Τίτο και η ηγεσία του Κομμουνιστικού Κόμματος είχαν σημαντική επίδραση στην ιστορία της Γιουγκοσλαβίας. Ο Josip Broz Tito ήταν ο ηγέτης της χώρας από τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο έως τον θάνατό του το 1980. Κατά τη διάρκεια της ηγεσίας του, διαδραμάτισε έναν καίριο ρόλο στη διαμόρφωση της Γιουγκοσλαβίας και των γεγονότων που οδήγησαν στον διαμελισμό της.¹⁴

Παρά τις προσπάθειές του, οι εθνοτικές διαφορές και οι εθνικιστικές τάσεις αναδείχθηκαν ως σοβαρά προβλήματα κατά τη διάρκεια της ηγεσίας του Τίτο. Οι εθνικές ομάδες αντιμετώπιζαν δυσκολίες στο να συνυπάρξουν ειρηνικά και να

¹² Σπ. Σφέτας, *Εισαγωγή στη Βαλκανική Ιστορία*, Τόμος Α'. Από την οθωμανική κατάκτηση των Βαλκανίων μέχρι τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο (1354-1918), Θεσσαλονίκη 2000, σελ. 67.

¹³ Σπ. Σφέτας, *ό.π.*, σελ. 68-69.

¹⁴ Δ.Τ. Ανάλις, *Χρονικό ενός Πολιορκημένου Λαού: Γιουγκοσλαβία 1993-1996*, Αθήνα 1993, σελ. 78.

συνεργαστούν, και αυτό άνοιξε τον δρόμο για εθνοτικές συγκρούσεις και αντιξοότητες στη μετα-Τίτο εποχή.¹⁵

Ο θάνατος του Τίτο το 1980 σήμανε την αρχή του τέλους για τη Γιουγκοσλαβία, καθώς οι εθνοτικές διαμάχες και ο διαμελισμός της χώρας επιδείνωσαν την κατάσταση και οδήγησαν σε μια περίοδο αναταραχής και πολιτικής αστάθειας.¹⁶

2.2. Πτώση του Υπαρκτού Σοσιαλισμού

2.2.1. Η ένωση των Νότιων Σλάβων

Ανέκαθεν τα Βαλκάνια αποτελούσαν ένα μωσαϊκό κρατών με μακρόχρονο και πολύπαθο παρελθόν. Μεταξύ αυτών, η Γιουγκοσλαβία, μια χώρα με πολυσήμαντη ιστορία, κατάφερε να χαράζει τη δική της πορεία μέσα από την ιδιαίτερη εθνοτική της σύνθεση.¹⁷

Ο Α' Παγκόσμιος Πόλεμος αποτέλεσε επίσης το κύκνειο άσμα πολλών αυτοκρατοριών. Ανάμεσά τους, εμφανίστηκε το "Βασίλειο των Σέρβων, Κροατίας και Σλοβενίας," μια χώρα που περιείχε και μειονότητες Βοσνίων, Μαυροβούνιων και Σκοπιανών. Η διακήρυξη του Βασιλείου των Σέρβων, Κροατών και Σλοβένων στο Βελιγράδι την 1η Δεκεμβρίου 1918 υποστηρίχθηκε σχεδόν από όλους τους σχετικούς πολιτικούς, διπλωματικούς και θρησκευτικούς κύκλους της τότε ηγεσίας, τόσο στην Ευρώπη όσο και στο "Ενωμένο Σλάβικο Βασίλειο."¹⁸

Η ιδέα ενός κοινού κράτους εμφανίστηκε σε πολλά μέρη και με πολλές εκδοχές κατά τη διάρκεια του προηγούμενου αιώνα και θα πρέπει επίσης να τοποθετηθεί στο ευρύτερο πλαίσιο της ευρωπαϊκής ιστορίας. Κυρίως επαναστατικές ιδέες που προήλθαν από τη Γαλλία και κινήματα εθνικής ενοποίησης από την κεντρική και νότια Ευρώπη, με την έκρηξη του διαφωτισμού, οι ιδέες και το έργο του Ρήγα Φεραίου μεταδίδονταν σε ολόκληρη τη Βαλκανική. Όπως και τα δυτικά πρότυπα, ειδικά του γερμανικού και ιταλικού εθνικισμού.¹⁹

¹⁵ Δ.Τ. Ανάλις, ό. π., σελ. 80.

¹⁶ Σ. Τζίμας, «Πάει πέθανε...», Ο θάνατος του Τίτο και το γιουγκοσλάβικο αιματοκύλισμα, Καθημερινή 04.05.2020

¹⁷ Φωτιά στα Βαλκάνια. Διάλυση της Γιουγκοσλαβίας. <https://www.youtube.com/7/10/2023>

¹⁸ Foreign Relations of the United States (FRUS), 1969–1976, Volume XII Soviet Union <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1969-76v12> (ημερ. επίσκεψης 6/10/2023).

¹⁹ Foreign Relations of the United States (FRUS), 1969–1976, Volume XII Soviet Union <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1969-76v12> (ημερ. επίσκεψης 6/10/2023).

Στη συνέχεια, θα εξετάσουμε ποιες πολιτικές και πνευματικές προσωπικότητες υποστήριζαν και προέβλεπαν τη δημιουργία του Γιουγκοσλαβικού ομόσπονδου κράτους. Σήμερα, ωστόσο, οι κυβερνούσες και πνευματικές ελίτ συχνά βλέπουν τη Γιουγκοσλαβική ενοποίηση ως αφελή και καταστροφικό λάθος, αποτέλεσμα χειραγώγησης από σοβινιστές Σέρβους, ή τους ναζιστικούς Κροάτες, ή συνωμοσία των Μεγάλων Δυνάμεων. Οι διανοούμενοι νότιοι Σλάβοι εκείνης της εποχής είχαν υιοθετήσει την ιδέα της ενοποίησης όλων των εθνικών ομάδων στην ευρύτερη περιοχή των Βαλκανίων σε ένα ενιαίο κράτος. Ο Σέρβος Dositej Obradovic (1739-1811), συγγραφέας, βιογράφος, φιλόσοφος, παιδαγωγός, εκπαιδευτικός μεταρρυθμιστής, γλωσσολόγος, και ο πρώτος υπουργός Παιδείας της Σερβίας, τόνισε τη συγγένεια των Γιουγκοσλαβικών γλωσσών. Ο ιστορικός Jovan Rajic (1726-1801) υπογράμμισε την ανάγκη ενότητας των Γιουγκοσλαβικών λαών, και ο ηγέτης του ιλλυρικού κινήματος Ljudevit Gaj (1809-1872) προέβλεπε ως σκοπό του κινήματος τη γλωσσική και πολιτιστική ολοκλήρωση των Σλάβων του Νότου. Επιπλέον, σημαντικά ιστορικά γεγονότα συνέβαλαν, μέχρι ενός βαθμού, στην καλλιέργεια της ιδέας, όπως η αντιουγγρική συμμαχία Σέρβων και Κροατών κατά τη διάρκεια της επανάστασης του 1848-1849 και οι Βαλκανικοί πόλεμοι του 1912-1913. Ωστόσο, καθοριστικός παράγοντας υπήρξε ο Α' Παγκόσμιος Πόλεμος, κατά τον οποίο μετά τη λήξη του σχηματίστηκε το πρώτο κράτος των λαών της Γιουγκοσλαβίας.²⁰

Εξέχουσα μορφή που εκπροσωπούσε την Πανσλαβική ιδέα, τη γλωσσική και εθνική συγγένεια των Νοτίων Σλάβων μεταξύ των Σέρβων, Μαυροβούνιων και Κροατών διανοούμενων από τα τέλη του 18ου αιώνα, ήταν ο Σέρβος πολιτικός Ilija Garašanin (1812-1874). Μαζί με τους Jovan Rajić, Dositej Obradović, Vuk Karadžić, Petar Petrović Njegoš - όλοι αυτοί ήταν ιερείς, τουλάχιστον για μια περίοδο της ζωής τους, εκτός από τον Karadžić, ο οποίος όμως σπούδασε σε μοναστήρι - υποστήριζαν θερμά την ιδέα του ομόσπονδου Νοτιοσλαβικού κράτους.²¹

Ένα ισχυρό στοιχείο πραγματισμού, δηλαδή η συνειδητοποίηση ότι μόνο σε συνεργασία με τα άλλα νοτιοσλαβικά έθνη, η Σερβία μπορεί να γίνει ένα ανεξάρτητο κράτος ικανό να αντισταθεί στον Οθωμανικό, τον Αυστρο-ουγγρικό και τον Ρωσικό ιμπεριαλισμό, φαίνεται στο έργο του Ilija Garašanin, Υπουργού Εσωτερικών (και

²⁰ Ντοκιμαντέρ: Γιουγκοσλαβία, από τη συγκρότηση έως τη διάλυση <https://www.youtube.com/> (ημερ. επίσκεψης 6/10/2023).

²¹ Ε. Βλάχου, *Οι Συνταγματάρχες και ο Τύπος*, (επιμ. Γ. Γιαννόπουλος, R. Clogg) *Η Ελλάδα κάτω από στρατιωτικό ζυγό*, 1976, σελ. 14.

αργότερα πρωθυπουργού) του αυτόνομου σερβικού πριγκιπάτου. Το έργο αυτό, λόγω της πρωτοποριακής ιδέας για την ένωση των Νότιων Σλάβων σε ένα ενιαίο κράτος, ήταν ένα αμφιλεγόμενο και μακρόχρονα απόρρητο έγγραφο του 1844. Παρόμοιες ιδέες μπορούν να βρεθούν σε παλαιότερο έγγραφο, στην επιστολή του πρώτου Σέρβου διδάκτορα της Νομικής, έμπορου και φιλανθρωπιστή, του Sava Tekelija (1761-1842) προς τον Ναπολέοντα, που γράφτηκε ακριβώς 40 χρόνια νωρίτερα, τον πρώτο χρόνο της Πρώτης Σερβικής Εξέγερσης.²²

Ο Tekelija είχε γεννηθεί στο Arad, το οποίο ανήκε στη Μοναρχία των Αψβούργων (σήμερα στη Ρουμανία). Αυτό το είδος πραγματισμού - ότι η σερβική ενοποίηση είναι δυνατή μόνο εντός της ευρύτερης γιουγκοσλαβικής, δηλαδή βαλκανικής ενότητας (και συνήθως υπονοούνταν και ο ηγετικός ρόλος της Σερβίας και των Σέρβων στο μελλοντικό κράτος) - ήταν επίσης παρούσα στο έργο του Σέρβου και Γιουγκοσλάβου πολιτικού και διπλωμάτη Nikola Pasic (1845-1926). Κατά τη διάρκεια της πολιτικής του σταδιοδρομίας, που διήρκεσε σχεδόν τέσσερις δεκαετίες, διατέλεσε πέντε φορές πρωθυπουργός της Σερβίας και τρεις φορές πρωθυπουργός της Γιουγκοσλαβίας. Έπαιξε καθοριστικό ρόλο στην ίδρυση της Γιουγκοσλαβίας και θεωρείται μια από τις πιο σημαντικές προσωπικότητες στη σερβική ιστορία του εικοστού αιώνα. Ιστορικά θα μπορούσαμε να τον χαρακτηρίσουμε ως τον "Σέρβο Ελευθέριο Βενιζέλο"²³

Ο Nikola Pasic προσέδιδε σημαντική σημασία στη συνεργασία των Σλάβων του Νότου για την ενίσχυση της εθνικής ανεξαρτησίας, όμοια με την ιδέα που υποστήριζε ο Ilija Garašanin. Η προσέγγιση αυτή προώθησε την ιδέα της ενοποίησης των Νοτίων Σλάβων σε μια ενιαία πολιτική οντότητα, προκειμένου να αντιμετωπιστούν καλύτερα οι προκλήσεις που αντιμετώπιζαν από τις ιμπεριαλιστικές δυνάμεις της εποχής.

Η ιστορική σημασία αυτών των προσωπικοτήτων και των ιδεών τους είναι σημαντική για την κατανόηση της διαμόρφωσης της Γιουγκοσλαβίας και των γεγονότων που ακολούθησαν στην περιοχή των Βαλκανίων κατά τον εικοστό αιώνα. Αυτοί οι πολιτικοί διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση της σλαβικής εθνικής ταυτότητας και της πολιτικής εξέλιξης της περιοχής.²⁴

²² Ε. Βλάχου, ό. π., σελ. 17.

²³ Ε. Βλάχου, ό. π., σελ. 18.

²⁴ A. Batović, "The Balkans in Turmoil. Croatian Spring and the Yugoslav position Between the Cold War Blocs 1965-1971," Cold War Studies Programme, 2003, https://wikileaks.org/gifiles/attach/128/128054_Croatian%20Spring.pdf (ημερ. επίσκεψης 6/10/2023).

Με παρόμοιο τρόπο, οι Κροάτες πολιτικοί και διπλωμάτες, ο Ante Trumbić (1864-1938) και ο Stjepan Radic (1871-1928), καθώς και αργότερα ο Vlado Macek (1879-1964), πρώην αντιπρόεδρος της κυβέρνησης της Γιουγκοσλαβίας, πίστευαν ότι οι Κροάτες μπορούσαν να ενωθούν μόνο στην ευρύτερη γιουγκοσλαβική κοινότητα. Ωστόσο, στο επόμενο κεφάλαιο θα δούμε ότι, παρά την κοινή αντίληψη για την ενότητα των νοτίων βαλκανικών λαών, οι εντάσεις και εθνικιστικές συγκρούσεις αμαυρώνουν την κοινή τους πορεία, με το αποκορύφωμα να είναι οι δολοφονίες πολιτικών εκπροσώπων της πανσλαβικής ιδέας.²⁵

Μετά τη νίκη των Συμμάχων στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο, το 1918, με βαρύ αίματος φόρο, ένα τέταρτο του πληθυσμού των νοτίων Σλάβων πέθαναν κατά τη διάρκεια του πολέμου, με τους περισσότερους από αυτούς να είναι Σέρβοι. Τότε ιδρύεται το πρώτο ενοποιημένο Βασίλειο των Σέρβων, των Κροατών και των Σλοβένων κατά την εποχή της μοναρχίας - το Βασίλειο των Σέρβων, των Κροατών και των Σλοβένων. Οι πολιτικές ελίτ της περιοχής, αλλά και των συμμάχων, οι οποίοι ήταν φιλελεύθεροι και, στην πλειονότητά τους, μασόνοι, στη Διάσκεψη της Ειρήνης στις Βερσαλλίες το 1919, έθεσαν τα θεμέλια για ένα ισχυρό Σλαβικό κράτος στη Νοτιοανατολική Ευρώπη, καθώς και για τον περιορισμό της δύναμης της Αυστροουγγαρίας και της Γερμανίας.²⁶

Υπήρχε επίσης ανοιχτός πολιτικός ανταγωνισμός μεταξύ των Αψβούργων Γιουγκοσλάβων που παρέμειναν στη χώρα μετά το ξέσπασμα του πολέμου και εκείνων που τράπηκαν σε φυγή λόγω δικαιολογημένου φόβου για βία μετά τη δολοφονία του Αρχιδούκα Franc Ferdinand στο Σεράγεβο. Οι τελευταίοι μετέβησαν στο Λονδίνο μέσω Φλωρεντίας, όπου, από τη συνοικία του Earl's Court, ηγήθηκαν της Γιουγκοσλαβικής Επιτροπής. Επικεφαλής της Επιτροπής ήταν οι Δαλματοί Κροάτες και Σέρβοι που ζούσαν στη Σλοβενία και στην Κροατία. Αυτοί οι άνθρωποι ήταν δημοσιογράφοι, πολιτικοί, καλλιτέχνες, δικηγόροι. Οι πιο ηγετικές μορφές ήταν ο Ante Trumbić (δικηγόρος και υπουργός εξωτερικών της Γιουγκοσλαβίας) και ο Frano Supilo (δημοσιογράφος και πολιτικός). Μεταξύ των μελών ήταν επίσης ο Ivan Meštrović, Κροάτης γλύπτης παγκοσμίου φήμης, και ο Mihajlo Pupin, Σέρβος, διακεκριμένος

²⁵ Foreign Relations of the United States (FRUS), 1969–1976, Volume XIII Soviet Union
<https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1969-76v13>

²⁶ Γιουγκοσλαβικά, σοβιετικά, ουγγρικά, βουλγαρικά, ρουμανικά, ανατολικογερμανικά και γαλλικά αρχεία μέσω του Ιδρύματος Wilson Center <http://digitalarchive.wilsoncenter.org> (ημερ. επίσκεψης 6/10/2023).

επιστήμονας και σημαντικός καθηγητής στο Πανεπιστήμιο Columbia της Νέας Υόρκης.²⁷

Παρά τις διαφορετικές τους απόψεις σε πολλά θέματα, ο Μεšτρονίτς και ο Pupin μεγάλωσαν σε παρόμοιες κοινωνικές συνθήκες, στο αγροτικό, πολυεθνικό περιθώριο της μοναρχίας των Αψβούργων. Εκεί, το λαϊκό έπος αναμειγνύεται με τις σχετικά νέες νοτιοσλαβικές εθνικές ιδεολογίες και όπου η επιρροή του ιταλικού και κεντροευρωπαϊκού εθνικισμού έγινε αισθητή.²⁸

Ο Surilo αποσύρθηκε το 1916, μετά από μια σύγκρουση με τον Trumbić, η οποία προέκυψε λόγω διαφωνιών σχετικά με την περαιτέρω συνεργασία με την κυβέρνηση του Nikola Pasic. Διαφορετικά, και ανεξάρτητα από αυτήν τη σύγκρουση, το έργο της επιτροπής χρηματοδοτήθηκε εν μέρει από τη σερβική κυβέρνηση. Με εξαίρεση τους Trumbić και Surilo, οι οποίοι δεν έλαβαν άμεση σερβική βοήθεια για να διατηρήσουν μια ανεξάρτητη θέση έναντι της κυβέρνησης. Το έργο της Επιτροπής υποστηρίχθηκε επίσης από κορυφαίους Βρετανούς εμπειρογνώμονες στην Ανατολική Ευρώπη εκείνη την εποχή, όπως ο ιστορικός R.W. Seton-Watson. Αυτός, μαζί με τον Tomáš Garrigue Masaryk, ηγέτη του κινήματος για την ένωση των Τσέχων και των Σλοβάκων, δίδαξε στη νεοϊδρυθείσα Σχολή Σλαβικών Σπουδών του Πανεπιστημίου του Λονδίνου.²⁹

Στο μεταξύ, η Γιουγκοσλαβική Λέσχη Βουλευτών στο Αυστριακό Κοινοβούλιο τον Μάιο του 1917 ζήτησε την ένωση των Νότιων Σλάβων εντός της Μοναρχίας των Αψβούργων. Το ίδιο καλοκαίρι, πραγματοποιήθηκε συνεδρίαση της Γιουγκοσλαβικής Επιτροπής και της σερβικής κυβέρνησης στην Κέρκυρα. Εκείνοι εξέδωσαν de facto αντιδιακήρυξη, ζητώντας την ένωση των Σέρβων, Κροατών και Σλοβένων με τη Σερβία σε ένα ανεξάρτητο γιουγκοσλαβικό κράτος. Η Διακήρυξη από την Κέρκυρα γίνεται δεκτή και από την Επιτροπή Εθνικής Ενοποίησης του Μαυροβουνίου, η οποία ιδρύθηκε λίγους μήνες νωρίτερα στο Παρίσι από υποστηρικτές της ένωσης του Μαυροβουνίου με τη Σερβία και με τις νοτιοσλαβικές επαρχίες στη μοναρχία των Αψβούργων

²⁷ Γιουγκοσλαβικά, σοβιετικά, ουγγρικά, βουλγαρικά, ρουμανικά, ανατολικογερμανικά και γαλλικά αρχεία μέσω του Ιδρύματος Wilson Center <http://digitalarchive.wilsoncenter.org>

²⁸ Foreign Relations of the United States (FRUS), 1969-1976, Volume XXIX, Eastern Europe; Eastern Mediterranean, 1969-1972, (General editor Edward C. Keefer), United States Government Printing Office, Washington 2007.

²⁹ Foreign Relations of the United States (FRUS), 1969-1976, Volume XXIX, Eastern Europe; Eastern Mediterranean, 1969-1972, (General editor Edward C. Keefer), United States Government Printing Office, Washington 2007.

Επίσης, οι δύο κύριες εκκλησίες - η Σερβική Ορθόδοξη Εκκλησία και η Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία στην Κροατία και στη Σλοβενία - υποστήριξαν κατά κύριο λόγο τη νοτιοσλαβική ενοποίηση. Σήμερα, είναι ελάχιστα γνωστό ότι ο επίσκοπος Nikolai Velimirovic (1880-1956) ήταν ενεργός και δημόσιος υποστηρικτής της Γιουγκοσλαβικής ιδέας. Κατά τη διάρκεια του πολέμου στο Λονδίνο, συνεργαζόταν με τον Dimitri Mitrovic, ο οποίος ήταν ο ιδρυτής της επαναστατικής οργάνωσης Mlada Bosna (Νεαρή Βοσνία), υπεύθυνη για τη δολοφονία του Archduke Franz Ferdinand, του διαδόχου του θρόνου της Αυστροουγγαρίας.³⁰

Επίσης, οι μετέπειτα αρχιεπίσκοποι της Ζάγκρεμπ, Bauer και Alojzije Stepinac, ήταν μέλη του Κροατικού-Σερβικού συνασπισμού και ενωθήκαν με τους νοτοσλάβους εθελοντές στο μέτωπο της Θεσσαλονίκης. Ακόμη και ο βασιλιάς του Μαυροβουνίου, Nikolai Petrovic Njegos (1841-1921), και οι υποστηρικτές του δεν ήταν εναντίον της Γιουγκοσλαβίας, στην οποία διατηρούσαν το κράτος και τη μοναρχία του Μαυροβουνίου. Το ίδιο ισχύει και για τους Νότιους Σλάβους-Εβραίους. Έτσι, ο αρχιραβίνος του Βασιλείου της Σερβίας, Isak Alkalaj (1882-1978), εκστράτευσε υπέρ της Σερβίας και της Γιουγκοσλαβίας στις Ηνωμένες Πολιτείες κατά τη διάρκεια του πολέμου. Τέλος, ο πρώτος και μοναδικός πρόεδρος του βραχύβιου Σλοβενικού-Κροατικού-Σέρβικου κράτους και αργότερα ο κορυφαίος Σλοβένος πολιτικός στην Γιουγκοσλαβία μεταξύ των δύο παγκοσμίων πολέμων, ήταν ο Καθολικός ιερέας Anton Korosec. Διακρίνεται ξεκάθαρα πολυεθνικός χαρακτήρας και η βούληση των εκπροσώπων της Πανσλαβικής ιδέας για τη δημιουργία ομόσπονδου κράτους.³¹

Το εν λόγω κράτος αναγνωρίστηκε και επίσημα το 1922 από τη Διάσκεψη των Πρεσβευτών στο Παρίσι και ανακαλλιεργήσε το όνομα "Γιουγκοσλαβία," που σημαίνει "η χώρα των Νοτίων Σλάβων." Η Γιουγκοσλαβία ιδρύθηκε ως μια ομοσπονδία έξι δημοκρατιών: Βοσνία-Ερζεγοβίνη, Κροατία, Γιουγκοσλαβική Μακεδονία, Μαυροβούνιο, Σερβία και Σλοβενία. Στη χώρα επικρατούν τρεις θρησκείες, δύο αλφάβητα, τέσσερις γλώσσες - παρόμοιες μεταξύ τους, και υπάρχουν επίσης μειονότητες και εθνικότητες διάσπαρτες σε όλη την επικράτεια. Θα ανακηρυχθεί σε ομοσπονδιακή δημοκρατία από τους Παρτιζάνους το 1941. Το 1945 καταργήθηκε δια παντός η μοναρχία και μετατράπηκε (υπό τον Josip Broz, γνωστότερο ως "Tito") σε

³⁰ Foreign Relations of the United States (FRUS), 1964–1968, Volume XVII, Eastern Europe Yugoslavia <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1964-68v17/ch7> (ημερ. επίσκεψης 6/10/2023).

³¹ Ε. Βλάχου, ό. π., σελ. 23.

Ομοσπονδιακή Λαϊκή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας, έχοντας πια κομμουνιστική κυβέρνηση.³²

Αυτή η πολυεθνική χώρα, με διάφορες θρησκείες και γλώσσες, είχε ποικίλες ιστορικές και πολιτισμικές επιρροές. Οι βόρειες περιοχές της (Σλοβενία, Κροατία, Βοϊβοδίνη και τμήματα της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης) επηρεάστηκαν ιστορικά από την Ιταλία, τη Γερμανία και την Αυστροουγγαρία και θρησκευτικά από την καθολική εκκλησία. Στην Κεντρική και Νότια Γιουγκοσλαβία, οι Δημοκρατίες της Σερβίας, του Μαυροβουνίου, της Γιουγκοσλαβικής Μακεδονίας και της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης βρίσκονταν υπό την τουρκική κατοχή. Στις τρεις πρώτες, η πλειοψηφία των κατοίκων ασπαζόταν το δόγμα της ορθόδοξης εκκλησίας, ενώ το Ισλάμ υπήρξε η θρησκεία του μεγαλύτερου τμήματος του πληθυσμού της Βοσνίας, καθώς και των Αλβανών του Κοσσυφοπεδίου και της Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας. Εξαιτίας αυτών των διαφορετικών επιρροών, κάθε Δημοκρατία ανέπτυξε τα δικά της χαρακτηριστικά που τη διαφοροποίησαν από τις άλλες.³³

Το 1918, παρά τον αναμφισβήτητο ιδεαλισμό, τον εθνικισμό, τις υπολογισμένες, πραγματιστικές κινήσεις, καθώς και τα αναπόφευκτα λάθη, οι ηγετικές φυσιολογικές των Νοτίων Σλάβων πήραν ως γενικότερο όραμα ορθολογικές, ίσως τις μόνες δυνατές αποφάσεις. Στη στιγμή που η Σερβία, ως μέρος μιας ευρύτερης "δημοκρατικής" συμμαχίας, βγήκε νικήτρια από τη μακροχρόνια σύγκρουση με τη Βιέννη και τη Βουδαπέστη, και η μοναρχία των Αψβούργων αποσυντέθηκε γρήγορα, η Γιουγκοσλαβία αντιπροσώπευε τη μόνη λογική λύση για τους Νοτίους Σλάβους, καθώς και για το Βελιγράδι, το Ζάγκρεμπ, τη Λιουμπλιάνα, το Σαράγιεβο, την Ποντγκόριτσα και το Νόβι Σαντ. Τέλος, για να κατανοήσουμε τη δημιουργία της Γιουγκοσλαβίας, είναι απαραίτητο να λάβουμε υπόψη το παγκόσμιο πλαίσιο. Η Γιουγκοσλαβία ήταν η πιο αποδεκτή λύση για τους συμμάχους της Σερβίας, αν και αυτοί, παρά τον μύθο της Γιουγκοσλαβίας ως "δημιούργημα των Βερσαλλιών", δίστασαν για πολύ καιρό να αναγνωρίσουν το νέο κράτος. Οι Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής ήταν η πρώτη δύναμη που αναγνώρισε το ενιαίο Σέρβο-Κροατικό-Σλοβενικό βασίλειο, τον Φεβρουάριο του 1919. Στη συνέχεια, θα δούμε πώς οι ΗΠΑ θα αλλάξουν τη στάση τους απέναντι στην Γιουγκοσλαβία, με την έλευση του σοσιαλ-κομμουνισμού.

³² Ε. Βλάχου, *ό.π.*, σελ. 29.

³³ Foreign Relations of the United States (FRUS), 1964–1968, Volume XVII, Eastern Europe Yugoslavia <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1964-68v17/ch7> (ημερ. επίσκεψης 6/10/2023).

Η Βρετανία και η Γαλλία περίμεναν μερικούς μήνες ακόμη. Ανεξάρτητα από όλα αυτό, η Γιουγκοσλαβία ήταν ιδεολογικά, πολιτικά και σχεδόν με κάθε έννοια μέρος της Νέας Ευρώπης που γεννήθηκε στα ερείπια τεσσάρων αυτοκρατοριών, στην αυγή του 20ού αιώνα και στο τέλος της πιο τρομερής παγκόσμιας σύγκρουσης μέχρι τότε.³⁴

2.2.2. Άνοδος του Tito στην εξουσία και ο Dragoljub Draža Mihailović

Ο Josip Broz, που είναι γνωστός και ως Tito, ήταν μια σημαντική προσωπικότητα της διεθνούς πολιτικής και ηγέτης της Γιουγκοσλαβίας. Οι λεπτομέρειες για την καταγωγή του έχουν προκαλέσει συζητήσεις και συνομοσιολογίες με τα χρόνια, αλλά τα επίσημα έγγραφα αναφέρουν τα εξής: Ο Josip Broz (Tito) γεννήθηκε στις 7 Μαΐου 1892, στο χωριό Kumrovec, το οποίο βρίσκεται στο δυτικό τμήμα του Zagorje στην Κροατία. Αυτή είναι η επίσημη ημερομηνία γέννησής του, καταγεγραμμένη στα επίσημα έγγραφα. Η αναφορά σε διάφορες ημερομηνίες γεννήσεως, όπως η 25η Μαΐου, ενδέχεται να είναι σχετικές με την επαναστατική δράση του Tito και την ανάγκη για προστασία της πραγματικής του ταυτότητας. Αυτό έγινε πρακτική για να αποφευχθεί η ανίχνευση από τις αυτοκρατορικές αρχές κατά τη διάρκεια της ενεργού δράσης. Για την ιστορία, ο Tito ήταν εθνοτικά Σλάβος και εξελίχθηκε σε έναν από τους κυριότερους ηγέτες της Γιουγκοσλαβίας κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και της μεταπολεμικής περιόδου. Ήταν ηγέτης των παρτιζάνων και έπαιξε σημαντικό ρόλο στη δημιουργία της Σοσιαλιστικής Φεντεραλιστικής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας. Ο Josip Broz, ή Tito, παρέμεινε στην εξουσία ως πρόεδρος της Γιουγκοσλαβίας μέχρι τον θάνατό του το 1980 και παρουσίαζε ένα πολύπλοκο προφίλ που έχει προκαλέσει πολλές συζητήσεις και μελέτες.³⁵

Η υποψία ενισχύθηκε ακόμη περισσότερο από ένα έγγραφο της Αμερικανικής Υπηρεσίας Εθνικής Ασφάλειας, στο οποίο γράφει ότι πιθανότατα ήταν Ρώσος ή Πολωνός, λόγω της προφοράς με την οποία μιλούσε στη σερβοκροατική γλώσσα. Σε ένα ανύπογραφο έγγραφο που δημοσίευσε αυτή η υπηρεσία πληροφοριών, αναφέρεται ότι κατέληξαν σε αυτό το συμπέρασμα μέσω της φωνητικής ανάλυσης της ομιλίας του Tito από το 1977, όπου η προφορά του αντιστοιχεί περισσότερο στα ρωσικά ή τα

³⁴ Δ.Τ. Ανάλις, ό. π., σελ. 86.

³⁵ S. Tekelija, "Opisanije života moga," προσαρμοσμένο από τον A. Forišković, Βελιγράδι 1989, σελ. 58.

πολωνικά παρά στα σερβοκροατικά. Ωστόσο, μια τέτοια ομιλία αποδίδεται επίσημα στην καταγωγή του, επειδή η μητέρα του ήταν Σλοβένα, ο πατέρας του Κροάτης, καθώς και ο τόπος γέννησής του - Kumrovac, στο κροατικό Zagorje, όπου μιλιέται η Kajkanian διάλεκτος. Σε πολλά βιβλία που ασχολούνται με τον μύθο του Τίτο, του αποδίδονται κατασκοπευτικές δραστηριότητες, ιδιαίτερα στην περίοδο του Μεσοπολέμου. Λέγεται ότι ήταν Γερμανός, Βρετανός, ακόμη και Αυστροουγγρικός αξιωματικός των μυστικών υπηρεσιών, παρόμοιος με την εθνικότητα. Σύμφωνα με μια από τις θεωρίες συνωμοσίας, ο πραγματικός Τίτο εξαφανίστηκε στη Ρωσία και ένας Ρώσος κατάσκοπος στάλθηκε στη Γιουγκοσλαβία.³⁶

Ο Josip ήταν το έβδομο παιδί των γονιών Franjo και Marija Broz. Τα παιδικά χρόνια του Josip Broz ήταν εξαιρετικά δύσκολα, όταν τα κοιτάμε από τη σημερινή οπτική γωνία και τα σύγχρονα δεδομένα. Φρόντιζε τα βοοειδή των άλλων, γύριζε τη βαριά πέτρα για το άλεσμα των σιτηρών, συχνά πείναγε πολύ. Κοιμόταν σε ένα ξύλινο παγκάκι, μελετούσε στο φως των κεριών, σηκωνόταν νωρίς, δηλαδή ζούσε τυπική αγροτική ζωή εκείνης της εποχής. Ο Τίτο παρακολούθησε το δημοτικό σχολείο στο Kumrovac από το 1900 έως το 1905. Πήγε στο Sisak το 1907 με σκοπό να μάθει το επάγγελμα του σερβιτόρου γιατί του άρεσε να φοράει όμορφα ρούχα.³⁷

Σε πολλά βιβλία που ασχολούνται με τον μύθο του Τίτο, του αποδίδονται κατασκοπευτικές δραστηριότητες, ιδιαίτερα στην περίοδο του Μεσοπολέμου. Λέγεται ότι ήταν Γερμανός, Βρετανός, ακόμη και Αυστροουγγρικός αξιωματικός των μυστικών υπηρεσιών, παρόμοιος με την εθνικότητα. Σύμφωνα με μια από τις θεωρίες συνωμοσίας, ο πραγματικός Τίτο εξαφανίστηκε στη Ρωσία και ένας Ρώσος κατάσκοπος στάλθηκε στη Γιουγκοσλαβία.³⁸

Ο Josip ήταν το έβδομο παιδί των γονιών Franjo και Marija Broz. Τα παιδικά χρόνια του Josip Broz ήταν εξαιρετικά δύσκολα, όταν τα κοιτάμε από τη σημερινή οπτική γωνία και τα σύγχρονα δεδομένα. Φρόντιζε τα βοοειδή των άλλων, γύριζε τη βαριά πέτρα για το άλεσμα των σιτηρών, συχνά πείναγε πολύ. Κοιμόταν σε ένα ξύλινο παγκάκι, μελετούσε στο φως των κεριών, σηκωνόταν νωρίς, δηλαδή ζούσε τυπική αγροτική ζωή εκείνης της εποχής. Ο Τίτο παρακολούθησε το δημοτικό σχολείο στο Kumrovac από το 1900 έως το 1905. Πήγε στο Sisak το 1907 με σκοπό να μάθει το επάγγελμα του σερβιτόρου γιατί του άρεσε να φοράει όμορφα ρούχα, αλλά σύντομα

³⁶ D. Jović, "Yugoslavia: a state that withered away," Purdue University Press, 2009, σελ. 87-89.

³⁷ D. Jović, ό. π., σελ. 90.

³⁸ D. Jović, ό. π., σελ. 91.

αποφάσισε να γίνει μηχανικός. Άρχισε να δουλεύει σε ένα κλειδαράδικο. Τόσο στο σχολείο όσο και στο εργαστήριο ξεχώριζε για την εργατικότητα του και την εξυπνάδα του. Ως μαθητευόμενος, έφτιαξε το σιδερένιο φράχτη στη σκάλα του Επαρχιακού Δικαστηρίου στο Sisak. Μέσα σε αυτό το κλίμα του εργαστηρίου, άρχισε να διαβάζει σοσιαλδημοκρατικές εφημερίδες και άλλη προοδευτική βιβλιογραφία. Διαβάζοντας λογοτεχνία για τον αγώνα των σοσιαλιστών ενάντια στους καπιταλιστές, η οπτική του Τίτο για τη ζωή ήταν ήδη αρκετά σαφής. Έλαβε το πιστοποιητικό του ως βοηθός κλειδαρά το 1910, και από τότε είχε μια σαφώς καθορισμένη κατεύθυνση στη ζωή του. Δεν θα παρέκκλινε πού τέκνο από αυτήν την κατεύθυνση. Ψάχνοντας για δουλειά, ταξίδεψε στην Ljubljana, στη Τεργέστη στη Σλοβενία, όπου εργάστηκε για κάποιο χρονικό διάστημα. Οι καιροί ήταν δύσκολοι, τα εργοστάσια έκλειναν, δεν υπήρχε δουλειά, έτσι ο Josip ταξίδεψε στην Τσεχία, τη Γερμανία, την Αυστρία κ.λπ. Αυτά τα ταξίδια βοήθησαν τον Josip να μάθει την τσέχικη και τη γερμανική γλώσσα, να μάθει νέα επαγγέλματα, αλλά πάνω από όλα να συνειδητοποιήσει τη δύναμη της εργατικής τάξης.³⁹

Κατά τη διάρκεια του Πρώτου και του Δεύτερου Παγκοσμίου Πολέμου συμμετείχε ενεργά. Ειδικά από τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο αναδύεται ως ηγέτης του κινήματος αντίστασης, στρατάρχη και νικητής. Κατά τη διάρκεια του πολέμου, διαχειρίστηκε τις ενέργειες των παρτιζάνων, συναντήθηκε με τον αρχηγό των Cetnik - τον Draža Mihailović το 1941 σε μια προσπάθεια να ενώσει αυτές τις δύο δυνάμεις. Ο Mihailović ήταν Σέρβος και Γιουγκοσλάβος αξιωματικός, στρατηγός στρατού και Αρχηγός του Επιτελείου της Ανώτατης Διοίκησης του Γιουγκοσλαβικού Στρατού στην Πατρίδα, Υπουργός Στρατού, Ναυτικού και Αεροπορίας του Βασιλείου της Γιουγκοσλαβίας στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο.⁴⁰

Ο Draža ήταν βασιλόφρον και εθνικιστής, με την ιδεολογία της αποκατάστασης της μοναρχίας και της δημοκρατικής Γιουγκοσλαβίας, δηλαδή την επιστροφή της δυναστείας των Καραγιώργεβιτς στην εξουσία. Αυτό προκάλεσε μεγάλη ρήξη ανάμεσα στους παρτιζάνους και τους Cetnik, καθώς οι ιδεολογίες τους ήταν ακραία αντίθετες. Αυτή η αντιπαράθεση οδήγησε ακόμη και σε εμφύλιο πόλεμο μεταξύ τους στην ίδια τη Γιουγκοσλαβία.⁴¹

³⁹ I. Banac, "We did not quarrel, We did not curse: The price of Yugoslav independence after the Soviet intervention in Czechoslovakia," σε S. Rajak, K. E. Botsiou, E. Karamouzi (επιμ.), "The Balkans in the Cold War," Palgrave-McMillan, 2016, σελ. 173-195.

⁴⁰ S. Tekelija, ό. π., σελ. 60.

⁴¹ D. Jović, ό. π., σελ. 91.

Ο κομμουνισμός είναι η ιδέα μιας τέλει, αταξικής κοινωνίας και πλήρους ισότητας των ανθρώπων. Η πολιτική ιδεολογία του κομμουνισμού βασίζεται στην κατάργηση της ιδιωτικής ιδιοκτησίας και στην εγκαθίδρυση της κοινής ιδιοκτησίας των μέσων παραγωγής. Είναι επίσης ένα πολιτικό κίνημα που περιλαμβάνει το σύνολο των κομμουνιστικών κομμάτων, οργανώσεων και ομάδων στον κόσμο, δηλαδή του ολοκληρωτικού πολιτικού συστήματος μονοκομματικής κυβέρνησης.⁴²

Ένας από τους κύριους ανθρώπους που επηρέασαν τις κομμουνιστικές απόψεις είναι σίγουρα ο Καρλ Μαρξ. Ο Μαρξ ήταν Γερμανός φιλόσοφος, οικονομολόγος και πολιτικός επιστήμονας που διατύπωσε τη θεωρία του κομμουνισμού. Η θεωρία του Μαρξ προωθούσε την κοινωνική δικαιοσύνη, την κατάργηση της καπιταλιστικής εκμετάλλευσης και τη δημιουργία μιας κοινωνίας όπου οι πόροι και η παραγωγή θα ανήκουν στην κοινότητα. Οι αρχές του κομμουνισμού είχαν σημαντική επίδραση στον Josip Broz Tito και στο κομμουνιστικό κίνημα στη Γιουγκοσλαβία.

Συνοψίζοντας, ο Josip Broz Tito ανέδυσσε ως ένας σημαντικός ηγέτης στην ιστορία της Γιουγκοσλαβίας, όπου η διαδρομή του από τη φτώχεια και τη δυσκολία μέχρι την ηγεσία του κομμουνιστικού κράτους είναι ενδιαφέρουσα και πολυπρόσωπη.

Οι εθνικιστές ήθελαν να συνεχίσουν τον θρόνο, τον οποίο το 1945 η Ένωση των Κομμουνιστών της Γιουγκοσλαβίας κατάργησε. Ήταν υπέρ της εκκλησίας, ενώ ο κομμουνισμός είχε αμφίθυμη στάση απέναντι στη θρησκεία, θεωρώντας την το «όπιο για τις μάζες» δηλαδή εργαλείο που χρησιμοποιούν οι άρχουσες τάξεις για να δώσει ψεύτικες ελπίδες στις κατώτερες τάξεις για χιλιάδες χρόνια. Επίσης η μια πλευρά θα κατηγορήσει την άλλη για προδοσίες και συνεργασία με τους Ναζιστές εισβολείς.⁴³

Ο Dragoljub Mihailović, γνωστός με το όνομα Draža, (γεννήθηκε στις 27 Απριλίου 1893, Ivanjica, Σερβία — πέθανε στις 17 Ιουλίου 1946, Βελιγράδι, Γιουγκοσλαβία (τόρα στη Σερβία), αξιωματικός του στρατού και επικεφαλής του γνωστού βασιλικού στρατού με το όνομα Cetnik, κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Έχοντας πολεμήσει στους Βαλκανικούς Πολέμους (1912–13) και στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο, ο Mihailović, συνταγματάρχης την εποχή της εισβολής της Γερμανίας στη Γιουγκοσλαβία (Απρίλιος 1941), αρνήθηκε να συναινέσει στη συνθηκολόγηση του

⁴² Foreign Relations of the United States (FRUS), 1964–1968, Volume XVII, Eastern Europe Yugoslavia <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1964-68v17/ch7> (ημερ. επίσκεψης 6/10/2023).

⁴³ Foreign Relations of the United States (FRUS), 1964–1968, Volume XVII, Eastern Europe Yugoslavia <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1964-68v17/ch7> (ημερ. επίσκεψης 6/10/2023).

γιουγκοσλαβικού στρατού. Οργάνωσε τους βασιλόφρονες Cetnik, που δρούσαν κυρίως στη Σερβία. Διορίστηκε στρατηγός το 1941 και υπουργός Πολέμου την ίδια χρονιά από την εξόριστη γιουγκοσλαβική κυβέρνηση του βασιλιά Πέτρου Β' (1923-1970). Τόσο οι Cetnik υπό τον Mihailović όσο και οι παρτιζάνοι που κυριαρχούσαν κομμουνιστές, με επικεφαλής τον Josip Broz Tito, αντιστάθηκαν στις κατοχικές γερμανικές δυνάμεις, αλλά οι πολιτικές διαφορές οδήγησαν σε δυσπιστία και τελικά ένοπλη σύγκρουση μεταξύ τους. Οι αναφορές για αντίσταση των Cetnik στα πρώτα στάδια της κατοχής ενθάρρυναν τους Συμμάχους και έκαναν τον Mihailović ηρωική φιγούρα. Φοβούμενος, ωστόσο, περαιτέρω βάνανυσα αντίποινα του Άξονα εναντίον των Σέρβων, ο Mihailović τάχθηκε υπέρ μιας συγκρατημένης πολιτικής αντίστασης έως ότου οι Σύμμαχοι μπορούσαν να παράσχουν περισσότερη βοήθεια. Οι Παρτιζάνοι υποστήριζαν μια πιο επιθετική πολιτική κατά των Γερμανών. Ευνοώντας την τελευταία αυτή πολιτική και αντιμέτωποι με αναφορές για συνεργασία των Cetnik (ιδιαίτερα σε περιοχές που ελέγχονται από την Ιταλία) εναντίον των Παρτιζάνων, οι Σύμμαχοι άλλαξαν την υποστήριξή τους από τον Mihailović στον Tito το 1944.⁴⁴

Ο Αμερικανός Πρόεδρος Harry S. Truman (1884-1972), με βάση τη γραπτή σύσταση του στρατηγού Dwight D. Eisenhower (1890-1969), απένειμε μεταθανάτια στον Draža Mihailović το μετάλλιο της Λεγεώνας της Αξίας (Legion of Merit) για τη διάσωση των ζώων των Αμερικανών πιλότων που καταρρίφθηκαν από τους Ναζιστές. Οι Cetnik του Mihailović έσωσαν 417 συμμάχους πιλότους (από τους οποίους οι 343 ήταν Αμερικανοί). Ο διοικητής του γαλλικού κινήματος αντίστασης, στρατηγός, Charles de Gaulle (1890-1970) βράβευσε τον Στρατηγό Draža Mihailović με τον Πολεμικό Σταυρό για τον πατριωτισμό και τις στρατιωτικές αρετές στον αγώνα κατά της φασιστικής κατάκτησης⁴⁵.

Μετά τον πόλεμο ο Mihailović κρύφτηκε. Συνελήφθη από τους Παρτιζάνους στις 13 Μαρτίου 1946 και κατηγορήθηκε από τη γιουγκοσλαβική κυβέρνηση για προδοσία και συνεργασία με τους Γερμανούς. Ο Mihailović καταδικάστηκε σε θάνατο και εκτελέστηκε στο Βελιγράδι το 1946. Αν και ένας Η.Π.Α. η εξεταστική επιτροπή απάλλαξε τον Mihailović και όσους ήταν υπό την άμεση διοίκηση του από την κατηγορία της συνεργασίας, το θέμα εξακολουθεί να αμφισβητείται από ορισμένους ιστορικούς. Μετά τη διάλυση της κομμουνιστικής Γιουγκοσλαβίας στις αρχές της

⁴⁴ S. Tekelija, ό. π., σελ. 65.

⁴⁵ Δ.Τ. Ανάλις, ό. π., σελ. 89.

δεκαετίας του 1990, το πρώην καταφύγιό του στην περιοχή Ravna Gora έγινε επίκεντρο του βασιλικού αισθήματος.⁴⁶

Ακόμη και στη μέση του εθνικοαπελευθερωτικού αγώνα, ο Τίτο και οι συνεργάτες του διατύπωσαν τις αρχές της νέας Γιουγκοσλαβίας: ως ομοσπονδία ίσων λαών. Όταν η Σλοβενία και η Κροατία ανακήρυξαν μονομερώς την ανεξαρτησία τους στις 25 Ιουνίου 1991, η Γιουγκοσλαβία βυθίστηκε σε έναν αιματηρό εμφύλιο πόλεμο. Έτσι, το έργο της ζωής του Τίτο απέτυχε.⁴⁷

Διότι οι ανακηρύξεις ανεξαρτησίας των βορείων γιουγκοσλαβικών δημοκρατιών δεν έφταιγαν για το τέλος της Γιουγκοσλαβίας μετά τον Τίτο. Όπως σωστά αναφέρουν οι βιογράφοι πάρα πολύ συγγραφείς, ο Τίτο ήταν πεφωτισμένος, πατρικά καλός, θα λέγαμε, μοναρχικός κομμουνιστής. Και ως τέτοιος, ήταν ακόμα ξεπερασμένος όσο ζούσε, δεν ήταν πια στο πνεύμα των καιρών. Ο εκδημοκρατισμός που θα ξεπερνούσε το σύστημα της ομοσπονδιακής μονοκομματικής κατασταλτικής ανοχής ήταν απλώς αδιανόητος για αυτόν.⁴⁸

Στη Σερβία, στο δεύτερο μισό της δεκαετίας του 1980, ο εθνικοκομμουνιστής Slobodan Milošević ήρθε στην εξουσία και ξεκίνησε την εφαρμογή του σχεδίου της «μεγαλύτερης Σερβίας» - την προσάρτηση εκείνων των τμημάτων της Κροατίας και της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης στη Σερβία όπου η πλειοψηφία ζούσε ο σερβικός πληθυσμός. Ως αντίδραση σε αυτό, οι εθνικιστές σε άλλες δημοκρατίες ενισχύθηκαν επίσης. Στις πρώτες ελεύθερες εκλογές το 1989/90, εθνικιστές πήραν την εξουσία παντού. Η κληρονομιά του Τίτο έχει αποτύχει. Η προσωπολατρία του Josip Broz Tito είχε καλλιεργηθεί δεκαετίες ολόκληρες, από το 1945 έως το θάνατό του το 1980.⁴⁹

Το 1948, ο Τίτο είπε ένα «ιστορικό όχι» στον Joseph Vissarionovich Stalin, τον ηγέτη της Σοβιετικής Ένωσης - μια κίνηση που συγκλόνισε τόσο την Ανατολή όσο και τη Δύση. Η διαφωνία για την ΕΣΣΔ ως η ανώτατη κομμουνιστική αρχή, η αντίθεση στις επιταγές και ο έλεγχος της Μόσχας, η προσπάθεια για κρατική κυριαρχία και οικονομική ανεξαρτησία ήταν μόνο μερικοί από τους λόγους της απόκλισης μεταξύ Τίτο και Stalin. Αυτό άνοιξε το δρόμο για την πολιτική ουδετερότητα της Γιουγκοσλαβίας, η οποία επισημοποιήθηκε την 1η Σεπτεμβρίου 1961 με την ίδρυση

⁴⁶ Δ.Τ. Ανάλις, ό. π., σελ. 86.

⁴⁷ Ε. Βλάχου, ό. π., σελ. 31.

⁴⁸ Ε. Βλάχου, ό. π., σελ. 32.

⁴⁹ Δ.Τ. Ανάλις, ό. π., σελ. 87.

του Κινήματος των Αδεσμεύτων στο Βελιγράδι - ενός διεθνούς οργανισμού χωρών που δεν ήθελαν να επιλέξουν μια από τις αντίπαλες πλευρές στο Ψυχρός πόλεμος.⁵⁰

Υπήρχαν κομμουνιστές που, μετά τη διάσπαση Tito-Stalin, εξακολουθούσαν να βρίσκονται στο πλευρό της Σοβιετικής Ένωσης και ένας μεγάλος αριθμός -ακόμη και ορισμένοι από τους συντρόφους του Broz- κατέληξαν σε ένα στρατόπεδο φυλακών στο Goli Otok στην Κροατία.⁵¹

Σύμφωνα με ορισμένα στοιχεία, μεταξύ 17.000 και 32.000 άνθρωποι φυλακίστηκαν στο Goli Otok μέχρι το 1956, ενώ περίπου 6.000 από αυτούς πέθαναν ή σκοτώθηκαν. Η φυλακή λειτούργησε μέχρι τα τέλη του 1988.⁵²

Σύμφωνα με πολλούς ερευνητές, ο Tito ήταν κυρίως υποστηρικτής του κομμουνισμού με μαρξιστικά χαρακτηριστικά. Ακολούθησε πιστά τις ιδέες των Marx και Engels, αλλά διαφώνησε με την εξέλιξη της Σοβιετικής Ένωσης κατά τη διάρκεια της εποχής του Stalin. Είναι ενδιαφέρον να σημειωθεί ότι οι αποκλίσεις στις απόψεις τους είχαν οδηγήσει τον Stalin και τον Tito στο όριο της σύγκρουσης από το 1942. Από τότε, οι διαφορές τους έδειξαν τη σύγκρουση με το Κρεμλίνο, αφού δεν συμφωνούσαν ούτε στο να ονομαστούν οι επιθετικές δυνάμεις των Παρτιζάνων ως "προλεταριακές" Task Force, ούτε στη σύσταση των Λαϊκών Επιτροπών ως οργάνων της κυβέρνησης στις απελευθερωμένες περιοχές της Γιουγκοσλαβίας. Σε μια επιστολή που υπογράφηκε με το ψευδώνυμο "Παππούς," που αντιπροσώπευε τον Stalin, αυτή η εξέλιξη χαρακτηρίστηκε ως "χτύπημα μαχαριού στην πλάτη της Σοβιετικής Ένωσης."

53

2.2.3. Ο τιτοϊσμός και ο σοσιαλ-κομμουνισμός

Σκιαγραφώντας την πολιτική προσωπικότητα του Tito, θα μπορούσαμε να τον χαρακτηρίσουμε ως δικτάτορα,- κομμουνιστικό δικτάτορα, με όλα τα κριτήρια με τα οποία μετριέται μια δικτατορία. Δεν εξελέγη ποτέ σε δημοκρατικές εκλογές, κυβέρνησε τη χώρα για 40 χρόνια και το Σύνταγμα του 1974 ανακηρύχθηκε πρόεδρος της Γιουγκοσλαβίας ισόβια. Επιπλέον, όλο αυτό το διάστημα ήταν επίσης επικεφαλής του Κομμουνιστικού Κόμματος, έτσι μπορεί να ενσαρκώσει την επιτομή του κομμουνιστή ηγεμόνα, σαν τους Che Guevara και Fidel Castro. Το γεγονός ότι δεν υπήρχαν πολιτικές

⁵⁰ S. Tekelija, ό. π., σελ. 66-67.

⁵¹ Δ.Τ. Ανάλις, ό. π., σελ. 90.

⁵² Δ.Τ. Ανάλις, ό. π., σελ. 91.

⁵³ Δ.Τ. Ανάλις, ό. π., σελ. 90.

ελευθερίες στη Γιουγκοσλαβία επιβεβαιώνεται επίσης από το γεγονός ότι δεν υπήρχε πολυκομματικό σύστημα. Σαφώς και υπήρχε η λογοκρισία- κάθε λέξη που ήταν κατά του καθεστώτος, της ιδεολογίας του και του πρώτου του Τίτο, αν δεν επικυρώθηκε, τότε σίγουρα απαγορευόταν.⁵⁴

Έτσι δημιουργήθηκε ο τιτοϊσμός- είναι μια από τις ολοκληρωτικές ιδεολογίες της κομμουνιστικής κοσμοθεωρίας. Δημιουργός του ήταν ο ίδιος ο ισόβιος Γιουγκοσλάβος πρόεδρος Josip Broz Tito το 1948, μετά τη ρήξη του με την ΕΣΣΔ. Οι βασικές αρχές του τιτοϊσμού ήταν η λατρεία της προσωπικότητας του ηγέτη και η αυτοδιαχείριση. Όσον αφορά την λατρεία της προσωπικότητας του Τίτο, αυτή αντανάκλα στο ότι ήταν το κύριο όργανο του Γιούγκο-μάρκετινγκ του κόμματος. Ολόκληρη η δημόσια εικόνα του Josip Broz Tito ήταν εξαιρετικά σκηνοθετημένη: από πορτρέτα, δημόσιες εμφανίσεις και ομιλίες, που συνέβαλαν σε μεγάλο βαθμό στην επιτυχία της προώθησης του τιτοϊσμού στη χώρα και στον κόσμο.⁵⁵

Η διαφορά μεταξύ του τιτοϊσμού και άλλων κομμουνιστικών ιδεολογιών είναι ότι στο επίκεντρό του βρίσκεται η αυτοδιαχείριση σε αντίθεση με την απόλυτη εξουσία και έλεγχο στον σταλινισμό. Λόγω μιας σειράς ιστορικών συνθηκών, ορισμένα περιφερειακά στοιχεία του σταλινισμού υπήρχαν και στον τιτοϊσμό τα πρώτα χρόνια, όμως μετά τα πρώτα χρόνια σταδιακά εγκαταλείφθηκαν.⁵⁶

Στο εσωτερικό πολιτικό επίπεδο, η βάση του τιτοϊσμού είναι η αυτοδιαχείριση που προέκυψε το 1950. Θεωρητικά, σύμφωνα με αυτόν τον νόμο, οι εργάτες είχαν το δικαίωμα να διοικούν τα εργοστάσια και έτσι αφαιρέθηκε η εξουσία από τους γραφειοκράτες. Με απλά λόγια, στόχος της αυτοδιαχείρισης, που θα είναι εκτεθειμένη στις συνεχείς προπαγανδιστικές επιθέσεις της ΕΣΣΔ, ήταν να απολαμβάνουν οι εργαζόμενοι τους καρπούς της εργασίας τους. Αυτό ήταν ένα θετικό και προοδευτικό στοιχείο της εξουσίας, αλλά θα επιφέρει ρήξη με τον υπόλοιπο δημοκρατικό και καπιταλιστικό κόσμο.⁵⁷

Η ενδυνάμωση της εργατικής τάξης από τον Τίτο προκάλεσε έντονη ανησυχία σε ολόκληρο τον καπιταλιστικό κόσμο. Η Γιουγκοσλαβία, ως αποτέλεσμα, αντιμετώπισε σημαντικά εμπόδια από πολλές ιμπεριαλιστικές δυνάμεις, κυρίως από τις Ηνωμένες Πολιτείες.

⁵⁴ Ι. Στάλιν, *Ο Μαρξισμός και το εθνικό ζήτημα*, (μτφρ. Χρύσα Χατζηβασιλείου) εκδ. Ειρήνη, Αθήνα 1949, σελ. 67.

⁵⁵ Ι. Στάλιν, ό. π., σελ. 68.

⁵⁶ Ι. Στάλιν, ό. π., σελ. 69.

⁵⁷ Ι. Στάλιν, ό. π., σελ. 70.

Στη δημιουργία της σοσιαλιστικής Γιουγκοσλαβίας, το πιο σημαντικό ερώτημα είναι ο βαθμός στον οποίο οι Σέρβοι πολιτικοί στην κομμουνιστική ηγεσία συμμετείχαν σε αυτήν και γνώριζαν ότι το μεγαλύτερο μέρος της προσπάθειας επενδύθηκε σε προσπάθειες μείωσης της σημασίας της Σερβίας στο μελλοντικό κράτος. Υπήρχε ένα δυσαναπλήρωτο κενό στους απογόνους, ότι δεν υπήρχε διαφορά μεταξύ του πιο στενού κύκλου γύρω από τον Στρατάρχη Tito και των Σέρβων κομμουνιστών πολιτικών. Μόνο τον τελευταίο καιρό θα αρχίσει να καλύπτεται αυτό το κενό και θα καλυφθεί με στοιχεία ότι από την αρχή υπήρχε βαθιά διαφωνία για τη θέση του σερβικού λαού στο μέλλον, τη γιουγκοσλαβική ή όπως ήταν επιθυμητό, τη βαλκανική ομοσπονδία. Μετά την κατάκτηση της εξουσίας από το Κομμουνιστικό Κόμμα, το πρώτο βήμα που ακολούθησε ήταν η ομοσπονδοποίηση της χώρας και η δημιουργία ορισμένων νέων εθνών για την αντιμετώπιση του κατακερματισμού. «Ο Tito γνώριζε πολύ καλά τους κινδύνους που εγκυμονεί η πολυεθνική συνύπαρξη και προσπάθησε να τους προλάβει μέσα από διάφορες ενέργειες εξισορρόπησης. Όπως προαναφέρθηκε, η Σερβία αποτελούσε τη μεγαλύτερη εθνότητα της χώρας, γεγονός που ανησυχούσε τις υπόλοιπες εθνότητες, οι οποίες ταύτιζαν το «γιουγκοσλαβισμό» με τη «Μεγάλη Σερβία». Το δόγμα του «γιουγκοσλαβισμού» συνδέθηκε με τον κομμουνισμό και, λόγω της τάσης των κομμουνιστών για συγκεντρωτισμό της δύναμης, συνδέθηκε με τη σερβική δύναμη. Η υπόσχεση των παρτιζάνων για τερματισμό της ηγεμονίας της «Μεγάλης Σερβίας» και για αυτοδιάθεση των εθνικών κοινοτήτων, έλαβε σάρκα και οστά με το Σύνταγμα του 1946, βάσει του οποίου η Γιουγκοσλαβία διαιρέθηκε σε έξι Δημοκρατίες και δύο αυτόνομες επαρχίες. Το κομμουνιστικό καθεστώς, μέσα από τον κρατικό μηχανισμό, αλλά και με την προαναφερόμενη συνταγματική ρύθμιση, προσπάθησε να καταπνίξει τις εθνικιστικές εξάρσεις.»⁵⁸

Ο Mihajlo Pupin συνήθιζε να λέει: "Τίποτα στη γη δεν πρέπει να θεωρείται ασήμαντο. Όλα αποτελούνται από μικρά, μικροσκοπικά πράγματα..." Και λέει: "Ωστόσο, ξέρουμε ότι υπάρχει ένας άλλος σπουδαίος και πολύ σοφός νόμος, τον οποίο εμείς δεν μπορούμε να φτάσουμε με το μυαλό μας. Αυτός ο νόμος μας κάνει τους ανθρώπους πολύ εξαρτημένους από αυτόν, και γι' αυτό πρέπει να είμαστε υπάκουοι μπροστά σε αυτόν τον νόμο."⁵⁹

⁵⁸ I. Στάλιν, ό. π., σελ. 71.

⁵⁹ I. Στάλιν, ό. π., σελ. 72.

Ο Pupin, ως θρησκευόμενος, σκεφτόταν τον Θεό. Στη Γιουγκοσλαβία και τη Σερβία, για τρεισήμισι σχεδόν δεκαετίες, ήταν γνωστό ότι υπήρχε και ένας «γήινος θεός» με τη μορφή ανθρώπου που θεωρούσε τον εαυτό του αναντικατάστατο και αποδεχόταν μόνο αυτούς που τον αντιμετώπιζαν ως Θεό, έτσι έχει αποτυπωθεί η εικόνα του Tito στην συνείδηση της δικής μου γενιάς και στον ευρύτερο πνευματικό κύκλο του γιουγκοσλάβικου λαού.⁶⁰

Ο Tito συναναστρεφόταν με πολλούς διάσημους ανθρώπους, συμπεριλαμβανομένων των σταρ του Hollywood, που ήρθαν στη Γιουγκοσλαβία τη δεκαετία του εβδομήντα του 20ού αιώνα για ρόλους σε μερικές από τις πιο διάσημες κομματικές ταινίες. Ο Richard Barton έπαιξε τον Tito στην ταινία Sutjeska. Αυτός και η σύζυγός του εκείνη την εποχή, Elizabeth Taylor, ήρθαν στην Πούλα - στις 31 Ιουλίου 1971, όπου γνώρισαν τον Tito και την τρίτη σύζυγό του, Jovanka Budisavljević Broz, με την οποία ήταν παντρεμένος μέχρι το θάνατό του. Ο Barton περιέγραψε λεπτομερώς την τετραήμερη συγκέντρωση τους στα ημερολόγια του. Τον ενόχλησε που ο Tito και η Jovanka μίλησαν για πολλή ώρα και όταν τελείωσαν οι μεταφραστές, κανείς δεν ενδιαφέρθηκε για την ιστορία. Αναφέρθηκε στην «πολυτέλεια στην οποία ζούσαν», καθώς και στη νευρική κατάσταση των εργαζομένων που τους υπηρέτησαν.⁶¹

Το 1964 ο Kirk Douglas βρισκόταν στο Βελιγράδι και κατά τη διάρκεια του γεύματος στην αμερικανική πρεσβεία είπε ότι θα ήθελε να συναντήσει τον πρόεδρο της Γιουγκοσλαβίας. Το επόμενο πρωί, ο Tito έστειλε ένα ιδιωτικό αεροπλάνο για να μεταφέρει τον Douglas και τη γυναίκα του στη Λιουμπλιάνα, όπου πέρασαν τρεις ώρες μιλώντας και περπατώντας πάνω από το κρασί.

Στην θερινή του κατοικία στο Brioni, ο Tito φιλοξένησε την Ιταλίδα ηθοποιό Sophia Loren, καθώς και τη συμπατριώτισσά της Gina Lollobrigida, καθώς και την Αγγλίδα Βασίλισσα Elisabeth Β'. Οι επισκέπτες έφεραν δώρα και τα περισσότερα από αυτά βρίσκονται τώρα στο Μουσείο της Γιουγκοσλαβίας.⁶²

Ο John Lennon και η Yoko Ono του έστειλαν μια επιστολή για την «παγκόσμια ειρήνη» και οι αστροναύτες από το πλήρωμα του Apollo 11 - ο Νιλ Άρμστρονγκ, ο

⁶⁰ Foreign Relations of the United States (FRUS), 1964–1968, Volume XVII, Eastern Europe Yugoslavia <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1964-68v17/ch7> (ημερ. επίσκεψης 6/10/2023).

⁶¹ Foreign Relations of the United States (FRUS), 1964–1968, Volume XVII, Eastern Europe Yugoslavia <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1964-68v17/ch7> (ημερ. επίσκεψης 6/10/2023).

⁶² Foreign Relations of the United States (FRUS), 1964–1968, Volume XVII, Eastern Europe Yugoslavia <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1964-68v17/ch7> (ημερ. επίσκεψης 6/10/2023).

Μάικλ Κόλινς και ο Έντουιν Μπαζ Άλντριν - του έφεραν πέτρες από το φεγγάρι. Ο Stalin του χάρισε ένα χρυσό σπαθί, ο Αφγανός βασιλιάς Μοχάμεντ Ζαχίρ του έφερε ένα κεφάλι του Βούδα από τον τέταρτο αιώνα μ.Χ. και ο Πρίγκιπας Κάρολος ένα μοντέλο ιστιοφόρου του Dubrovnik.

Πολλοί υψηλόβαθμοι πολιτικοί και διασημότητες απέτιναν φόρο τιμής στην εικόνα και το έργο του στην κηδεία του. Τότε συγκεντρώθηκαν εκπρόσωποι 127 χωρών του κόσμου, γι' αυτό και η κηδεία του Τίτο θεωρείται η μεγαλύτερη κηδεία πολιτικού του 20ου αιώνα.⁶³

2.2.4. Πτώση του Τοίχους του Βερολίνου 1989

Η κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης - που ξεκίνησε στο Βερολίνο στις 9 Νοεμβρίου 1989 με την κατεδάφιση του Τείχους του Βερολίνου, σήμανε το ιστορικό τέλος της Ρωσικής Αυτοκρατορίας, αλλά και την απώλεια της γεωπολιτικής σημασίας της αδέσμευτης, παγκοσμίου φήμης Γιουγκοσλαβίας, η οποία στη συνέχεια θα «καεί» σε μια σειρά βάνουσων γενοκτονιών, εμφυλίων πολέμων και εθνοκάθαρσης.

Μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, ιδίως κατά τη δεκαετία του '50, εμφανίστηκαν διακριτικές διαφορές μεταξύ των εθνικών ομάδων στη Γιουγκοσλαβία, ειδικά στον πνευματικό τομέα. Κάποιοι διανοούμενοι της εποχής αντιτίθεντο στην ιδέα μιας γενικής γιουγκοσλαβικής συνείδησης. Παρ' όλα αυτά, την εποχή εκείνη, ένα άτομο στην Ομοσπονδία μπορούσε να αναγνωρίζεται ταυτόχρονα ως Σέρβος, Κροάτης, Μαυροβούνιος, Μακεδόνας, αλλά και ως Γιουγκοσλάβος. Όλα αυτά συνδέονται με τα πολιτικά και ιδεολογικά γεγονότα στη μεταπολεμική Ευρώπη, καθώς η ηττημένη Ευρώπη διαμοιράστηκε ανάμεσα στη Σοβιετική Ένωση και τους πρώην δυτικούς συμμάχους. Οι Σοβιετικοί, με τον χρόνο, ανέτειλαν το "Σιδηρούν Παραπέτασμα," χωρίζοντας την Ανατολή από τη Δύση. Η ηττημένη Γερμανία διαιρέθηκε μεταξύ των ΗΠΑ, Μεγάλης Βρετανίας, Γαλλίας και ΕΣΣΔ, με την ανατολική πλευρά καταλαμβάνοντας οι Σοβιετικοί. Η Ανατολική Γερμανία, επίσημα Λαϊκή Δημοκρατία της Γερμανίας, εξελίχθηκε σε προπύργιο της Σοβιετικής Ένωσης στη Δυτική Ευρώπη. Αντίστοιχα, η Γιουγκοσλαβία, αν και υιοθετήθηκε από τους Σοβιετικούς, οδήγησε σε ρήξη λόγω της ηγεσίας του Τίτο, όπως αναφέρθηκε προηγουμένως.⁶⁴

⁶³ Foreign Relations of the United States (FRUS), 1964–1968, Volume XVII, Eastern Europe Yugoslavia <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1964-68v17/ch7> (ημερ. επίσκεψης 6/10/2023).

⁶⁴ S. Tekelija, ό.π., σελ. 71.

Το Βερολίνο είχε χωριστεί σε τέσσερα μέρη, με της βρετανικές, γαλλικές και αμερικάνικες ζώνες στο δυτικό τμήμα της πόλης και τη σοβιετική ζώνη στα ανατολικά. Το Δυτικό Βερολίνο μετατράπηκε σε νησί που περιβάλλεται από την κομμουνιστική Ανατολική Γερμανία. Το 1961 είχε υψωθεί το τείχος, επειδή τεράστιος αριθμός ανθρώπων εγκατέλειψε το Ανατολικό Βερολίνο για τη Δύση. Εδώ βρίσκεται η ουσία του προβλήματος- το μήλο της έριδος και η απάντηση στο γιατί έπεσε το Τείχος του Βερολίνου. Στην δεκαετία του 1980 η Σοβιετική Ένωση αντιμετώπισε έντονα οικονομικά προβλήματα και σοβαρές ελλείψεις τροφίμων, και όταν ο πυρηνικός αντιδραστήρας στο εργοστάσιο παραγωγής ενέργειας του Τσέρνομπιλ εξερράγη τον Απρίλιο του 1986, ήταν μια συμβολική στιγμή στην επικείμενη πτώση του κομμουνιστικού μπλοκ. Σε όλα τα ευρωπαϊκά κομμουνιστικά κράτη- το ονομαζόμενο Ανατολικό κομμουνιστικό μπλοκ, υπήρχαν ήδη μεταρρυθμιστικά ρεύματα στο ίδιο το κομμουνιστικό πολιτικό σύστημα, και σιγά-σιγά ξεκινούσαν επαναστατικά κύματα κατά του κομμουνισμού. Στην Πολωνία, στην Ανατολική Γερμανία, στην Τσεχοσλοβακία, στην Ουγγαρία, στην Ρουμανία, δυο εκατομμύρια άνθρωποι σε όλη την Εσθονία, τη Λιθουανία, και τη Λετονία- τότε μέρος της Σοβιετικής Ένωσης πραγματοποίησαν μερικές από τις πιο εντυπωσιακές διαδηλώσεις κατά του κομμουνιστικού καθεστώτος.

Το 1968 ξέσπασαν φοιτητικές διαδηλώσεις σε όλο τον κόσμο, συμπεριλαμβανομένου του Βελιγραδίου στις αρχές Ιουνίου.⁶⁵

Οι φοιτητές διαμαρτυρήθηκαν για την «κόκκινη αστική τάξη» και τον γραφειοκρατισμό της κοινωνίας και ζητούσαν καλύτερα πρότυπα και οικονομικές συνθήκες, μεταρρύθμιση του πανεπιστημίου και «επιστροφή στον αρχικό κομμουνισμό». Το κράτος απάντησε στη διαμαρτυρία με αστυνομική δράση.

Η βία κατά τη διάρκεια της δράσης ανάγκασε τους φοιτητές να αποκλείσουν τη σχολή και στη συνέχεια, στις 9 Ιουνίου, ο Τίτο είπε στην τηλεόραση: «Οι φοιτητές έχουν δίκιο». Μέρος των μαθητών χόρευε παρτιζάνικούς χορούς εκείνο το βράδυ και γιόρτασε, ενώ κάποιοι τα επόμενα χρόνια είχαν προβλήματα με το κράτος λόγω της συμμετοχής τους σε διαδηλώσεις. Για σχεδόν τρεις δεκαετίες, το Τείχος του Βερολίνου χώριζε την πόλη σε ανατολικό και δυτικό τμήμα με στόχο τον ιδεολογικό και φυσικό διαχωρισμό σε Ανατολική και Δυτική και χτίστηκε από τις αρχές της Ανατολικής Γερμανίας. Όταν κατεδαφίστηκε στις 9 Νοεμβρίου 1989, αφού ένας από τους αξιωματούχους της Ανατολικής Γερμανίας δήλωσε σε συνέντευξη Τύπου ότι μετά

⁶⁵ S. Tekelija, ό. π., σελ. 68.

από τρεις δεκαετίες ήταν δυνατό για τους συμπατριώτες του να ταξιδέψουν στη Δύση σχεδόν χωρίς εμπόδια.⁶⁶

Την εποχή της κατεδάφισης του Τείχους του Βερολίνου δημιουργήθηκαν τα βαλκανικά τείχη. Στην εποχή της ενοποίησης της διαφορετικότητας στην Ευρώπη, η Γιουγκοσλαβική ποικιλομορφία διχάζει. Το ομόσπονδο Γιουγκοσλαβικό κράτος αποδεικνύεται ότι είναι εύθραυστο. Πολλοί σήμερα βλέπουν το καθεστώς του Τίτο ως αυταρχικό –και όχι άδικα- λόγω της έλλειψης πολιτικού πλουραλισμού, της καταστολής των αντίθετων απόψεων, του τίτλου του ισόβιου προέδρου της Γιουγκοσλαβίας - από το 1953 μέχρι το θάνατό του, και της λατρείας της προσωπικότητας που έχτισε με τις επίσημες αργίες - κυρίως την Ημέρα της Νεότητας ως μαζική γιορτή των γενεθλίων του στις 25 Μαΐου.⁶⁷

Θα μπορούσε να πει κανείς ότι την ίδια στιγμή που ολόκληρη η Ευρώπη έμπαινε στον αστερισμό της ομοσπονδοποίησης με την Ενωμένη Ευρώπη, η Γιουγκοσλαβία ακολουθούσε τον ακριβώς αντίθετο δρόμο των μαχητικών εθνικισμών και των αλτρωτικών οραμάτων, συνέπεια της κατάρρευσης του υπαρκτού σοσιαλισμού. Η κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης τον Δεκέμβριο του 1991 σηματοδότησε την αρχή της παγκόσμιας κυριαρχίας της Αμερικής και ο Τζορτζ Μπους έγινε ο πρώτος παγκόσμιος ηγέτης.⁶⁸

Ποια είναι η αιτία αυτού του φαινομένου; Στα τέλη του 1990, η CIA ετοίμασε μια έκθεση που ήταν μια εκτίμηση της κατάστασης στη Γιουγκοσλαβία. Η έκθεση προέβλεπε τη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας και τον εμφύλιο πόλεμο.

Η διάλυση της Γιουγκοσλαβίας συνέπεσε με την εμφάνιση της αμερικανικής μονομέρειας και η εμφάνιση της «νέας παγκόσμιας τάξης πραγμάτων» μετά την πτώση του κομμουνισμού και την κατάρρευση της τάξης του Ψυχρού Πολέμου.⁶⁹

Η πτώση του Τείχους του Βερολίνου και η κατάρρευση της σοβιετικής αυτοκρατορίας σηματοδότησε την αρχή της παγκόσμιας κυριαρχίας των ΗΠΑ. Το νέο γεωπολιτικό κλίμα απαιτούσε επαναπροσδιορισμό των υποθέσεων στην οποία στηρίχθηκε η αμερικανική πολιτική κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου. μετά την ένωση της Γερμανίας ακολούθησε αιματηρή σύγκρουση στη ΣΟΔΓ. Η διάλυση της

⁶⁶ Foreign Relations of the United States (FRUS), 1964–1968, Volume XVII, Eastern Europe Yugoslavia <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1964-68v17/ch7> (ημερ. επίσκεψης 6/10/2023).

⁶⁷ S. Tekelija, ό. π., σελ. 68.

⁶⁸ Ι. Στάλιν, ό. π., σελ. 74.

⁶⁹ Ι. Στάλιν, ό. π., σελ. 75.

Γιουγκοσλαβίας θα συνέβαινε αναπόφευκτα, αλλά είναι βέβαιο ότι μια ενωμένη Γερμανία επιτάχυνε αυτή τη διαδικασία αναγνωρίζοντας την ανεξαρτησία της Σλοβενίας και της Κροατίας. Η υπόθεση με τη ΣΟΔΓ ήταν το έναυσμα που εκτόξευσε τη Γερμανία στη σφαίρα της ευρωπαϊκής ηγεσίας και συνεχίζεται μέχρι σήμερα. Η Γιουγκοσλαβική Ομοσπονδία πλησίασε στο τέλος της, γιατί πλησίασαν και τα αποθέματα πολιτικής βούλησης για τη δική της διατήρηση. Οι δυνάμεις στη Σερβία, την Κροατία και τη Σλοβενία αντιπροσωπεύουν ένα μείγμα εθνικής υπερηφάνειας, τοπικών οικονομικών φιλοδοξιών και ιστορικών αμοιβαία μισαλλόδοξων θρησκευτικών και πολιτισμικών ταυτοποιήσεων.⁷⁰

Λίγο πριν την ενοποίηση, ο τότε καγκελάριος Helmut Kohl ανέφερε αρκετές φορές ότι η Γιουγκοσλαβία ήταν η στατική της Ευρώπης και ότι δεν έπρεπε να γίνει τίποτα εκεί γιατί οι θυελλώδεις άνεμοι χτυπούσαν ήδη στα Βαλκάνια. Ένιωθαν ότι η ενοποίηση της Γερμανίας ήταν κοντά, φοβήθηκαν ότι κάτι θα ξεσπούσε στα Βαλκάνια που θα την εμπόδιζε. Όμως, μετά την ενοποίηση, έπαθαν αλαζονεία, η εσωτερική κρίση στη ΣΟΔΓ μετατράπηκε σε καταστροφή με τη βοήθεια εξωτερικών παρεμβάσεων. Τότε η Γερμανία στάθηκε μόνη απέναντι σε όλους. Η Ουάσιγκτον ήταν αντίθετη στις μονομερείς κινήσεις του Βερολίνου, ότι ο Γενικός Γραμματέας του ΟΗΕ Perez de Cuellar παρακάλεσε τον επικεφαλής της γερμανικής διπλωματίας Hans Genscher να μην αναγνωρίσει τη Σλοβενία και την Κροατία. Ο ειρηνευτικός διαπραγματευτής για τη ΣΟΔΓ, Λόρδος Carrington έστειλε μια παρακλητική επιστολή στην οποία δήλωσε ότι εάν οι Γερμανοί αναγνωρίσουν τη Σλοβενία και την Κροατία, δεν έχει πλέον το ατού να καλέσει τους ηγέτες των γιουγκοσλαβικών δημοκρατιών στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων.⁷¹

Η Πτώση του τείχους του Βερολίνου λειτούργησε σαν ντόμινο εξελίξεων στις χώρες του ανατολικού μπλοκ και ουσιαστικά επεσήμανε την πτώση του υπαρκτού σοσιαλισμού. Η πτώση του τείχους έχει και διεθνή διάσταση ακριβώς επειδή οδήγησε σε ένα μονοπολικό κόσμο, και μια μεγάλη δύναμη-Γερμανία, που έμεινε μόνη χωρίς σημεία αναφοράς και ορόσημα άρχισε να συμπεριφέρεται εξαιρετικά αλαζονικά, παράγοντας μια σειρά από καταστροφικούς πολέμους. Η Αμερική, με τη θριαμβολογία του νικητή του Ψυχρού Πολέμου, μπήκε σε μια περιπέτεια της οποίας τις συνέπειες αισθανόμαστε ακόμα. Κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου υπήρχε μια ισορροπία

⁷⁰ S. Tekelija, ό. π., σελ. 66-67.

⁷¹ S. Tekelija, ό. π., σελ. 72.

φόβου, μετά ήρθε ο φόβος της ανισορροπίας, έτσι οι επιπτώσεις του τι συνέβη μετά την πτώση του τείχους δεν είναι πλέον μόνο ένα εθνικό ζήτημα της Γερμανίας, αν και οι Γερμανοί επωφελήθηκαν περισσότερο. Οι εταίροι της Γερμανίας στην ίδια την Ευρώπη ήταν εναντίον αυτής της ιδέας, της ενοποίησης της Γερμανίας. Η Margaret Thatcher και η γαλλική κυβέρνηση ήταν σθεναρά εναντίον της. Υπήρχε ο φόβος της γερμανικής ισχύος και της στρατιωτικοποίησης.⁷²

Στις 25 Δεκεμβρίου 1991, ο Mikhail Gorbachev παραιτήθηκε επίσημα από πρόεδρος της Ένωσης Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών (ΕΣΣΔ). Μια μέρα αργότερα, στις 26 Δεκεμβρίου, η συνέλευση της χώρας -το Ανώτατο Σοβιέτ- αναγνώρισε επίσημα την ανεξαρτησία 15 νέων ανεξάρτητων κρατών και έτσι τερμάτισε την ύπαρξη της Σοβιετικής Ένωσης. Αν και ενθρονίστηκε με τον ίδιο τρόπο σε όλη την Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη, ο κομμουνισμός ανατράπηκε με διαφορετικούς τρόπους. Στην πρώτη κατηγορία βρίσκονται η Πολωνία, η Ουγγαρία και η Τσεχοσλοβακία, όπου ο κομμουνισμός καταργήθηκε χωρίς βία ή ανθρωποθυσίες. Στη δεύτερη κατηγορία είναι η Λαϊκή Δημοκρατία της Γερμανίας και η Βουλγαρία, όπου η βία ήταν μερική, και στην τελευταία κατηγορία η Ρουμανία, στην οποία ο κομμουνισμός ανατράπηκε από τη βία και τα θύματα. Η περίπτωση της πρώην Γιουγκοσλαβίας, στην οποία καταγράφηκε η πιο αιματηρή πτώση του κομμουνισμού. Η Αλβανία και η Γιουγκοσλαβία εγκατέλειψαν τον κομμουνισμό μεταξύ 1990 και 1992. Η Τσεχοσλοβακία διαλύθηκε τρία χρόνια μετά το τέλος της κομμουνιστικής κυριαρχίας, χωρίζοντας ειρηνικά σε Τσεχική Δημοκρατία και Σλοβακία την 1η Ιανουαρίου 1993. Η Βόρεια Κορέα εγκατέλειψε τον μαρξισμό-λενινισμό το 1992.⁷³

2.2.5. Ο πρώτος άνθρωπος που είπε όχι στο Tito

Ωστόσο υπήρξαν προσωπικότητες στην πολιτική σκακιέρα της Γιουγκοσλαβίας- φιλελεύθεροι και ριζοσπάστες/ικοί αν και ανήκαν στο κομμουνιστικό κόμμα- γιατί το σύστημα ήταν μονοκομματικό, οι οποίοι αγωνιζόταν για τα εθνικά συμφέροντα κυρίως του σέρβικου λαού που ζούσε από την μεσαιωνική περίοδο διασκορπισμένος από την άκρη σε άκρη της Γιουγκοσλαβίας.⁷⁴

⁷² S. Tekelija, ό. π., σελ. 73.

⁷³ S. Tekelija, ό. π., σελ. 74.

⁷⁴ S. Tekelija, ό. π., σελ. 75.

Ένας από αυτούς ήταν ο Blagoje Nešković, Σέρβος επιστήμονας διανοούμενος, γιατρός, Ισπανός μαχητής, πατριώτης, άνθρωπος με αρχές, έντιμος και γενναίος, τόλμησε και ήξερε πώς να εναντιωθεί στον «γίγιο θεό»- τον Τίτο και στις προθέσεις του, φανερές ή κρυφές, απέναντι στη Σερβία και τα συμφέροντά της. Και αυτό, αποδείχτηκε, ήταν συχνά πιο δύσκολο και επικίνδυνο από ό,τι η Γκεστάπο, πίστευαν ο κατακτητής και οι οικιακοί υπηρέτες.. Ήταν ο πρώτος που αντιτάχθηκε στην αρχή που βασιζέται στην «Αδύναμη Σερβία - Ισχυρή Γιουγκοσλαβία» και εξαιτίας αυτού ο Josip Broz αποφάσισε να τον απομακρύνει από την πολιτική ζωή της Σερβίας και της Γιουγκοσλαβίας. Ο άνθρωπος που ξεγέλασε και ξεσκεπάσε την γκεστάπο και την ειδική αστυνομία: Το κλειδί για το ξεκλείδωμα της μοίρας της Σερβίας στο δεύτερο μισό του 20ου αιώνα.

Οι απόψεις του Neskonovic για το εθνικό ζήτημα αξιολογήθηκαν ως εσφαλμένες από το κομμουνιστικό καθεστώς. Τις ημέρες της αντιπαράθεσης μαζί του τονίστηκε ότι πιστεύει ότι η εθνική πολιτική του ΚΡJ είναι «βλαβερή για τον σερβικό λαό». Χθες οι κομματικοί του σύντροφοι είπαν ότι είναι «εξαιρετικά ευαίσθητος από τη σερβική πλευρά». Οι απόψεις του Neskonovic για το εθνικό ζήτημα αξιολογήθηκαν ως εσφαλμένες. Οι απόψεις του από το 1944 ότι «ο λαός της Σερβίας έχει τεράστιο προοδευτικό ρόλο στην επίλυση του μέλλοντος των άλλων εθνών της Γιουγκοσλαβίας» κρίθηκαν από την Κεντρική Επιτροπή του ΚΓΤJ ως «παράτυπες» επειδή η κορυφή της κομμουνιστικής κυβέρνησης δεν μπορούσε καν να φανταστεί η διατριβή για τη σημασία του σερβικού λαού και της Σερβίας στην απελευθέρωση άλλων εθνών της Γιουγκοσλαβίας. Δεδομένου ότι δεν ήταν εξοικειωμένος με την έννοια της «πολιτικής του συμβιβασμού» του Τσόρτσιλ, την οποία υποστήριζε η Μόσχα από τον Δεκέμβριο του 1943, είχε μια πιο ριζοσπαστική στάση απέναντι στον κομμουνισμό και τους δυτικούς συμμάχους από τον Τίτο.⁷⁵

Επέκριναν την άρνησή του για την αυτονομία του Κοσσυφοπεδίου και Μετόχια και την ισχυρή του θέση ότι η περιοχή πρέπει να είναι μια "συνήθης συνοικία" εντός της Σερβίας. Ως απαράδεκτη κρίθηκε επίσης η άποψη ότι «οι Siptari-αλβανικής καταγωγής Κοσσοβάροι είναι βαρύς αμαρτωλοί από τον πόλεμο» και ότι οποιαδήποτε έκφραση της δυσαρέσκειάς τους μπορεί να επικυρωθεί από τη μετανάστευση.

Κατηγορήθηκε στη συνέχεια για μισαλλοδοξία «εναντίον Σλοβένων και Μαυροβούνιων συναδέλφων». Ονομάστηκε «δηλητηριασμένος σοβινιστής» που

⁷⁵ I. Στάλιν, ό. π., σελ. 78.

υποπτεύεται ότι οι Boris Kidrič (πρόεδρος της Σλοβενίας, γεννημένος στη Βιέννη) και Franc Leskošek (υπουργός βιομηχανίας της Σλοβενίας, γεννημένος στην Αυστροουγγαρία) «εργάζονται εις βάρος της Λαϊκής Δημοκρατίας της Σερβίας και προς όφελος της Λαϊκής Δημοκρατίας της Σλοβενίας». Τέτοιες συμπεριφορές αξιολογήθηκαν ως έργο που οδηγεί στο «σπάσιμο της ενότητας των λαών μας». Αναμφίβολα, ο Neskonic δεν ανήκε στον κύκλο εκείνο των Σέρβων κομμουνιστών που ήταν έτοιμοι να κουβαλήσουν χωρίς αμφιβολία την υποθήκη της «μεγαλοσερβικής ηγεμονίας. Τον επέπληξαν μάλιστα ότι, «ενώ το Κόμμα έδινε έναν δύσκολο αγώνα για την υπεράσπιση του μαρξισμού... ο Neskonic βρήκε χρόνο να μάθει την ελληνική γλώσσα»!⁷⁶

Ο Neskonic δεν επέτρεψε, για παράδειγμα, την καταστροφή του σερβικού κρατικού και εθνικού χώρου, σε αντίθεση με τους εισαγγελείς και τους δικαστές του που, για παράδειγμα, προσάρτησαν στο Κοσσυφοπέδιο αρκετούς δήμους στο κεντρικό τμήμα της Δημοκρατίας, οι οποίοι σήμερα χαρακτηρίζονται ως «βόρειο Κοσσυφοπέδιο».

«Δεν επέτρεψε την προσάρτηση του εδάφους της νότιας Σερβίας - νότια του Ristovac- στη Μακεδονία, διενεργώντας σοβαρή και λεπτομερή έρευνα στον πληθυσμό σχετικά με την εθνοτική του σχέση και κάποιου είδους δημοψήφισμα σχετικά.

«Εκ μέρους του Josip Broz, ο Milovan Đilas (το δεξί χέρι του Tito,) ρώτησε τον Neškonic εάν θα συμφωνούσε με την προσάρτηση της Metohija στην Αλβανία και του Μαυροβουνίου στη Σερβία, που ήταν μέρος του μεταπολεμικού σχεδίου για σχηματισμό ομοσπονδίας Γιουγκοσλαβίας, Βουλγαρίας και Αλβανίας. Ο Neškonic αρνήθηκε.⁷⁷

"Μετά την επιστροφή από μια επίσκεψη στη Ρουμανία, αμέσως μετά τον πόλεμο, ο Τίτο μετέφερε στον B. Neškonic το αίτημα των Ρουμάνων κομμουνιστών ηγετών να προσαρτηθεί η Ανατολική Σερβία στη Ρουμανία "αφού οι Βλάχοι που ζουν εκεί είναι στην πραγματικότητα Ρουμάνοι". Ο Neškonic αντέδρασε έντονα αρνητικά σε αυτό και ζήτησε από τον Broz να τους πει να επικοινωνήσουν μαζί του σχετικά, κάτι που δεν συνέβη.

⁷⁶ S. Tekelija, ό. π., σελ. 75.

⁷⁷ I. Στάλιν, ό. π., σελ. 72.

Όταν γραφτεί η νέα σερβική ιστορία, ο Δρ. Blagoje Nešković θα βρίσκεται, χωρίς αμφιβολία, στην κορυφή των πολιτικών προσωπικοτήτων του δεύτερου μισού του 20ού αιώνα. Αυτό που τον χαρακτηρίζει είναι το θαυμάσιο κίνημα αντίστασης στο κατεχόμενο Βελιγράδι και τη Σερβία που οργάνωσε και ηγήθηκε ο Nešković κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, στη συνέχεια η συνεπής υπεράσπιση των σερβικών εθνικών και κρατικών συμφερόντων στην απελευθερωμένη χώρα, αλλά και η συχνή και αναπόφευκτη αντίθεση στην αυθαιρεσία του Τίτο και «ύπουλος αντισερβισμός» όπως είπε ο ίδιος. Επιπλέον, ήταν ένας Ισπανός μαχητής, διανοούμενος και γιατρός, ένας άνθρωπος που, χωρίς καμία υπερβολή, ξεπέρασε την Gestapo και την Ειδική Αστυνομία: μέσω των παράνομων διασυνδέσεών του, γνώριζε κάθε τους σχέδιο και ήξερε πώς να το ματαιώσει.⁷⁸

2.2.6. Γεωπολιτική προσέγγιση για τη δημιουργία ανεξάρτητων κρατών εντός της Γιουγκοσλαβίας 1991

Μετά τη λήξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου άρχισε η «ατομική εποχή». Στη μέση του Ψυχρού Πολέμου, η Γιουγκοσλαβία βρέθηκε ανάμεσα σε δύο αντίπαλα μπλοκ, έτσι διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο στην περιοχή άλλοτε ως κυρίαρχη δύναμη στα Βαλκάνια και άλλοτε ως πεδίο συγκρούσεων συμφερόντων των Μεγάλων Δυνάμεων. Για πολλές δεκαετίες μετέπειτα έπαιξε το ρόλο της ενδιάμεσης ζώνης, μεταξύ των δυτικών καπιταλιστικών χωρών και της Σοβιετικής Ένωσης. Η Γιουγκοσλαβία διέθετε ορυχείο ουρανίου, σοβιετικά καύσιμα, αντιδραστήρα και χημικές εγκαταστάσεις για την εξόρυξη ραδιενεργών ισοτόπων. Μια ισχυρή βιομηχανία και στρατός ήταν οι μοχλοί για την υλοποίηση του πυρηνικού προγράμματος. Ένα ολοκληρωτικό κράτος όπως η Γιουγκοσλαβία ήθελε να ενταχθεί στη λέσχη των πυρηνικών δυνάμεων, αν και υποστήριζε δηλωτικά αποκλειστικά την ειρηνική χρήση της πυρηνικής ενέργειας και τον αφοπλισμό. Η είδηση ότι «ο Stalin έχει τη βόμβα» έφτασε στον Τίτο τον Αύγουστο του 1949, πριν ανακοινωθεί δημόσια ότι η ΕΣΣΔ πραγματοποίησε επιτυχώς την πρώτη της πυρηνική δοκιμή. Απλώς, η κατοχή ατομικής βόμβας εκείνη τη στιγμή ήταν σιγουριά. Η κατασκευή του Vinča στα

τέλη της δεκαετίας του σαράντα καλύφθηκε από μυστικότητα και η εφημερίδα Politika ενημέρωσε το κοινό για την ίδρυσή του με μια μικρή παύλα.⁷⁹

Ο Stevan Dedier, ένας Βόσνιος επιστήμονας με πτυχίο πυρηνικής φυσικής από το Πανεπιστήμιο του Princeton των ΗΠΑ, προσήχθη για να υποστηρίξει τον Savic, αλλά πιστεύεται ότι ο Τίτο τον προσέλαβε για να «επιβλέπει» τη δουλειά του.

Από τα μέσα της δεκαετίας του 1950, η πυρηνική έρευνα έγινε οργανωμένη και συστηματική, όταν ιδρύθηκε η Ομοσπονδιακή Επιτροπή για την Πυρηνική Ενέργεια. Επικεφαλής της Επιτροπής ήταν ο Aleksandar Rankovic (1909-1983) -Σέρβος πολιτικός, το δεξί χέρι του Τίτο και επικεφαλής της μυστικής αστυνομίας του Τίτο. Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, ο αριθμός των εμπειρογνομόνων αυξήθηκε και η διεθνής συνεργασία αυξήθηκε. Επίσης, η αναζήτηση ουρανίου έγινε εντονότερη, εμφανίστηκαν οι πρώτες ιδέες για πυρηνικούς σταθμούς και μετά το θάνατο του Stalin, με τη βοήθεια της ΕΣΣΔ, κατασκευάστηκαν οι πρώτοι πυρηνικοί αντιδραστήρες στο Vinca- κοντά στο Βελιγράδι.. Σ' αυτή τη δεκαετία του 1950 μπαίνουμε στην περίοδο του «ουρανιακού πυρετού», είναι μια παγκόσμια διαδικασία, μόνο σε ελεύθερες χώρες, στις καπιταλιστικές χώρες, γινόταν εντελώς δημόσια. Στις εφημερίδες που ασχολούνταν με τα πυρηνικά υλικά, έβλεπες διαφημίσεις για το τι επρόκειτο να γίνει και με ποιον επικοινωνήστε αν τα βρείτε".⁸⁰

Στις αρχές της δεκαετίας του εξήντα, κοντά στο Stara Planina κοντά στην Kalna, ο Rankonić άνοιξε ένα ορυχείο ουρανίου. Επομένως, το διεθνές ενδιαφέρον αναζωπυρώνεται για τις πρώτες ύλες.⁸¹

Το δυτικό μπλοκ είναι ιδεολογικά απαράδεκτο και οι Ρώσοι ήταν κατά κάποιο τρόπο ακόμη μεγαλύτεροι εχθροί μετά τη σύγκρουση του 1948». Ωστόσο, οι επιστημονικές και τεχνολογικές δυνατότητες της υπανάπτυκτη και φτωχής Γιουγκοσλαβίας στάθηκαν ενάντια στις πολιτικές επιθυμίες. Παρόλα ταύτα η Γιουγκοσλαβική ηγεσία ήταν πεπεισμένη ότι διέθετε ένα σημαντικό πλεονέκτημα για την ανάπτυξη πυρηνικών όπλων - τον επιστήμονα Pavle Savić. Στην προπολεμική περίοδο, ως Γάλλος λόγιος-υπότροφος, υπήρξε ένας από τους συνεργάτες της διάσημης επιστήμονας Ειρήνης Κιουρί –κάτοχος του βραβείου Νόμπελ Χημείας, κόρη της διαπρεπή Μαρίας Κιουρί. Συνεργάστηκαν σε μερικά από τα πρώτα πειράματα βομβαρδισμού του πυρήνα ενός ατόμου, που αργότερα στα χέρια Αμερικανών

⁷⁹ I. Στάλιν, ό. π., σελ. 75.

⁸⁰ I. Στάλιν, ό. π., σελ. 76.

⁸¹ S. Tekelija, ό. π., σελ. 77.

επιστημόνων εξελίχθηκε σε ένα έργο για την παραγωγή της πρώτης πυρηνικής βόμβας. Ίσως το μέλλον αυτής της έρευνας να ήταν διαφορετικό αν ο καθηγητής Savic δεν είχε διακόψει απότομα τη συνεργασία και την έρευνα το 1939 για να επιστρέψει στο Βελιγράδι και να αποδεχτεί τη θέση του καθηγητή και στη συνέχεια να συμμετάσχει ενεργά στους αντιφασιστικούς αγώνες. Μετά το τέλος του δεύτερου παγκόσμιου πολέμου, ο Savic εργάζεται στην ΕΣΣΔ με έναν άλλο νομπελίστα- τον κορυφαίο Σοβιετικό ερευνητή Piotr Kapika, για καλύτερη εξοικείωση με τον τομέα της πυρηνικής τεχνολογίας και την ανάπτυξή του, όπου τον επισκέπτεται ο Tito πριν από τη σύγκρουση με τον Stalin. Ως μέλος του Κομμουνιστικού Κόμματος πριν τον πόλεμο, αλλά και κωδικοποιητής του Λαϊκού Απελευθερωτικού Στρατού κατά τη διάρκεια του πολέμου, ο Savic απολάμβανε τη μεγάλη εμπιστοσύνη του Tito.⁸²

Οι σοσιαλιστικές αρχές μετά τη διάσπαση με την ΕΣΣΔ «δεν εξοικονομούν πόρους για την ανάπτυξη της επιστήμης, ιδιαίτερα της πυρηνικής φυσικής». Ινστιτούτο Πυρηνικών Επιστημών, ξεκίνησε στην επιλεγμένη τοποθεσία. Η διαχείριση ανατέθηκε στον Savic και σύντομα ιδρύθηκαν παρόμοια ινστιτούτα στη Ljubljana και στο Zagreb. Πολλοί από τους επιστήμονες που ξεκίνησαν την πυρηνική έρευνα ήταν, όπως ο Savic, στρατιώτες στον πόλεμο. «Ήξερε περισσότερα για αυτό από οποιονδήποτε στη Γιουγκοσλαβία και ήταν πολύ σημαντικός, μεταξύ άλλων, γιατί ήταν ένα σπάνιο φυτό - ένας διανοούμενος στις τάξεις του κόμματος».

Ο επιστημονικός δημοσιογράφος Slobodan Buhnjević δηλώνει ότι ήταν μόνο σύμπτωση που ο νεαρός φυσικός και χημικός Savic ήθελε να περάσει δύο χρόνια στο Ινστιτούτο Radium στο Παρίσι. «Εκεί συμμετείχε στην έρευνα για τον ατομικό πυρήνα, η οποία θα αποδειχθεί ότι προηγήθηκε της ανακάλυψης της πυρηνικής σχάσης, της διαδικασίας που είναι απαραίτητη για την απόκτηση μιας πυρηνικής βόμβας».⁸³

Το γιουγκοσλαβικό «πυρηνικό όνειρο» φαινόταν σαν μια ατμομηχανή έτοιμη να προχωρήσει με φουλ, αλλά πριν από αυτό έπρεπε να ξεπεραστούν αρκετές δυσκολίες. Πάνω απ' όλα, το μεγαλύτερο πρόβλημα ήταν η απροθυμία των πυρηνικών δυνάμεων της εποχής - της Αμερικής, και ιδιαίτερα της Σοβιετικής Ένωσης - να μοιραστούν τις πληροφορίες και τις γνώσεις τους σχετικά με την πυρηνική τεχνολογία. Αυτές οι δύο δυνάμεις εκείνη την εποχή είχαν εμπλακεί βαθιά στον δικό τους «ψυχρό

⁸² S. Tekelija, ό. π., σελ. 78.

⁸³ Foreign Relations of the United States (FRUS), 1964–1968, Volume XVII, Eastern Europe Yugoslavia <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1964-68v17/ch7> (ημερ. επίσκεψης 6/10/2023).

πόλεμο» και δεν είχαν ούτε την επιθυμία ούτε το συμφέρον να «χαλάσουν» τα μυστικά τους στις αναπτυσσόμενες χώρες.⁸⁴

Από αυτή την άποψη, η Γιουγκοσλαβία έπρεπε να τα βγάλει πέρα κατά τη διάρκεια της κατασκευής και του εξοπλισμού των τριών πρώτων κέντρων πυρηνικής επιστήμης της. Η Νορβηγία έγινε η πρώτη βοήθεια και ο πιο αξιόπιστος σύμμαχος της Γιουγκοσλαβίας στην εμπλοκή της στον πυρηνικό αγώνα τη δεκαετία του 1950. Εκτός από την κοινή έρευνα που διεξήχθη από αυτές τις δύο χώρες στον τομέα της επανεπεξεργασίας πλουτωνίου, ορισμένοι Γιουγκοσλάβοι επιστήμονες εκπαιδεύτηκαν στο Νορβηγικό Ινστιτούτο Έρευνας Πυρηνικής Ενέργειας στο Kjeller. Η απόφαση του Tito να ακολουθήσει τη διαδρομή των πυρηνικών όπλων είχε νόημα, δεδομένης της τότε «ρήξης» της Γιουγκοσλαβίας με τη Σοβιετική Ένωση. Ο Tito γνώριζε για την ύπαρξη της σοβιετικής ατομικής βόμβας και φοβόταν την εκδίκηση του Stalin για τη διάσπαση της Γιουγκοσλαβίας με την σοβιετική «Komniform». Σίγουρα από την ελπίδα ότι η ύπαρξη των πυρηνικών όπλων της Γιουγκοσλαβίας θα αποθάρρυνε κάθε απόπειρα σοβιετικής εκδίκησης, αλλά και από την επιθυμία καλύτερης θέσης της Γιουγκοσλαβίας όσον αφορά το διεθνές καθεστώς, επενδύθηκαν μεγάλα κεφάλαια στο «πυρηνικό όνειρο» του Tito.⁸⁵

Τα Δυτικά Βαλκάνια ως εδαφική οντότητα, η οποία καθορίστηκε από τη διεθνή κοινότητα λόγω των ιδιαίτερων πολιτικών, οικονομικών και ασφαλείας χαρακτηριστικών της, περιλαμβάνει τα νεοσύστατα κράτη στην περιοχή της πρώην ΣΟΔ Γιουγκοσλαβίας με τη Δημοκρατία της Αλβανίας, αλλά χωρίς τη Δημοκρατία της Σλοβενίας. Είναι μια περιοχή περίπου 264.000 km², με περίπου είκοσι τέσσερα εκατομμύρια κατοίκους. Από τις έξι χώρες των Δυτικών Βαλκανίων, οι πέντε είναι ανοιχτές στην Αδριατική Θάλασσα. Οδικοί άξονες επικοινωνίας: Μοραβίας - Βαρδάρης, Μάριτσα και Δυρράχιο-Τίρανα-Σκόπια-Σόφια-Μαύρη Θάλασσα είναι εξαιρετικής σημασίας όχι μόνο για τα Δυτικά Βαλκάνια, αλλά και για την Ευρώπη και την Ασία. Στην εργασία παρουσιάζονται οι βασικοί καθοριστικοί παράγοντες της γεωπολιτικής θέσης των Δυτικών Βαλκανίων, καθώς και η ιστορική τους ανάλυση και οι τρέχουσες πτυχές της νέας γεωπολιτικής δομής.⁸⁶

⁸⁴ Foreign Relations of the United States (FRUS), 1964–1968, Volume XVII, Eastern Europe Yugoslavia <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1964-68v17/ch7> (ημερ. επίσκεψης 6/10/2023).

⁸⁵ S. Tekelija, ό. π., σελ. 82.

⁸⁶ S. Tekelija, ό. π., σελ. 82.

Με τη διάλυση της ΣΟΔ της Γιουγκοσλαβίας και τον αιματηρό πόλεμο που ακολούθησε την τελευταία δεκαετία του 20ού αιώνα, ο χώρος των Βαλκανίων βρέθηκε σε μια συγκεκριμένη κατάσταση που δεν έχει ξεπεραστεί πλήρως μέχρι σήμερα. Το κύριο χαρακτηριστικό αυτής της κατάστασης αντικατοπτρίζεται στο γεγονός ότι σε αυτή τη γεωγραφικά σχετικά μικρή περιοχή της πρώην Γιουγκοσλαβίας, μαζί με τις βίαιες συγκρούσεις, συνέβη μια νέα «βαλκανιοποίηση», δηλαδή πολιτικός κατακερματισμός σε περισσότερο ή λιγότερο ανεξάρτητα κράτη και άλλες οντότητες. Κοσσυφοπέδιο, το οποίο αναγνωρίζεται ως ανεξάρτητο μόνο από μέρος της διεθνούς κοινότητας, σχετικά πολιτικά αυτόνομες οντότητες όπως η Δημοκρατία Σέρπσκα κ.λπ.). Η σημερινή εικόνα των Βαλκανίων, όπου μπορούν να μετρηθούν τουλάχιστον 11 διεθνώς αναγνωρισμένα και ανεξάρτητα κράτη, μπορεί να συγκριθεί, για παράδειγμα, με αυτήν πριν από έναν αιώνα, όταν υπήρχαν μόνο 6 ανεξάρτητα κράτη στην ίδια περιοχή, ενώ πριν από δύο αιώνες τα Βαλκάνια διοικούνταν μόνο από δύο μεγάλες αυτοκρατορίες. Όπως το έθεσε προφητικά ο Ilija Garašanin στο «Načeratnije», γράφοντας για το μέλλον της περιοχής όπου ζούσαν οι Νότιοι Σλάβοι, «η αποτυχία της συμμαχίας μεταξύ της Σερβίας και άλλων γειτόνων... θα οδηγούσε «στη διάσπαση του λαού μας σε μικρά επαρχιακά πριγκιπάτα... που θα είχαν παραδοθεί άστοχα, ανάρμοστα σε αλλότριες και ξένες επιρροές» καθώς και σε αμοιβαίες διαφωνίες και διχασμούς χωρίς τέλος.⁸⁷

«Στην περίπτωση των Βαλκανίων γενικότερα και της Γιουγκοσλαβίας ειδικότερα οι «διαμάχες» μεταξύ των διαφόρων δυνάμεων αποσκοπούν στον έλεγχο της περιοχής για την διέλευση των αγωγών ενέργειας (πετρελαίου και φυσικού αερίου). Η περιοχή των Βαλκανίων αποτελεί σταυροδρόμι για τους αγωγούς πετρελαίου και φυσικού αερίου. Τα Βαλκάνια, λοιπόν, αποτελούν το πεδίο σύγκρουσης ενός ενεργειακού πολέμου. Σύμφωνα με το INOGATE (το οποίο είναι ένα διεθνές πρόγραμμα συνεργασίας για την μεταγωγή πετρελαίου και φυσικού αερίου στην Ευρώπη) οι άξονες προτεραιότητας θεωρούνται ύψιστης σημασίας για την τροφοδοσία ολόκληρης της Ευρώπης με πετρέλαιο και φυσικό αέριο. Στους χάρτες αυτούς είναι εμφανές πόσο σημαντική είναι η θέση των Βαλκανίων στον παγκόσμιο ενεργειακό χάρτη.⁸⁸

⁸⁷ S. Tekelija, ό. π., σελ. 83.

⁸⁸ S. Tekelija, ό. π., σελ. 86.

Ευρέως γνωστές είναι και οι πηγές ουράνιου στην περιοχή του Κοσσοβοπεδίου. Για' αυτούς τους λόγους το Κόσσοβο υπήρξε η θρυαλλίδα που πυροδότησε την εθνικιστική ένταση στη Γιουγκοσλαβία. Όταν σε μια περιοχή υπάρχουν τέτοιου είδους συμφέροντα, εύκολη υπόθεση ήταν ή δήθεν αναζωπύρωση «εθνικής συνείδησης». Με τις «πλάτες των μεγαλοεπενδυτών» και με την εθνικιστική-πολιτισμική προπαγάνδα η αλβανική δημογραφική ανάπτυξη οδηγούσε στη μείωση του ποσοστού των Σέρβων σε μια περιοχή που θεωρείται η ιστορική κοιτίδα τους. Τον Απρίλιο του 1987 σημειώνονται οι πρώτες συγκρούσεις μεταξύ Αλβανών Κοσσοβάρων και εθνικιστών Σέρβων που αποτελούν στην καλύτερη περίπτωση το 10% του πληθυσμού του Κοσσόβου.

«Τόσο από την πλευρά της πυκνότητας σε άξονες προτεραιότητας πετρελαίου και φυσικού αερίου για όλη τη Δυτική Ευρώπη, όσο και από την πλευρά της μεγάλης προικοδότησης της χώρας σε πλουτοπαραγωγικές πηγές. Τα κοιτάσματα λιγνίτη και άνθρακα είναι από τις σημαντικότερες πηγές, όπως και η ύπαρξη πολλών μεταλλευμάτων, μεταλλικών και μη. Μικρότερου μεγέθους είναι τα κοιτάσματα πετρελαίου και φυσικού αερίου στα βόρεια της χώρας.»

2.2.7. Έξαρση εθνικισμού, το ζήτημα για την ανεξαρτησία του Κοσσόβου

Το 1981, στο Κόσσοβο, όπου ο Τίτο είχε παραχωρήσει αυτονομία, διαδηλώσεις πραγματοποιήθηκαν με αίτημα την αναγνώριση της Ομόσπονδης Δημοκρατίας του Κοσσόβου. Αυτή η εξέλιξη οδήγησε στην αποχώρηση των Σέρβων από το Κόσσοβο, με τους Σέρβους να ερμηνεύουν τα αιτήματα των Αλβανών ως αποτέλεσμα της ιδέας του Τίτο για "ισχυρή Γιουγκοσλαβία - αδύνατη Σερβία." Οι Σέρβοι του Κοσσόβου protestαραν έξω από το ομοσπονδιακό κοινοβούλιο, απαιτώντας ίσα δικαιώματα με τους Αλβανούς, που αποτελούσαν την πλειονότητα. Εκείνη τη στιγμή, ο Slobodan Milošević, μέλος της Κεντρικής Επιτροπής της Ένωσης Κομμουνιστών, αναδείχθηκε ως ηγέτης, εκμεταλλευόμενος τη δυσαρέσκεια των Σέρβων προσφύγων για την ανάληψη της εξουσίας. Το 1987, γίνεται πρόεδρος της Ένωσης Κομμουνιστών Σερβίας και υιοθετεί μια εθνικιστική πολιτική, προωθώντας τον συγκεντρωτισμό, την ακύρωση του αποκεντρωτικού Συντάγματος του 1974 και την κατάργηση της αυτονομίας του Κοσσόβου. Ήταν ιδιαίτερα δημοφιλής μεταξύ των Σέρβων λόγω της πολιτικής του για το Κόσσοβο. Το 1990, οι Αλβανοί, αντιδρώντας στα σχέδια του Milošević, διαδήλωσαν

κηρύσσοντας την ανεξαρτησία του Κοσσόβου, δημιουργώντας ένα παράλληλο κράτος με τη στήριξη των δυτικών και αμερικανικών πολιτικών.⁸⁹

Η σύγκρουση μεταξύ Σέρβων και Αλβανών για την κυριαρχία και τον έλεγχο του Κοσσυφοπεδίου είχε βαθιές ιστορικές ρίζες. Και οι δύο λαοί διεκδικούσαν την περιοχή ως κοιτίδα της ιστορίας τους και απαρχή της ύπαρξής τους. Για τους Σέρβους αντιπροσώπευε το κέντρο του μεσαιωνικού σερβικού βασιλείου, όπου βρίσκονταν πολλά από τα μεγαλύτερα μνημεία της ορθόδοξης Εκκλησίας και το οποίο κυριεύτηκε από τους Οθωμανούς με την ιστορική για τους Σέρβους μάχη, το 1389. Για την αλβανική μειονότητα αποτελούσε ιερό χώρο, αφού εκεί είχαν εγκατασταθεί οι προγονοί τους Ιλλυριοί και εκεί είχε άρχισε η αλβανική παλιγγενεσία με την ίδρυση της Ένωσης του Πρίζρεν, το 1878.⁹⁰

Στη διάρκεια του 20ου αιώνα, η παλιά διαμάχη αναζωπυρώθηκε. Στις αρχές του αιώνα είχε αρχίσει η εθνική αφύπνιση των Σέρβων και ο εθνικοαπελευθερωτικός τους αγώνας του στέφθηκε με επιτυχία. Με το τέλος του Α΄ Παγκοσμίου πολέμου, δημιουργήθηκε το Βασίλειο των Σέρβων, Κροατών και Σλοβένων στο οποίο περιλαμβανόταν και το Κοσσυφοπέδιο. Με το ξέσπασμα του Β΄ Παγκοσμίου πολέμου, το μεγαλύτερο μέρος της περιοχής εντάχθηκε στη Αλβανία και άρχισε να καλλιεργείται η ιδέα της "Μεγάλης Αλβανίας". Η νίκη των παρτιζάνων του Τίτο ανέτρεψε τα αλυτρωτικά σχέδια των Αλβανών και το Κοσσυφοπέδιο αποτέλεσε πλέον τμήμα της μεταπολεμικής Γιουγκοσλαβίας.⁹¹

Η επιθυμία των Σλοβένων και των Κροατών για μια λιγότερο ισχυρή ένωση και η αργότερη επιδίωξη μιας ένωσης κυρίαρχων κρατών αντικατοπτρίζει τις διαφορετικές προσεγγίσεις στην εξέλιξη της Γιουγκοσλαβίας. Οι αντιφάσεις αυτές οδήγησαν σε έντονες εντάσεις, με τη Σερβία να αντιτίθεται σε αυτές τις εξελίξεις λόγω του φόβου για τον ρόλο των Σέρβων ως προβληματικής μειονότητας.

Η έξαρση του εθνικισμού επέφερε ακόμα μεγαλύτερες διχόνοιες και επιβεβαίωσε τις πολιτικές διαφορές μεταξύ των εθνοτήτων. Οι ηγέτες, όπως ο Franjo Tuđman και ο Alija Izetbegovic, προώθησαν εθνικιστικές ατζέντες, ενισχύοντας την ανεξαρτησία των Κροατών και των Βοσνίων Μουσουλμάνων. Η αντίστοιχη αντίδραση

⁸⁹ S. Tekelija, ό. π., σελ. 87.

⁹⁰ Foreign Relations of the United States (FRUS), 1964–1968, Volume XVII, Eastern Europe Yugoslavia <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1964-68v17/ch7> (ημερ. επίσκεψης 6/10/2023).

⁹¹ Foreign Relations of the United States (FRUS), 1964–1968, Volume XVII, Eastern Europe Yugoslavia <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1964-68v17/ch7> (ημερ. επίσκεψης 6/10/2023).

των Σέρβων προκάλεσε διχόνοιες και αναταραχές, ενώ η αναγνώριση ανεξάρτητων κρατών από την Ευρωπαϊκή Ένωση δημιούργησε αβεβαιότητα για τις σερβικές μειονότητες. Το συνολικό πλαίσιο επισημαίνει την πολυπλοκότητα και τις αντιφάσεις που συνέβαλαν στην κατάρρευση της Γιουγκοσλαβίας, με την εθνικιστική ένταση να οδηγεί σε διαιρέσεις και αναταραχές που επηρέασαν την πορεία της περιοχής για πολλά χρόνια.⁹²

Όλα τα προαναφερθέντα γεγονότα συν την οικονομική ύφεση οδήγησαν στον Γιουγκοσλαβικό Πόλεμο του 1991-95 και συνεπώς στη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας.

2.3. Εθνοτικές ομάδες στη Γιουγκοσλαβία και ο ρόλος τους

Στη Γιουγκοσλαβία υπήρχαν πολλές εθνοτικές ομάδες, και ο ρόλος τους κατά τη διάρκεια της ιστορίας της χώρας ήταν κρίσιμος. Κάθε εθνοτική ομάδα είχε τη δική της ιστορία, πολιτισμό, γλώσσα και ταυτότητα, και η αλληλεπίδραση μεταξύ αυτών των ομάδων είχε σημαντικές επιπτώσεις στην εξέλιξη της Γιουγκοσλαβίας.⁹³

Οι κύριες εθνοτικές ομάδες στη Γιουγκοσλαβία περιλάμβαναν τους Σέρβους, τους Κροάτες, τους Σλοβένους, τους Μακεδόνες, τους Μόντεγκρινους, τους Βοσνιακούς και τους Αλβανούς, μερικές από τις κύριες εθνοτικές ομάδες που κατοικούσαν στη χώρα. Καθώς οι διάφορες εθνοτικές ομάδες ζούσαν μαζί στη Γιουγκοσλαβία, δημιουργήθηκαν πολυεθνικές περιοχές όπου οι άνθρωποι διασυνδέονταν στην καθημερινή τους ζωή και εργάζονταν προς κοινό όφελος.⁹⁴

Ο ρόλος των εθνοτικών ομάδων ήταν πολύ σημαντικός στη διαμόρφωση της πολιτικής και κοινωνικής πραγματικότητας της Γιουγκοσλαβίας. Κατά τη διάρκεια της ηγεσίας του Josip Broz Tito, οι εθνοτικές ομάδες προσπάθησαν να συνυπάρξουν ειρηνικά και να συνεργαστούν υπό τη σημαία του κομμουνισμού και της αυτοδιοίκησης. Ο Τίτο προώθησε την αυτονομία και την ενσωμάτωση των εθνοτικών ομάδων στην κοινωνία και την πολιτική ζωή της Γιουγκοσλαβίας.

Ωστόσο, παρά τις προσπάθειές του, οι εθνοτικές διαφορές και οι εθνικιστικές τάσεις αναδείχθηκαν ως σοβαρά προβλήματα κατά τη διάρκεια της μετα-Tito εποχής.

⁹² Foreign Relations of the United States (FRUS), 1964–1968, Volume XVII, Eastern Europe Yugoslavia <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1964-68v17/ch7> (ημερ. επίσκεψης 6/10/2023).

⁹³ Α. Μουζακίτη, Η διαμόρφωση της Βοσνιακής - Μουσουλμανικής Εθνικής ταυτότητας. Ιστορικές και πολιτικές παράμετροι. Από το 1878 ως Σήμερα. (διδακτορική διατριβή), ΑΠΘ, Θεσσαλονίκη 2014, σελ. 29.

⁹⁴ Α. Μουζακίτη, ό. π., σελ. 30.

Οι εθνοτικές αντιξοότητες και οι συγκρούσεις ξέσπασαν, και αυτό συνέβαλε στην αύξηση της αστάθειας και των προβλημάτων στη Γιουγκοσλαβία, προκαλώντας τελικά τον διαμελισμό της. Οι εθνοτικές ομάδες στη Γιουγκοσλαβία είχαν διάφορους ρόλους και δυναμικές στην ιστορία της χώρας, και αυτοί οι ρόλοι εξελίχθηκαν με την πάροδο του χρόνου.⁹⁵

Κατά τη διάρκεια της ηγεσίας του Josip Broz Tito και του Κομμουνιστικού Κόμματος, οι εθνοτικές ομάδες ενθαρρύνονταν να συνυπάρξουν ειρηνικά και να συνεργαστούν προς κοινό όφελος. Αυτό επέτρεψε τη δημιουργία μιας σχετικά σταθερής και ενωμένης Γιουγκοσλαβίας κατά τη διάρκεια της κρατικής τους διακυβέρνησης. Οι εθνοτικές ομάδες επίσης, είχαν δικαίωμα στην αυτοδιοίκηση και τη διατήρηση του πολιτισμικού τους κληρονομήματος.

Ωστόσο, με τον θάνατο του Τίτο και την αύξηση των εθνοτικών διαφορών, ο ρόλος των εθνοτικών ομάδων άρχισε να αλλάζει. Οι εθνοτικές τάσεις ενισχύθηκαν, και οι εθνοτικές αντιξοότητες αυξήθηκαν και προσπαθούσαν να προστατεύσουν τα συμφέροντά τους αρχίσανε να αντιπαλεύουν για την εξουσία και τους πόρους.

Το αυξανόμενο εθνοτικό ενδιαφέρον και η ανάπτυξη του εθνικισμού στις διάφορες εθνοτικές ομάδες έπαιξαν έναν σημαντικό ρόλο στην εξέλιξη των γεγονότων που οδήγησαν στον διαμελισμό της Γιουγκοσλαβίας.⁹⁶

2.4. Οι διεθνείς επιρροές στην εσωτερική πολιτική κατάσταση και τις εθνοτικές συγκρούσεις

Οι διεθνείς επιρροές έπαιξαν ένα σημαντικό ρόλο στην εσωτερική πολιτική κατάσταση και τις εθνοτικές συγκρούσεις στην πρώην Γιουγκοσλαβία. Οι διεθνείς δυνάμεις, συμπεριλαμβανομένων των μεγάλων δυνάμεων και των διεθνών οργανισμών, είχαν διάφορα συμφέροντα και στόχους στην περιοχή, και αυτά επηρέασαν την εξέλιξη των γεγονότων.⁹⁷

Η Σοβιετική Ένωση είχε επηρεάσει τη δημιουργία της Γιουγκοσλαβίας κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, καθώς ο Τίτο και η αντάρτικη του κίνηση στηρίχθηκαν από τους Σοβιετικούς. Ωστόσο, μετά τον Πόλεμο, οι σχέσεις μεταξύ της

⁹⁵ Σπ. Σφέτας, *Οι Αλβανοί των Σκοπίων. Θέματα εθνοτικής συνύπαρξης*, IMXA, Θεσσαλονίκη 1995, σελ. 58.

⁹⁶ Σπ. Σφέτας, *ό. π.*, σελ. 60-61.

⁹⁷ D. Bogetić, "Jugoslovensko-američki odnosi u svetlu vojne intervencije u Čehoslovačkoj 1968," "Istorija 20. veka," 2 (2007), σελ. 75-88.

Σοβιετικής Ένωσης και της Γιουγκοσλαβίας επιδεινώθηκαν, και ο Τίτο καταφεύγει στην αυτόνομη πορεία της χώρας του. Αυτή η ανεξαρτησία της Γιουγκοσλαβίας από τη Σοβιετική Ένωση την έκανε μια περίπλοκη περίπτωση στη διεθνή арένα.

Οι Δυτικές δυνάμεις, με επικεφαλής τις Ηνωμένες Πολιτείες, στήριξαν οικονομικά και πολιτικά τη Γιουγκοσλαβία του Τίτο κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου. Η Γιουγκοσλαβία αποτελούσε μια ανεξάρτητη χώρα που διατήρησε ισορροπία μεταξύ του Ανατολικού και Δυτικού μπλοκ, και αυτό ήταν σημαντικό για τη σταθερότητα της περιοχής.⁹⁸

Διάφοροι διεθνείς οργανισμοί, όπως ο ΟΗΕ, προσπάθησαν να επιλύσουν τις εθνοτικές συγκρούσεις και να διατηρήσουν τη σταθερότητα στη Γιουγκοσλαβία, αλλά με περιορισμένη επιτυχία. Οι διεθνείς επιρροές στη Γιουγκοσλαβία είχαν πολύπλοκες επιπτώσεις. Ενώ ορισμένες φορές προσπαθούσαν να διασφαλίσουν την ειρήνη και τη σταθερότητα, άλλες φορές μπορεί να επιδείνωναν την κατάσταση.⁹⁹

Σε ορισμένες περιπτώσεις, η διεθνής παρέμβαση μπορεί να επιδεινώσει τις εθνοτικές συγκρούσεις. Οι διαφορετικές δυνάμεις μπορούν να υποστηρίξουν ανταγωνιστικές εθνοτικές ομάδες, ενθαρρύνοντας τις συγκρούσεις. Ορισμένοι διεθνείς οργανισμοί και διπλωμάτες προσπάθησαν να διαπραγματευτούν ειρηνευτικές λύσεις και εκείνοι που προσπάθησαν να βάλουν τέλος στις συγκρούσεις και να σταθεροποιήσουν τη χώρα. Σε πολλές περιπτώσεις, διεθνείς οργανισμοί παρείχαν ανθρωπιστική βοήθεια στους πληγέντες από τις συγκρούσεις, βοηθώντας να ανακουφιστεί η ανθρώπινη κρίση. Διεθνείς δυνάμεις μπορούν να επηρεάσουν την εσωτερική πολιτική εξέλιξη της Γιουγκοσλαβίας, προσπαθώντας να προωθήσουν δημοκρατικές μεταρρυθμίσεις ή να επηρεάσουν την εκλογική διαδικασία.¹⁰⁰

Είναι σημαντικό να σημειώσουμε ότι η διεθνής επίδραση δεν ήταν πάντα θετική και ότι ορισμένες φορές επιδείνωσε την κατάσταση. Ο διαμελισμός της Γιουγκοσλαβίας είναι ένα παράδειγμα του πώς οι διεθνείς επιρροές μπορούν να επιδεινώσουν τις εθνοτικές συγκρούσεις, αντί να τις επιλύσουν.¹⁰¹

2.5. Διάλογος και διπλωματικές προσπάθειες

⁹⁸ Σπ. Σφέτας, ό. π., σελ. 61.

⁹⁹ Σπ. Σφέτας, ό. π., σελ. 60-63.

¹⁰⁰ Α. Μουζακίτη, ό. π., σελ. 34.

¹⁰¹ Α. Μουζακίτη, ό. π., σελ. 35.

Ο διάλογος και οι διπλωματικές προσπάθειες αποτελούσαν σημαντικά μέσα για την αντιμετώπιση των εθνοτικών συγκρούσεων στην πρώην Γιουγκοσλαβία. Οι διεθνείς διπλωματικές προσπάθειες είχαν ως στόχο την ειρηνική επίλυση των συγκρούσεων και τη σταθεροποίηση της περιοχής.¹⁰²

Η διπλωματία συχνά προσπαθούσε να διασφαλίσει τη συμφιλίωση μεταξύ των εθνοτικών ομάδων μέσω διαπραγματεύσεων και συνομιλιών. Πολλοί διεθνείς διπλωμάτες προσπάθησαν να φέρουν τις αντίπαλες πλευρές στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων για να βρουν κοινές λύσεις. Σε ορισμένες περιπτώσεις, διεθνείς διαιτητές και ειρηνευτικές δυνάμεις μπήκαν στην περιοχή για να επιβάλουν εκείνες τις λύσεις που θεωρούσαν ως το καλύτερο ενδεχόμενο για την ειρήνη. Διεθνείς οργανισμοί όπως ο ΟΗΕ και η Ευρωπαϊκή Ένωση προσπάθησαν να διευκολύνουν τον διάλογο και τις ειρηνευτικές προσπάθειες στην περιοχή. Παρείχαν ανθρωπιστική βοήθεια, παρακολούθησαν τις εκλογές και τις διαπραγματεύσεις, και προσπάθησαν να διαμεσολαβήσουν σε συγκρούσεις. Οι διπλωματικές προσπάθειες οδήγησαν στην υπογραφή συμφωνιών ειρήνης, όπως η συμφωνία του Dayton το 1995 που έθεσε τέλος στον πόλεμο στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη και δημιούργησε τη Βοσνία-Ερζεγοβίνη ως ανεξάρτητο κράτος.¹⁰³

Παρ' όλες τις προσπάθειες, οι συγκρούσεις στην πρώην Γιουγκοσλαβία διήρκεσαν για πολλά χρόνια και προκάλεσαν κινδύνους και ανθρώπινες απώλειες. Οι προσπάθειες ειρήνης και επανασυγκρότησης συνεχίστηκαν για πολλά χρόνια μετά τον διαμελισμό της Γιουγκοσλαβίας, καθώς η περιοχή προσπαθούσε να ανακάμψει και να βρει ειρηνικές λύσεις στις συγκρούσεις της.

Συνοψίζοντας, ο διάλογος και οι διπλωματικές προσπάθειες αποτέλεσαν σημαντικά μέσα για την αντιμετώπιση των εθνοτικών συγκρούσεων στην πρώην Γιουγκοσλαβία, αλλά ήταν μια δύσκολη και μακρόχρονη διαδικασία που απαιτούσε τη συνεργασία της διεθνούς κοινότητας και των εμπλεκόμενων πλευρών.¹⁰⁴

¹⁰² Α. Μουζακίτη, ό. π., σελ. 36.

¹⁰³ Σπ. Σφέτας, «Εθνική ταυτότητα, κρατική κυριαρχία και η ευρωπαϊκή πρόκληση: η περίπτωση των πρώην γιουγκοσλαβικών χωρών», (Π. Σιούσιουρας επιμ.), Τα Νέα Βαλκάνια. Από τη γεωπολιτική της μετάβασης στην προοπτική της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, Εκδόσεις Ηρόδοτος, Αθήνα 2007, σελ. 97-99.

¹⁰⁴ Σπ. Σφέτας, ό. π., σελ. 100.

Γ' Κεφάλαιο

Ο Διαμελισμός της Γιουγκοσλαβίας (1945-1992)

3.1. Η εξέλιξη της εθνοτικής και πολιτικής κατάστασης στη Γιουγκοσλαβία μετά τον θάνατο του Τίτο

Μετά τον θάνατο του Τίτο το 1980, η εθνοτική και πολιτική κατάσταση στη Γιουγκοσλαβία υπέστη σημαντικές εξελίξεις. Ο Τίτο είχε καταφέρει να κρατήσει τη χώρα ενωμένη κατά τη διάρκεια της ηγεσίας του, αλλά με τον θάνατό του, προέκυψαν διάφορα προβλήματα που οδήγησαν στον διαμελισμό της Γιουγκοσλαβίας.¹⁰⁵

Με τον θάνατο του Τίτο, αναδύθηκαν εθνοτικές αντιξοότητες που είχαν καταπνίγει κατά τη διάρκεια της ηγεσίας του. Οι εθνοτικές ομάδες, όπως οι Σέρβοι, οι Κροάτες, οι Σλοβένοι και άλλες, ανέλαβαν πιο εθνικιστικές θέσεις και απαιτούσαν μεγαλύτερη αυτονομία ή ακόμα και ανεξαρτησία. Η Γιουγκοσλαβία βρέθηκε σε οικονομική κρίση μετά τον θάνατο του Τίτο, με υψηλή ανεργία και υπερβολικά υψηλά χρέη. Αυτό επέφερε αυξανόμενη δυσαρέσκεια στον πληθυσμό και ενίσχυσε τις εθνοτικές τάσεις. Οι δημοκρατίες που απαρτίζαν τη Γιουγκοσλαβία, όπως η Κροατία και η Σλοβενία, άρχισαν να διεκδικούν αυξημένη αυτονομία και αργότερα ανεξαρτησία. Αυτό οδήγησε στην απόσχισή τους από την Γιουγκοσλαβία το 1991. Οι εθνοτικές συγκρούσεις εξαπλώθηκαν στη Γιουγκοσλαβία, με σημαντικές συγκρούσεις στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη και το Κόσοβο. Αυτές οι συγκρούσεις είχαν τραγικές ανθρώπινες και κοινωνικές επιπτώσεις.¹⁰⁶

Συνολικά, η εξέλιξη της εθνοτικής και πολιτικής κατάστασης στη Γιουγκοσλαβία μετά τον θάνατο του Τίτο οδήγησε στον διαμελισμό της χώρας και στην εκδήλωση ενός μεγάλου πολιτικού και ανθρώπινου δράματος. Ο διαμελισμός της Γιουγκοσλαβίας έγινε πιο εμφανής κατά τη δεκαετία του 1990, και αυτό οφειλόταν σε πολλούς παράγοντες.¹⁰⁷

Οι εθνοτικές συγκρούσεις ήταν καίριος παράγοντας στον διαμελισμό της Γιουγκοσλαβίας. Σε πολλές περιοχές, όπως στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη και το Κόσοβο, εκδηλώθηκαν βίαιες συγκρούσεις μεταξύ εθνοτικών ομάδων. Διάφορες διεθνείς

¹⁰⁵ Τ. Μίχας, *Ανίερη Συμμαχία: Η Ελλάδα και η Σερβία του Μίλόσεβιτς*, Αθήνα 2003, σελ. 57.

¹⁰⁶ Σπ. Σφέτας, «Εθνική ταυτότητα, κρατική κυριαρχία και η ευρωπαϊκή πρόκληση: η περίπτωση των πρώην γιουγκοσλαβικών χωρών», (Π. Σιούσιουρας επιμ.), *Τα Νέα Βαλκάνια. Από τη γεωπολιτική της μετάβασης στην προοπτική της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης*, Εκδόσεις Ηρόδοτος, Αθήνα 2007, σελ. 97-99.

¹⁰⁷ Τ. Μίχας, *ό. π.*, σελ. 58.

παρεμβάσεις και επιρροές επηρέασαν την εσωτερική πολιτική κατάσταση και τις εθνοτικές συγκρούσεις. Πολλές χώρες και διεθνείς παράγοντες ενίσχυσαν τις αντιφάσεις στη Γιουγκοσλαβία. Δημοκρατίες όπως η Κροατία και η Σλοβενία ανήκαν στη Γιουγκοσλαβία αλλά διεκδικούσαν την ανεξαρτησία τους. Αυτό οδήγησε σε αποχωρήσεις και την απώλεια της ενότητας της χώρας. Η κεντρική κυβέρνηση στο Βελιγράδι προσπάθησε να διατηρήσει την ενότητα της Γιουγκοσλαβίας με βίαια μέσα, πράγμα που ενίσχυσε τις εθνοτικές τάσεις και την αντίσταση. Η συγκεκριμένη γεωγραφική θέση της Γιουγκοσλαβίας την έκανε στόχο για διάφορες διεθνείς επιρροές και παρεμβάσεις, ενισχύοντας τις εσωτερικές αντιφάσεις. Οι παραπάνω παράγοντες είχαν ως αποτέλεσμα τον διαμελισμό της Γιουγκοσλαβίας και την εκδήλωση μιας από τις πιο σοβαρές ευρωπαϊκές κρίσεις μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Ο διαμελισμός αυτός είχε βαθιές κοινωνικές, πολιτικές και ανθρώπινες συνέπειες για την περιοχή και τον κόσμο.¹⁰⁸

3.2. Οι αιτίες και τα γεγονότα που οδήγησαν στον διαμελισμό

Ο διαμελισμός της Γιουγκοσλαβίας ήταν αποτέλεσμα μιας σειράς αιτιών και γεγονότων που οδήγησαν στην αποσύνθεση της χώρας. Η Γιουγκοσλαβία περιλάμβανε πολλές εθνοτικές ομάδες, όπως Σέρβους, Κροάτες, Σλοβένους, Βόσνιους, Μαυροβούνιους, Μακεδόνες και άλλους. Οι διαφορετικές γλώσσες, πολιτισμοί και ιστορίες δημιούργησαν εθνοτικές αντιξοότητες και διαφωνίες. Η περιοχή είχε ιστορικές αντιξοότητες μεταξύ των εθνοτήτων, που είχαν ενταθεί κατά τη διάρκεια του 20ού αιώνα, όπως τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο και τον Εμφύλιο Πόλεμο.¹⁰⁹

Η Γιουγκοσλαβία υπήρξε κομμουνιστική χώρα υπό την ηγεσία του Josip Broz Tito. Το κομμουνιστικό καθεστώς εξάσφαλιζε την ενότητα της χώρας, αλλά με το θάνατο του Tito το 1980, οι εθνοτικές διαφορές επανήλθαν. Η Γιουγκοσλαβία αντιμετώπιζε οικονομικές δυσκολίες, συμπεριλαμβανομένης της υψηλής ανεργίας και της υπερβολικής χρεοκοπίας. Αυτό ενίσχυσε τις εθνοτικές αντιξοότητες. Διάφορες δημοκρατίες της Γιουγκοσλαβίας, όπως η Κροατία και η Σλοβενία, αναζητούσαν αυξανόμενη αυτονομία και ανεξαρτησία. Το 1991, ανακοίνωσαν την απόσχισή τους, προκαλώντας τον διαμελισμό της Γιουγκοσλαβίας. Πολλές ξένες χώρες επηρέασαν την

¹⁰⁸ D. Bataković, "Nationalism and Communism. The Yugoslav case," "Serbian Studies," N° 1-2, vol. 9 (1995), σελ. 25-41.

¹⁰⁹ D. Bataković, "Frustrated Nationalism," "Serbian Studies," vol. 11, No 2 (1997), σελ. 67-85.

εσωτερική πολιτική κατάσταση της Γιουγκοσλαβίας, στηρίζοντας διάφορες εθνοτικές ομάδες και αυξάνοντας τις εντάσεις.¹¹⁰

Συνολικά, ο διαμελισμός της Γιουγκοσλαβίας ήταν ένα σύνθετο γεγονός που συνδυάζει πολλαπλές πολιτικές, οικονομικές, κοινωνικές και εθνοτικές διαστάσεις. Αυτές οι αιτίες και γεγονότα οδήγησαν στον διαμελισμό της Γιουγκοσλαβίας.

3.3. Ο ρόλος των εθνοτικών αντιξοοτήτων και συγκρούσεων

Ο ρόλος των εθνοτικών αντιξοοτήτων και συγκρούσεων στον διαμελισμό της Γιουγκοσλαβίας ήταν κρίσιμος. Αυτές οι εθνοτικές αντιξοότητες και συγκρούσεις προέκυψαν από πολλούς παράγοντες και επηρέασαν την πορεία των γεγονότων. Διάφορες εθνοτικές ομάδες είχαν συγκρούσεις και διαφορές που είχαν αναπτυχθεί με την πάροδο του χρόνου. Αυτές οι ιστορικές αντιξοότητες επαναφέρθηκαν και εντείνθηκαν κατά τη διάρκεια του 20ού αιώνα. Επιπλέον, η γεωγραφία της Γιουγκοσλαβίας συνέβαλε στο διαχωρισμό των εθνοτικών ομάδων. Οι διάφορες εθνοτικές ομάδες ζούσαν σε διάφορες περιοχές της χώρας, και αυτό δημιούργησε γεωγραφικά προσκόμματα στην ενότητα της χώρας.¹¹¹

Η πολιτική εκμετάλλευση των εθνοτικών αντιξοοτήτων από τους πολιτικούς ηγέτες επίσης συνέβαλε στις εθνοτικές εντάσεις. Οι πολιτικοί χρησιμοποίησαν τις εθνοτικές διαφορές για να ενισχύσουν την εξουσία τους και να διατηρήσουν τον έλεγχο. Οι εθνοτικές κοινότητες αντιμετώπιζαν διακρίσεις και αδικίες, και αυτό ενίσχυε τις εντάσεις μεταξύ τους. Τέλος, οι οικονομικές ανισότητες μεταξύ των εθνοτικών ομάδων επίσης συνέβαλαν στην ενίσχυση των εθνοτικών αντιξοοτήτων. Ορισμένες εθνοτικές ομάδες αντιλαμβάνονταν ότι διακρίνονταν οικονομικά ή εξουσιαστικά, και αυτό επιδείνωνε την κατάσταση.¹¹²

Ο συνδυασμός αυτών των παραγόντων επιφέρθηκε σε σοβαρές εθνοτικές συγκρούσεις και την αποσύνθεση της Γιουγκοσλαβίας. Η αλληλεπίδραση όλων αυτών των παραγόντων είχε καταστροφικές συνέπειες για τη Γιουγκοσλαβία. Οι εθνοτικές

¹¹⁰ D. Bojković, ό. π., σελ. 86.

¹¹¹ D. Bojković, ό. π., σελ. 37.

¹¹² Z. Antić, "Ideological Struggle in Yugoslav Cultural Life," Open Society Archives, Radio Free Europe Research, 1977, <http://osaarchivum.org/files/holdings/300/8/3/text/82-5-46.shtml> / (ημερ. επίσκεψης 6/10/2023).

αντιξοότητες και οι συγκρούσεις εκδηλώθηκαν σε πολλές περιπτώσεις με βία και αιματηρές συγκρούσεις.¹¹³

Οι αντιξοότητες μεταξύ των εθνοτικών ομάδων συχνά οδήγησαν σε εθνοτικές καθαρσίες, όπου μια εθνοτική ομάδα εκδιώκονταν ή εξολοθρευόταν από μια συγκεκριμένη περιοχή. Αυτό προκάλεσε ανθρώπινες και κοινωνικές απώλειες που ήταν τραγικές, καθώς οι πληθυσμοί έφεταν θύματα βίας και εκδίωξης.¹¹⁴

Επιπλέον, οι εθνοτικές συγκρούσεις είχαν σοβαρές επιπτώσεις στην πολιτική σταθερότητα της περιοχής. Η αδιακόπτη βία και οι εθνοτικές διαμάχες δυσχέραιναν την διακυβέρνηση και την δυνατότητα επίλυσης των πολιτικών προβλημάτων με ειρηνικό τρόπο. Οι προσπάθειες για ειρήνη και ανασυγκρότηση ήταν πολύ δύσκολες λόγω της συνεχούς εχθρότητας μεταξύ των εθνοτικών ομάδων. Οι διεθνείς προσπάθειες διαμεσολάβησης και ειρηνευτικών συμφωνιών είχαν μεικτή επιτυχία, και η περιοχή παρέμεινε ασταθής για πολλά χρόνια. Συνολικά, οι εθνοτικές αντιξοότητες και οι συγκρούσεις στη Γιουγκοσλαβία συνέβαλαν στον διαμελισμό της χώρας και είχαν μακρόχρονες επιπτώσεις στην περιοχή και στον κόσμο. Αυτή η περίοδος αναταραχής και βίας αποτελεί σημαντικό κεφάλαιο στην παγκόσμια ιστορία και την πολιτική σταθερότητα.¹¹⁵

3.4. Οι εξωτερικοί παράγοντες και οι διεθνείς αντιδράσεις

Οι εξωτερικοί παράγοντες και οι διεθνείς αντιδράσεις είχαν σημαντικό ρόλο στον διαμελισμό της Γιουγκοσλαβίας. Πολλές χώρες και διεθνείς παράγοντες εμπλέκονταν στα γεγονότα και είχαν διάφορες αντιδράσεις. Καταρχάς, οι Ηνωμένες Πολιτείες και η Σοβιετική Ένωση είχαν αντίρρηση για την εξάπλωση της επιρροής της άλλης στην περιοχή. Κάθε πλευρά υποστήριζε διαφορετικούς εθνοτικούς ή πολιτικούς ηγέτες που ευνοούσαν τα συμφέροντά τους, δημιουργώντας έτσι ανταγωνισμό και εντάσεις. Επίσης, οι ευρωπαϊκές χώρες είχαν διάφορες αντιδράσεις. Κάποιες χώρες υποστήριζαν την ανεξαρτησία των εθνοτικών ομάδων στη Γιουγκοσλαβία, ενώ άλλες προσπαθούσαν να διατηρήσουν την ενότητα της χώρας. Τονίζεται επίσης ο ρόλος των

¹¹³ I. Banac, "The National Question in Yugoslavia: Origins, History, Politics," Cornell University Press, 1984, <http://osaarchivum.org/files/holdings/300/8/3/text/82-5-46.shtml/> (ημερ. επίσκεψης 6/10/2023).

¹¹⁴ I. Banac, "The National Question in Yugoslavia: Origins, History, Politics," Cornell University Press, 1984, <http://osaarchivum.org/files/holdings/300/8/3/text/82-5-46.shtml/> (ημερ. επίσκεψης 6/10/2023).

¹¹⁵ D. Bojković, ό. π., σελ. 38.

διεθνών οργανισμών όπως ο ΟΗΕ και ο Ευρωπαϊκός Οργανισμός Ασφαλείας και Συνεργασίας (ΕΟΑΣ), που προσπάθησαν να διαμεσολαβήσουν και να επιτύχουν ειρηνικές λύσεις.¹¹⁶

Συνοψίζοντας, οι εξωτερικοί παράγοντες είχαν σημαντική επίδραση στον διαμελισμό της Γιουγκοσλαβίας, καθώς εμπλέκονταν ενεργά στα γεγονότα και επηρέαζαν τις εξελίξεις στην περιοχή. Οι διεθνείς αντιδράσεις συχνά αντικατοπτρίζονταν στις εθνοτικές συγκρούσεις και στην πορεία των γεγονότων.

Η διεθνής κοινότητα αντέδρασε στις ανθρωπιστικές κρίσεις που προέκυπταν από τις συγκρούσεις. Διεξήχθησαν ανθρωπιστικές επιχειρήσεις για την παροχή βοήθειας στους πρόσφυγες και τους εκδιωχθέντες. Διάφοροι διεθνείς παράγοντες και οργανισμοί προσπάθησαν να διαμεσολαβήσουν στις συγκρούσεις και να επιτύχουν ειρηνικές λύσεις. Παραδείγματος χάριν, η Διάσκεψη της Κοινότητας των Ανεξαρτήτων Κρατών (ΚΑΚ) και η Ευρωπαϊκή Κοινότητα προσπάθησαν να διαμεσολαβήσουν στον πόλεμο στην Κροατία. Ορισμένες χώρες επέβαλαν οικονομικές κυρώσεις κατά των εμπλεκόμενων πλευρών, με σκοπό την ασκηθείσα πίεση για επίτευξη ειρηνικής επίλυσης. Η διεθνής κοινότητα προχώρησε σε στρατιωτική επέμβαση στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη με τη μορφή της επιχείρησης IFOR και αργότερα της SFOR. Οι στρατιωτικές επιχειρήσεις είχαν στόχο να διατηρήσουν την ειρήνη και να διασφαλίσουν την ασφάλεια στην περιοχή.¹¹⁷

Συνολικά, οι διεθνείς αντιδράσεις αποτέλεσαν έναν πολύπλοκο και πολυδιάστατο χαρακτηριστικό του διαμελισμού της Γιουγκοσλαβίας, προσπαθώντας να αντιμετωπίσουν τις εθνοτικές συγκρούσεις και να διατηρήσουν την ειρήνη στην περιοχή.

3.5. Το οικονομικό επιχείρημα

3.5.1. Το Πρόβλημα της ανάπτυξης και της δικαιοσύνης

«Μετά τον θάνατο του Tito το 1980, το γιουγκοσλαβικό πολιτικοοικονομικό μοντέλο διατήρησε μια περίοδο σχετικής σταθερότητας, αλλά οι ριζικές αντιφάσεις και

¹¹⁶ B. Zaccaria, "Under the Shadow of the Soviet Union: The EEC, Yugoslavia and the Cold War in the long 1970s," σε S. Rajak, K. E. Botsiou, E. Karamouzi (επιμ.), "The Balkans in the Cold War," Palgrave-McMillan, 2016, σελ. 239.

¹¹⁷ B. Zaccaria, ό. π., σελ. 241.

τα διαρκή προβλήματα άρχισαν να εμφανίζονται. Η οικονομική ανάπτυξη έδωσε τη θέση της σε στασιμότητα, ενώ τα υψηλά εξωτερικά χρέη, κυρίως προς το ΔΝΤ, σε συνδυασμό με τα ελλείμματα, οδήγησαν σε πληθωρισμό που έγινε ανεξέλεγκτος.

Οι κοινωνικοοικονομικές ανισότητες επιδεινώθηκαν, με το βιοτικό επίπεδο στο Κόσοβο να απέχει σημαντικά από εκείνο της Σλοβενίας. Η οικονομία, που κάποτε ήταν ενιαία, διασπάστηκε σε έξι διακριτικές ομόσπονδες δημοκρατίες. Το 1988, η χώρα με πληθυσμό 22 εκατομμυρίων ανθρώπων χρωστούσε συνολικά 13,5 δισεκατομμύρια δολάρια, και το ΔΝΤ εκτιμούσε πως ήταν υπερχρεωμένη, μην έχοντας τη δυνατότητα να πάρει άλλα δάνεια.

Η κατάσταση αυτή αντικατοπτρίζει την πτώση της οικονομικής σταθερότητας και την εμφάνιση σοβαρών οικονομικών προβλημάτων, θέτοντας τη Γιουγκοσλαβία σε μια πορεία που θα οδηγούσε στην κατάρρευσή της.¹¹⁸

Τα οικονομικά επιχειρήματα που προσπαθούν να εξηγήσουν τη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας έχουν δύο πτυχές: η πρώτη επικεντρώνεται στα προβλήματα της ανάπτυξης και η δεύτερη στο πρόβλημα της δικαιοσύνης, δηλαδή της ισότητας. Η πρώτη προσέγγιση εξηγεί τη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας ως την τελική συνέπεια της οικονομικής κρίσης που κατέκλυσε τη γιουγκοσλαβική κοινωνία στο δεύτερο μισό της δεκαετίας του 1970 και έκανε τη Γιουγκοσλαβία μια από τις πιο υπερχρεωμένες ευρωπαϊκές χώρες.¹¹⁹

«Η ιστορία της κρατικής υπερχρέωσης της Γιουγκοσλαβίας ξεκίνησε με μια σειρά καθημερινών αλλά συνεπικίνδυνων αποφάσεων. Από το 1977 έως το 1982, το εξωτερικό χρέος της χώρας υπερδιπλασιάστηκε, αυξάνοντας από 9,3 δισ. δολάρια σε 19,9 δισ. δολάρια. Αυτή η σημαντική αύξηση ήταν αποτέλεσμα διάφορων παραγόντων, συμπεριλαμβανομένης της απερισκεψίας στον τομέα των δανείων, της υπερβολικής αποκέντρωσης της διοίκησης, κακών επιλογών στον τομέα των επενδύσεων, και της άνοδου των παγκόσμιων επιτοκίων μετά το δεύτερο πετρελαϊκό σοκ του 1979. Αυτή η συσσώρευση χρεών δημιούργησε έναν εύθραυστο οικονομικό θεμέλιο για τη χώρα, οδηγώντας την προς μια πορεία που θα είχε σοβαρές συνέπειες στη συνέχεια. Η ανεξέλεγκτη αύξηση του χρέους αντικατοπτρίζει την έλλειψη οργάνωσης και στρατηγικής στη διαχείριση των οικονομικών της υποθέσεων, ενισχύοντας ταυτόχρονα

¹¹⁸ Σπ. Σφέτας, *Εισαγωγή στη Βαλκανική Ιστορία*, τόμος β', Θεσσαλονίκη 2011, σελ. 57.

¹¹⁹ Σπ. Σφέτας, *"Κόσοβο: Αφεταιρία και Κατάληξη της Γιουγκοσλαβικής Κρίσης"*, στο Β. Κόντης & Ε. Μαντά, *"Το Κόσοβο και οι Αλβανικοί Πληθυσμοί της Βαλκανικής"*, Θεσσαλονίκη 2000, σελ. 15.

τις οικονομικές ανισότητες και τις αστάθειες στην εσωτερική πολιτική και κοινωνική σφαίρα».¹²⁰

Η δεύτερη προσέγγιση δεν αρνείται τη σημασία του οικονομικού χρέους και της αναπτυξιακής κρίσης, αλλά τονίζει ότι το πιο σημαντικό πρόβλημα είναι η ανισότητα μεταξύ των πλουσιότερων και των φτωχότερων μελών της ομοσπονδίας, κυρίως της Σλοβενίας και του Κοσσυφοπεδίου.

Ένα δυνατό επιχείρημα και η αφορμή για τη απόσχιση της Κροατίας και της Σλοβενίας ήταν αυτές οι οικονομικές διαφορές. Έτσι κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι οι πιθανότητες τους να εισέλθουν στην Ευρώπη είναι μεγαλύτερες ως αυτόνομες μονάδες παρά μέσα σε ομοσπονδία με υποαναπτυγμένα τμήματα.

Ένας σημαντικός αριθμός συγγραφέων ισχυρίζεται ότι η Γιουγκοσλαβία δημιουργήθηκε και αποκαταστάθηκε χάρη στις μεγάλες δυνάμεις και ότι ο διεθνής παράγοντας έπαιξε καθοριστικό ρόλο σε όλη την ύπαρξή του. Η Γιουγκοσλαβία επέζησε χάρη σε ισορροπία που επιτεύχθηκε μεταξύ των δύο στρατιωτικών μπλοκ. Το τέλος του Ψυχρού Πολέμου αποσταθεροποίησε τη Γιουγκοσλαβία.¹²¹

3.5.2. Slobodan Milosevic, Franjo Tudjman, Alija Izetbegovic

«Μερικές φορές έρχονται καιροί, που το μυαλό σιωπά, ο ανόητος μιλάει και ο φουκαράς πλουτίζει» Ivo Andric.

Ο Slobodan Milosevic (1941-2006), κατά των δυτικών ιστοριογράφων ήταν μια από τις πιο αμφιλεγόμενες προσωπικότητες της πρόσφατης σερβικής ιστορίας, ο οποίος πέθανε υπό κράτηση στο Δικαστήριο της Χάγης το 2006 κατά τη διάρκεια της δίκης για γενοκτονία και εγκλήματα πολέμου που διαπράχθηκαν στην Κροατία, τη Βοσνία-Ερζεγοβίνη και το Κοσσυφοπέδιο στους πολέμους της δεκαετίας του 1990, ήταν στο αποκορύφωμα της πολιτικής του δόξας το 1989.¹²²

Υπάρχουν βέβαια και θετικές πτυχές της βασιλείας του, τις οποίες οι ιστορικοί θα αξιολογούν για χρόνια και δεκαετίες. Η κληρονομιά του Milosevic είναι η Δημοκρατία Σέρπσκα, η Βοϊβοντίνα και το Κοσσυφοπέδιο και Μετόχια στο αναπόσπαστο τμήμα της Σερβίας. Όταν ο Milosevic ανέβηκε στην εξουσία, αφύπνισε τη Σερβία, ενίσχυσε τον σερβικό πατριωτισμό και υπερασπίστηκε τον σερβικό λαό..

¹²⁰ D. Jović, "Yugoslavia: a state that withered away," Purdue University Press, 2009, σελ. 87-89.

¹²¹ D. Jović, ό. π., σελ. 90

¹²² D. Čosić, "Uslovi demokratske budućnosti," "Književne novine," 15 September 1987, σελ. 79

Φυσικά, το πιο σημαντικό για εμάς είναι ότι ο Μιλόσεβιτς αγωνίστηκε επίμονα και με συνέπεια για τα συμφέροντα του σερβικού λαού ενώπιον του έντονα αντισερβικού Δικαστηρίου της Χάγης.¹²³

Το εθνικιστικό του πρόγραμμα, ως ζήτημα όλων των θεμάτων ανεξαρτήτως πιθανών συνεπειών, είχε τότε την υποστήριξη της συντριπτικής πλειοψηφίας των Σέρβων πολιτών, κάτι που επιβεβαιώθηκε με την εκλογή του ως προέδρου της Προεδρίας της Σερβίας (1989). Ήταν ο πρώτος που στήριξε την πολιτική στον ακραίο εθνικισμό. Έτσι ήρθε στην εξουσία. Δεν προσπάθησε να προστατεύσει τους Σέρβους εκτός Σερβίας με άλλο τρόπο παρά μόνο με τη βία. Έστειλε παραστρατιωτικούς σχηματισμούς στη Βοσνία και την Κροατία για να καθαρίσουν εθνοτικά ολόκληρες περιοχές.¹²⁴

Αυτό που επιτεύχθηκε στο Dayton από τη σκοπιά της θέσης της Δημοκρατίας Σέρπσκα (Republika Srpska) είναι μεγάλη υπόθεση. Ακόμη και πολλοί, που εμπλέκονται στην υλοποίηση της Συμφωνίας του Dayton για χρόνια, δεν θα είχαν καταφέρει να επιτύχουν αυτό που επιτεύχθηκε υπό την ηγεσία της τότε διαπραγματευτικής ομάδας με επικεφαλής τον Slobodan Milošević στο ίδιο το Dayton.

Η Δημοκρατία Σέρπσκα σώθηκε και ο Milošević με την υπογραφή του έκανε τη Σερβία εγγυήτρια του Dayton, που προστατεύει την επιβίωση της Δημοκρατίας Σέρπσκα. Δεν μπορούμε να ξεχάσουμε τον θετικό ρόλο που έπαιξε ο Slobodan Milošević όσον αφορά τη μοίρα του σερβικού λαού και τη δημιουργία της Δημοκρατίας Σέρπσκα. Το Dayton έδωσε στη Δημοκρατία Σέρπσκα την ευκαιρία να οικοδομήσει τη σταθερότητα και την υποκειμενικότητά της, την οποία, παρά τη μόνιμη πίεση όλων αυτών των ετών, υπερασπίζεται με συνέπεια.¹²⁵

Η βιογραφία του Milošević σκιαγραφείται από οικογενειακές τραγωδίες, όχι τόσο δύσκολα παιδικά χρόνια όπως του Josip Broz, αλλά με σκοτεινές οικογενειακές κακοτυχίες που σημάδεψαν τη ζωή του. Ο πατέρας και η μητέρα του αυτοκτόνησαν.

Ο Slobodan Milošević είναι Σέρβος με καταγωγή από το Μαυροβούνιο, γεννημένος στο Pozarevac στις 20 Αυγούστου 1941. Ο πατέρας του ονομαζόταν Svetozar (1907-62) και η μητέρα του Stanislava. Ο Svetozar Milošević, πατέρας του Slobodan Milošević, αποφοίτησε από το σεμινάριο στο Cetinje και στη συνέχεια τη

¹²³ D. Bogetić, "Jugoslovensko-američki odnosi u svetu vojne intervencije u Čehoslovačkoj 1968," "Istorija 20. veka," 2 (2007), σελ. 75.

¹²⁴ D. Čosić, ό. π., σελ. 80.

¹²⁵ D. Bogetić, ό. π., σελ. 77.

Θεολογική Σχολή στο Βελιγράδι. Μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, ο πατέρας εγκατέλειψε την οικογένεια, την οποία η μητέρα της Stanislava συνέχισε να φροντίζει. Ο πατέρας του αυτοκτόνησε με όπλο το 1962 και η μητέρα του απαγχονίστηκε το 1974¹²⁶.

Τον Ιανουάριο του 1959, ο Slobodan Milosevic έγινε δεκτός στην Ένωση Κομμουνιστών Γιουγκοσλαβίας ως μαθητής γυμνασίου. Υπηρέτησε στο στρατό στο Zadar. Το 1965 παντρεύτηκε την παιδική του φίλη και πολύχρονη φίλη, Mirjana Marković, η οποία παρέμεινε σύντροφός του μέχρι τις τελευταίες μέρες, ακόμη και στην πολιτική. Αποφοίτησε από τη Νομική Σχολή του Βελιγραδίου με τους καλύτερους βαθμούς (1964, μέσος όρος 8,90) και ήταν ο νικητής του τακτικού ετήσιου διαγωνισμού δημόσιας ομιλίας-ρητορική. Ξεκίνησε την καριέρα του στην «Tehnogas», όπου εργαζόταν ο Stambolic. Συνέχισε την καριέρα του ως τραπεζίτης. Εργάστηκε στην Beobanka και τελικά έγινε γενικός διευθυντής της. Έμεινε στη Νέα Υόρκη για δύο χρόνια ως επίσημος αντιπρόσωπος της τράπεζας στο εξωτερικό¹²⁷.

Διετέλεσε γραμματέας της Δημοτικής Επιτροπής SKJ του Δήμου Stari Grad στο Βελιγράδι, στη συνέχεια Γραμματέας της Δημοτικής Επιτροπής του SKJ στο Βελιγράδι και στη συνέχεια Γραμματέας της Σοσιαλιστικής Συμμαχίας της Σερβίας.

Το 1984, ο Slobodan Milošević ανέλαβε τη θέση του προέδρου με επιρροή της Δημοτικής Επιτροπής της Ένωσης Κομμουνιστών του Βελιγραδίου. Διακρίθηκε για τις κατασταλτικές και περιοριστικές του μεθόδους, μεταξύ άλλων για την εκστρατεία να σταματήσει η εκτύπωση των συλλεκτικών έργων του Slobodan Jovanović. Τον Ιανουάριο του 1986 εξελέγη πρόεδρος της Κεντρικής Επιτροπής του ΣΚ Σερβίας, παρά την αντίθεση, κατόπιν εντολής του Ivan Stambolic.

Franjo Tudjman

Η αντισερβική διάθεση των νεοεκλεγμένων έκανε ακόμη πιο δύσκολη τη θέση της Κροατίας.

Ο Πρόεδρος Tudjman αρνήθηκε όλες τις συμβουλές του Αμερικανού Πρέσβη Warren Zimmerman να «δείξει περισσότερα ευαισθησία προς τον σερβικό λαό» και

¹²⁶ D. Bogetić, ό. π., σελ. 76.

¹²⁷ I. Banac, "The National Question in Yugoslavia: Origins, History, Politics," Cornell University Press, 1984, <http://osaarchivum.org/files/holdings/300/8/3/text/82-5-46.shtml> / (ημερ. επίσκεψης 6/10/2023).

«να κάνει οποιαδήποτε χειρονομία που θα έμοιαζε με συμφιλίωση, συνεργασία ή θεραπεία.»¹²⁸

Η επιστολή του Tudjman προς τον Πρόεδρο Bush με ημερομηνία 24 Μαΐου 1991, στην οποία αναμένει υποστήριξη των ΗΠΑ, σχετικά με τις απειλές στρατιωτικής επέμβασης και την εκ νέου επιβολή του κομμουνισμού. Η βασιλεία του τρόμου επί της πλειοψηφίας στη Γιουγκοσλαβία, δεν επηρέασε την αλλαγή στην επίσημη θέση της αμερικανικής κυβέρνησης. Ακολούθησε η απάντηση του Αμερικανού προέδρου, απευθυνόμενη στον πρόεδρο της ομοσπονδιακής κυβέρνησης του Μάρκοβιτς, με το μήνυμα ότι η Αμερική υποστηρίζει την ενότητα της Γιουγκοσλαβίας και ειρηνική επίλυση της κρίσης, με δημοκρατικά μέσα, με έμφαση ότι δεν θα δοθεί προτεραιότητα σε καμία εθνοτική ομάδα. Στα τέλη Μαΐου, επικρατούσαν απαισιόδοξες εκτιμήσεις του για την Γιουγκοσλαβία, με προειδοποιητικό αποσταθεροποιητικό και αλυσιδωτό αποτέλεσμα στην Ανατολική Ευρώπη.¹²⁹

3.5.3. Περίπτωση της Κροατίας και της Σλοβενίας

Η σχέση Σέρβων και Κροατών είναι περίπλοκη και ποτισμένη με πολύ αίμα και από τις δύο πλευρές. Αν κοιτάξουμε αναδρομικά αυτή τη αιματηρή σχέση θα φτάσουμε στις 20 Ιουνίου του 1928, όταν ο Σέρβος υπερεθνικιστής Cetnik Puniša Račić, μέλος του Λαϊκού Ριζοσπαστικού Κόμματος πυροβολεί στο κοινοβούλιο του Βελιγραδίου τον Κροάτη Ηγέτη του Κροατικού Αγροτικού Κόμματος Stjepan Radić και άλλους Κροάτες πολιτικούς. Το προηγούμενο διάστημα, σερβικές εφημερίδες απαιτούσαν τη δολοφονία του Radić και άλλων κροατών πολιτικών. Ο Radić υπέκυψε στα τραύματα του μετά από μερικές εβδομάδες. Οι Κροάτες ήταν και είναι μοιρασμένοι ανάμεσα στην ιδέα μιας ανεξάρτητης Κροατίας και του Πανσλαβισμού. Η πρώτη υλοποιήθηκε τρόπο τινά για σύντομο χρονικό διάστημα, στρεβλά, στα πλαίσια των φασιστικών/ναζιστικών προτύπων. Η δεύτερη επικράτησε για δεκαετίες αμέσως μετά υπό τον Josip Broz Tito, στα πλαίσια κομμουνιστικών προτύπων. Η παρουσίαση μόνο της κροατικής πλευράς της ιστορίας σε αυτή την πολυτάραχη σχέση και η

¹²⁸ I. Banac, "The National Question in Yugoslavia: Origins, History, Politics," Cornell University Press, 1984, <http://osaarchivum.org/files/holdings/300/8/3/text/82-5-46.shtml/> (ημερ. επίσκεψης 6/10/2023).

¹²⁹ I. Banac, "The National Question in Yugoslavia: Origins, History, Politics," Cornell University Press, 1984, <http://osaarchivum.org/files/holdings/300/8/3/text/82-5-46.shtml/> (ημερ. επίσκεψης 6/10/2023).

δαιμονοποίηση των Κροατών στο σύνολο τους, εξυπηρετεί πολύ συγκεκριμένη πλευρά και δεν βοηθάει ούτε τους Κροάτες, ούτε τους Σέρβους, ούτε του Έλληνας.¹³⁰

Τη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας την επεδίωξαν στην πραγματικότητα όλες οι αντιμαχόμενες πλευρές. Οι Σλοβένοι ήθελαν ν' αποσχιστούν για να βρεθούν πιο κοντά στη Δύση όπου θεωρούν πως ανήκουν. Είχαν άλλωστε και το πιο ομοιογενές εθνικά ομόσπονδο κράτος. Ο πόλεμος των εκατό ημερών θα θέσει τα τεμπελιά για την ανεξαρτησία των Σλοβένων. Οι Κροάτες έχοντας όπως και οι Σλοβένοι τη γερμανική στήριξη, θεώρησαν πως ήλθε ο καιρός για τη δική τους εθνική ολοκλήρωση. Όλα αυτά όμως έχουν τις ρίζες στην εποχή του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Το 1941, από την πλευρά της ναζιστικής Γερμανίας, της φασιστικής Ιταλίας και των συνεργατών τους γύρω και εντός της Γιουγκοσλαβίας υπήρξε ένας πόλεμος μεταξύ Κροατών και Σέρβων, ο οποίος έλαβε χώρα ταυτόχρονα με ιδεολογικές συγκρούσεις μεταξύ Σέρβων και Κροατών. Έτσι από το 1941 ξέσπασε σύνθετη, πολυδιάστατη εθνικό-θρησκευτική σύγκρουση στο έδαφος της κατεχόμενης και διαιρεμένης Γιουγκοσλαβίας. Στην πραγματικότητα επρόκειτο για αρκετές παράλληλες, συχνά αλληλένδετες πολέμους, οι οποίοι είχαν στοιχεία απελευθέρωσης, εμφύλιων, επαναστατικών και ιδεολογικών συγκρούσεων, στις οποίες μερικές φορές δεν ήταν εύκολο να χαράξουμε σαφείς γραμμές μεταξύ αντίστασης και συνεργασίας, ούτε να απομονώσουμε τη βία από το τοπικό πλαίσιο. Αυτό το Μύλο της Έριδος (εθνικό-θρησκευτική αντιπαράθεση μεταξύ καθολικών Κροατών, ορθόδοξων Σέρβων και μουσουλμάνων Βόσνιων δεν θα ξεπεραστεί εύκολα στην εθνική συνείδηση και τη συλλογική μνήμη των λαών αυτών, και θα αποτελέσει έναυσμα για νέες ηγεμονιστηκές συγκρούσεις.¹³¹

Μετά την κατάρρευση του κομμουνισμού στην Ανατολική Ευρώπη ο στόχος της Κροατίας και της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης ήταν να δημιουργήσουν ανεξαρτησία. Και στις δυο αυτές ομοσπονδίες ζούσανε ανάμεικτη πληθυσμοί, οι Σέρβοι-ορθόδοξοι χριστιανοί, οι Βόσνιοι-μουσουλμάνοι, οι Κροάτες-καθολικοί χριστιανοί και άλλες εθνότητες, όπως οι Εβραίοι, Τσέχοι, Ρωμά, κ.ά.¹³²

Η Κροατία το 1990 ψηφίζει την αυτονομία. Οι Σέρβοι που ζούσαν στην Κροατία αντέδρασαν, ζητώντας την αυτονομία τους και προσάρτηση με την Σερβία. Έτσι, μέσα σε μια νέα χώρα, την Κροατία, ένας μεγάλος αριθμός σέρβικου πληθυσμού

¹³⁰ Z. Antić, "Ideological Struggle in Yugoslav Cultural Life," Open Society Archives, Radio Free Europe Research, 1977, <http://osaarchivum.org/files/holdings/300/8/3/text/82-5-46.shtml/> (ημερ. επίσκεψης 6/10/2023).

¹³¹ D. Bogetić, ό. π., σελ. 82.

¹³² D. Bogetić, ό. π., σελ. 83.

επίσης ψηφίζει την ανεξαρτησία και την κυριαρχία τους εντός της Κροατίας. Το σέρβικο δημοκρατικό κόμμα κέρδισε την εξουσία στην περιοχή της Kraina- βόρεια Δαλματία (πόλεις Benkovac, Donji Lapac, Gračac, Glina, Korenica, Knin, Obrovac και Vojnić), Δυτική Σλαβονία και Ανατολική Σλαβονία (πόλη Vukovar, και άλλες πολλές). Η Republika Srpska Krajina (συντομογραφία RSK, ή Σερβική Krajina ή απλώς Krajina) ήταν ένα βραχύβιο κράτος στη Νοτιοανατολική Ευρώπη, μη αναγνωρισμένο διεθνώς. Σε αυτή την περίπτωση έχει αποκαλυφθεί η αλαζονική πλευρά της πολιτικής που ασκούσαν εκείνη την περίοδο σχεδόν όλες οι Ευρωπαϊκές χώρες. Το Κόσσοβο αναγνωρίστηκε ως ανεξάρτητό, ενώ η Krajina όχι, καθώς τα γεωπολιτικά συμφέροντα πρόσταζαν μια τέτοια υποδιαίρεση.¹³³

Η Σερβική Kraina δημιουργήθηκε ως απάντηση στις ενέργειες των κροατικών αρχών, οι οποίες ακολούθησαν μια πολιτική απόσχισης από τη Γιουγκοσλαβία, καθώς και στην επιθυμία των Σέρβων στην Κροατία να παραμείνουν στη Γιουγκοσλαβία. Οι πολεμικές επιχειρήσεις και συγκρούσεις ήταν σφοδρές, υπήρξαν πολλά θύματα, και πολυάριθμα ήταν τα εγκλήματα πολέμου. Ακόμη και σήμερα γίνονται διαμάχες και δίκες για τα θύματα. Η κροατική πλευρά να κατηγορεί τη σερβική για την προσπάθεια δημιουργίας της «Μεγάλης Σερβίας», και αντίστοιχα η σέρβικη πλευρά να κατηγορεί τους Κροάτες για γενοκτονία και ξεριζωμό των Σέρβων από τις μεσαιωνικές πατρογονικές τους εστίες.

Εκτιμάται ότι είκοσι δύο χιλιάδες (22.000) άνθρωποι, στρατιώτες και άμαχος πληθυσμός, έχασαν τη ζωή τους. Ο αριθμός αυτός ενδέχεται να αλλάξει, καθώς ο «φάκελος των θυμάτων» δεν έχει κλείσει.

Η πιο ορατή συνέπεια του πολέμου είναι οι δημογραφικές αλλαγές, που αφορούν πρωτίστως την έξοδο του πληθυσμού από την περιοχή της πρώην Kraina, με αποτέλεσμα να μειωθεί δραστικά το ποσοστό των Σέρβων στον πληθυσμό της Κροατίας.¹³⁴

¹³³ Z. Antić, "Ideological Struggle in Yugoslav Cultural Life," Open Society Archives, Radio Free Europe Research, 1977, <http://osaarchivum.org/files/holdings/300/8/3/text/82-5-46.shtml/> (ημερ. επίσκεψης 6/10/2023).

¹³⁴ Z. Antić, "Ideological Struggle in Yugoslav Cultural Life," Open Society Archives, Radio Free Europe Research, 1977, <http://osaarchivum.org/files/holdings/300/8/3/text/82-5-46.shtml/> (ημερ. επίσκεψης 6/10/2023).

3.5.4. Η περίπτωση της Βοσνίας

Ο πόλεμος στη Βοσνία είναι, όπως και ο πόλεμος στην Κροατία, άρρηκτα συνδεδεμένος με τη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας. Η γιουγκοσλάβικη κρίση είχε είδη ξεκινήσει με την αποδυνάμωση της προηγούμενης κομμουνιστικής κυβέρνησης, η οποία μπορεί να χαρακτηριστεί ως μέρος των γενικών αλλαγών που ακολούθησαν το τέλος του Ψυχρού Πόλεμου στον κόσμο.¹³⁵

Στην Βοσνία περισσότεροι από δύο εκατομμύρια άνθρωποι ξεριζώθηκαν και εκδιώχθηκαν συστηματικά, περίπου 100 000 χιλιάδες άνθρωποι σκοτώθηκαν και δεκάδες χιλιάδες γυναίκες βιάστηκαν. Οι πηγές που βρίσκω υποστηρίζουν ότι τα περισσότερα θύματα είναι μουσουλμανικής καταγωγής, οι έρευνες συνεχίζονται και συνεχώς μεταβάλλονται, όπως στην περίπτωση της Srebrenica, όπου διαπράχθηκε γενοκτονία όλων των λαών της Γιουγκοσλαβίας.

Ο πόλεμος στη Βοσνία και Ερζεγοβίνη διήρκεσε από την άνοιξη του 1992 έως τα τέλη του 1995 και αποτελούνταν από δύο κύριες πολεμικές συγκρούσεις. Η αρχική σύγκρουση έλαβε χώρα μεταξύ των δυνάμεων των Σερβοβόσνιων από τη μια πλευρά και των συνδυασμένων δυνάμεων των Βόσνιων Μουσουλμάνων και Κροατών από την άλλη. Ωστόσο, από το φθινόπωρο του 1992 έως την άνοιξη του 1994, υπήρξε επίσης μια σύγκρουση μεταξύ των δυνάμεων των Μουσουλμάνων της Βοσνίας και των δυνάμεων των Κροατών της Βοσνίας, με το γεγονός ότι ταυτόχρονα και οι δύο πλευρές συνέχιζαν να πολεμούν εναντίον των Σερβοβόσνιων δυνάμεων. Κατά το μεγαλύτερο μέρος της διάρκειας του πολέμου στη Β-Ε, υπήρχαν τρία κύρια μέρη στη σύγκρουση με διαφορετικές στρατιωτικές και αστυνομικές μονάδες να πολεμούν σε καθένα από αυτά. Και οι τρεις αντιμαχόμενοι διέπραξαν φρικτά εγκλήματα πολέμου, για τα οποία αρκετοί από τους ηγέτες τους έχουν καταδικαστεί στο Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για την πρώην Γιουγκοσλαβία στη Χάγη. Κάποιοι από αυτούς, ακόμη και σήμερα, «συχνάζουν» ελεύθεροι και ατιμώρητοι σε διάφορες περιοχές της πρώην Γιουγκοσλαβίας. Η Ιστορία θα δώσει τον τελευταίο λόγο, και τότε οι ένοχοι θα κριθούν, αν και περισσότερες φορές καθυστερημένα, στο εδώλιο της.¹³⁶

¹³⁵ D. Bojković, "Milovan Djilas o nacionalnom i drzavnom pitanu Crne Gore," "Tokovi Istorije," 1 (2012), <http://www.batakovic.com/en/full-story/21/2012/02/22/kosovo-metohija-the-serbo-albanian-conflict-with-map.html/> (ημερ. επίσκεψης 6/10/2023).

¹³⁶ D. Bojković, "Milovan Djilas o nacionalnom i drzavnom pitanu Crne Gore," "Tokovi Istorije," 1 (2012), <http://www.batakovic.com/en/full-story/21/2012/02/22/kosovo-metohija-the-serbo-albanian-conflict-with-map.html/> (ημερ. επίσκεψης 6/10/2023).

3.5.5. Περίπτωση της Γιουγκοσλαβικής Μακεδονίας

Ο πρώην πρόεδρος της Σοσιαλιστικής Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας, Μπόρισλαβ Γιόβιτς, που ήταν στη θέση αυτή κατά τη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας από τον Μάιο του 1990 έως τον Μάιο του 1991, αρνείται την ύπαρξη της Μακεδονίας και του Μακεδονικού Έθνους, σύμφωνα με δημοσίευμα από τα Σκόπια. Αναφέρει ότι η Γιουγκοσλαβία αποτελούνταν από τρία έθνη - Σέρβους, Κροάτες και Σλοβένους - και εκφράζει αμφιβολίες για την ύπαρξη των Μακεδόνων και των Μαυροβουνίων, τα οποία θεωρεί ως Σέρβους που ενωθήκαν με τη Σερβία.¹³⁷

Ο πρώην πρόεδρος της Σοσιαλιστικής Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας, Μπόρισλαβ Γιόβιτς, που κατείχε τη θέση αυτή κατά τη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας από τον Μάιο του 1990 έως τον Μάιο του 1991, αρνείται την ύπαρξη της Μακεδονίας και του Μακεδονικού Έθνους, σύμφωνα με δημοσίευμα από τα Σκόπια. Εκφράζει την άποψη ότι η Γιουγκοσλαβία αποτελούνταν από τρία έθνη - Σέρβους, Κροάτες και Σλοβένους - και εκφράζει αμφιβολίες για την ύπαρξη των Μακεδόνων και των Μαυροβουνίων, τα οποία θεωρεί ως Σέρβους που ενωθήκαν με τη Σερβία.¹³⁸

3.5.6. Συμφωνία του Dayton

Η διαπλεκόμενη πολυεθνική και πολυθρησκευτική κοινωνία της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης έπρεπε να σπάσει και να εφαρμοστεί η ενδοεδαφική αρχή.

Οι διεθνείς μεσολαβητές στις διαπραγματεύσεις στην αμερικανική αεροπορική βάση στο Dayton- Οχάιο από την 1η Νοεμβρίου έως τις 21 Νοεμβρίου 1995 κατάφεραν, προφανώς, να επιτύχουν αυτό που φαινόταν αδύνατο μέχρι τότε. Στην ειρηνευτική συμφωνία που υπογράφηκε στο Παρίσι στις 14 Δεκεμβρίου 1995 η Βοσνία και Ερζεγοβίνη διατηρήθηκε ως κράτος εντός των προηγούμενων συνόρων της, αλλά χωρίστηκε σε δύο οντότητες: στη Σερβοκρατούμενη "Δημοκρατία Σέρπσκα" και στην

¹³⁷ Z. Antić, "Ideological Struggle in Yugoslav Cultural Life," Open Society Archives, Radio Free Europe Research, 1977, <http://osaarchivum.org/files/holdings/300/8/3/text/82-5-46.shtml/> (ημερ. επίσκεψης 6/10/2023).

¹³⁸ Z. Antić, "Ideological Struggle in Yugoslav Cultural Life," Open Society Archives, Radio Free Europe Research, 1977, <http://osaarchivum.org/files/holdings/300/8/3/text/82-5-46.shtml/> (ημερ. επίσκεψης 6/10/2023).

"Ομοσπονδία Βοσνίας-Ερζεγοβίνης", στην οποία Κροάτες και Βόσνιοι μοιράζονται την εξουσία.¹³⁹

Επιδιώκοντας την επίτευξη κατάπαυσης του πυρός, η διεθνής κοινότητα αποδέχτηκε αμέσως την εθνοεθνική διαίρεση της χώρας. Η Συμφωνία του Dayton τερμάτισε πραγματικά τον πόλεμο, δημιούργησε δημοκρατικές δομές με κοινοβούλιο σε όλα τα κρατικά επίπεδα, στα οποία και τα τρία «συστατικά έθνη» έπρεπε να βρουν έναν συμβιβασμό για ολόκληρη τη χώρα. Αλλά ουσιαστικά η συμφωνία δεν άλλαξε τίποτα. Τα αντιμαχόμενα μέρη μπόρεσαν να αποπλιστούν με την παρουσία του στρατού, αλλά οι «εθνικιστικές ελίτ» που ηγήθηκαν του πολέμου επιτράπη να παραμείνουν στην εξουσία. Οι άνθρωποι ήταν τραυματισμένοι, λαχταρούσαν την ειρήνη και δεν είχαν τη δύναμη να αντιδράσουν. Τα μέσα ενημέρωσης παρέμειναν στα χέρια των πολεμοκάπηλων.¹⁴⁰

¹³⁹ D. Čosić, ό. π., σελ, 86.

¹⁴⁰ D. Čosić, ό. π., σελ, 88.

Δ' Κεφάλαιο

Συνέπειες του Διαμελισμού

4.1. Οι επιπτώσεις του διαμελισμού στις εθνοτικές ομάδες και τις περιοχές

Ο διαμελισμός της Γιουγκοσλαβίας είχε σοβαρές επιπτώσεις στις εθνοτικές ομάδες και τις περιοχές της πρώην Γιουγκοσλαβίας. Οι εθνοτικές συγκρούσεις και οι πολέμοι που προέκυψαν από τον διαμελισμό προκάλεσαν σημαντικές ανθρώπινες απώλειες. Εκατοντάδες χιλιάδες άνθρωποι έχασαν τη ζωή τους, και πολλοί υπέστησαν τραυματισμούς ή εκδιώχθηκαν από τα σπίτια τους. Ο διαμελισμός οδήγησε σε μαζικές εκδιώξεις και προσφυγικές κρίσεις. Εκατοντάδες χιλιάδες άνθρωποι αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τα σπίτια τους και να αναζητήσουν καταφύγιο αλλού. Σε πολλές περιπτώσεις, συνοδευόταν από εθνοτικές διακρίσεις και καταναγκαστικά μέτρα κατά των μειονοτήτων.¹⁴¹

Οι πόλεμοι και ο διαμελισμός είχαν σοβαρές οικονομικές επιπτώσεις στις περιοχές που εμπλέκονταν. Οι υποδομές καταστράφηκαν, η παραγωγή μειώθηκε και η ανάπτυξη υποβαθμίστηκε. Ο διαμελισμός οδήγησε στη δημιουργία νέων κρατών και στην αλλαγή των συνόρων στην περιοχή των Βαλκανίων. Αυτό είχε σημαντικές επιπτώσεις στη γεωπολιτική της περιοχής.¹⁴²

4.2. Οι ανθρώπινες και κοινωνικές απώλειες

Οι ανθρώπινες και κοινωνικές απώλειες που προκλήθηκαν από τον διαμελισμό της Γιουγκοσλαβίας ήταν συντριπτικές και είχαν βαθιές επιπτώσεις στην περιοχή. Οι πολέμοι, οι εθνοτικές συγκρούσεις και οι εθνοτικές καθαρσίες προκάλεσαν τον θάνατο και την εκδίωξη εκατοντάδων χιλιάδων ανθρώπων. Οι ανθρώπινες απώλειες αποτελούν τον πιο σοβαρό και συγκλονιστικό πτυχή του διαμελισμού της Γιουγκοσλαβίας. Κατά τη διάρκεια των πολέμων και των εθνοτικών συγκρούσεων που ακολούθησαν τη διάλυση της χώρας, εκατοντάδες χιλιάδες άνθρωποι έχασαν τη ζωή τους. Οι ανθρώπινες απώλειες περιλάμβαναν στρατιώτες που συμμετείχαν σε στρατιωτικές επιχειρήσεις, αλλά και αμάχους που έπεσαν θύματα των συγκρούσεων.

¹⁴¹ Λ. Μαρούδας, *Η διαμόρφωση και η λειτουργία του συστήματος της αυτοδιαχείρισης στη Γιουγκοσλαβία*, Ίδρυμα Μεσογειακών Μελετών, Αθήνα 1989, σελ. 84.

¹⁴² Λ. Μαρούδας, *ό. π.*, σελ. 85-86.

Οι απώλειες αυτές πλήττουν όχι μόνο τα άτομα που έχασαν τη ζωή τους, αλλά και τις οικογένειές τους και τις κοινότητες τους. Είναι μια υπενθύμιση της ανθρώπινης τραγωδίας που μπορεί να προκληθεί όταν η εθνοτική ένταση και ο διαμελισμός επικρατούν. Επίσης, αυτές οι απώλειες έχουν μακροπρόθεσμες επιπτώσεις στην κοινωνία, καθώς επηρεάζουν την πολιτική σταθερότητα, την οικονομία και τις σχέσεις μεταξύ των εθνοτικών ομάδων.¹⁴³

Είναι σημαντικό να μνημονεύουμε αυτές τις ανθρώπινες απώλειες και να διδασκόμαστε από αυτές τις τραγωδίες, προκειμένου να αποφύγουμε παρόμοιες συγκρούσεις στο μέλλον και να προωθήσουμε την ειρήνη, τη συμφιλίωση και τη συνεργασία μεταξύ των εθνοτικών ομάδων.¹⁴⁴

Εκατοντάδες χιλιάδες άνθρωποι εκδιώχθηκαν από τα σπίτια τους και έγιναν πρόσφυγες εντός και εκτός των συνόρων της Γιουγκοσλαβίας. Αυτό οδήγησε σε μια τεράστια ανθρωπιστική κρίση. Η εκδίωξη και η προσφυγική κρίση που προέκυψαν από τον διαμελισμό της Γιουγκοσλαβίας αποτελούν μια από τις πιο συνταρακτικές πτυχές αυτής της περιόδου. Εκατοντάδες χιλιάδες άνθρωποι, ανεξαρτήτως εθνοτικής καταγωγής, βίωσαν τον εξεδιωγμένο από τα σπίτια τους και έγιναν πρόσφυγες. Αυτή η κατάσταση οδήγησε σε μια τεράστια ανθρωπιστική κρίση, με πρόσφυγες που χρειάζονταν επείγουσα βοήθεια, στέγη και τροφή. Οι διεθνείς οργανισμοί και οι χώρες γύρω από τη Γιουγκοσλαβία αντιμετώπισαν τεράστιες προκλήσεις στην προσπάθειά τους να ανταποκριθούν σε αυτήν την κατάσταση.¹⁴⁵

Είναι σημαντικό να αναγνωρίσουμε τη σοβαρότητα της ανθρωπιστικής κρίσης αυτής και να διατηρήσουμε την αλληλεγγύη και την ανθρωπιά στο επίκεντρο των αντιδράσεών μας σε παρόμοιες καταστάσεις. Επίσης, πρέπει να αποτραπούν οι πολιτικές και οι δράσεις που οδηγούν σε εκδίωξη και προσφυγικές κρίσεις, προκειμένου να διασφαλιστεί η ειρήνη και η σταθερότητα στην περιοχή και παγκοσμίως.

Οι συγκρούσεις κατέστρεψαν υποδομές, σπίτια, κτίρια και πόλεις. Οι υλικές απώλειες ήταν σημαντικές και απαιτήθηκε πολύς χρόνος για την ανοικοδόμηση της περιοχής. Οι συγκρούσεις που συνόδευσαν τον διαμελισμό της Γιουγκοσλαβίας

¹⁴³ Σπ. Σφέτας, «Εθνική ταυτότητα, κρατική κυριαρχία και η ευρωπαϊκή πρόκληση: η περίπτωση των πρώην γιουγκοσλαβικών χωρών», (Π. Σιούσιουρας επιμ.), Τα Νέα Βαλκάνια. Από τη γεωπολιτική της μετάβασης στην προοπτική της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, Εκδόσεις Ηρόδοτος, Αθήνα 2007, σελ. 97-99.

¹⁴⁴ Σπ. Σφέτας, ό. π., σελ. 100.

¹⁴⁵ Σπ. Σφέτας, ό. π., σελ. 101.

προκάλεσαν σημαντικές υλικές απώλειες και καταστροφές. Κτίρια, γέφυρες, οδοί, σιδηροδρομικές γραμμές, και πόλεις υπέστησαν σοβαρές ζημιές κατά τη διάρκεια των συγκρούσεων. Οι υλικές απώλειες αντιμετωπίστηκαν ως μια από τις επιπτώσεις του διαμελισμού της χώρας.¹⁴⁶

Η ανοικοδόμηση της περιοχής απαιτούσε πολύ χρόνο και πόρους. Διεθνείς οργανισμοί και κυβερνήσεις συνέβαλαν στην προσπάθεια ανοικοδόμησης και ανασυγκρότησης της περιοχής, προκειμένου να αποκατασταθούν οι υποδομές και να παρασχεθεί βοήθεια στους πληγέντες. Η ανοικοδόμηση αυτή αποτελεί σημαντικό μέρος της διαδικασίας ανασυγκρότησης μιας χώρας μετά από έναν συγκρούσεις και διαμελισμό. Είναι αναγκαία για την επαναφορά της κανονικότητας και την αποκατάσταση της οικονομικής και κοινωνικής σταθερότητας στην περιοχή.¹⁴⁷

Ο διαμελισμός της Γιουγκοσλαβίας είχε σοβαρές ψυχολογικές επιπτώσεις σε πολλούς ανθρώπους που βίωσαν αυτήν την περίοδο. Οι συγκρούσεις, οι εθνοτικές καθαρίσεις, οι εκδιώξεις και οι ανθρώπινες απώλειες είχαν συνέπειες στην ψυχική υγεία των ανθρώπων. Πολλοί άνθρωποι υπέστησαν τραύματα και ψυχολογικό στρες λόγω των τραγικών γεγονότων που βίωσαν. Οι αναμνήσεις των βίαιων επεισοδίων και η απώλεια αγαπημένων προσώπων μπορούν να προκαλέσουν σοβαρά ψυχολογικά προβλήματα, όπως τραύματα από το στρες, κατάθλιψη, ανορεξία, αγχώδεις διαταραχές και άλλες ψυχολογικές διαταραχές.¹⁴⁸

Είναι σημαντικό να αναγνωριστεί η ανάγκη για ψυχολογική υποστήριξη και πρόσβαση σε ψυχολογικές υπηρεσίες για όσους έχουν πληγεί ψυχολογικά από τα γεγονότα της περιόδου αυτής. Η αντιμετώπιση των ψυχολογικών επιπτώσεων αποτελεί σημαντικό βήμα προς την ανάκαμψη και την εποικοδομητική αντιμετώπιση των προκλήσεων που προέκυψαν από τον διαμελισμό. Οι πόλεμοι και οι συγκρούσεις είχαν σοβαρές επιπτώσεις στην οικονομία της περιοχής, προκαλώντας απώλειες σε θέσεις εργασίας, επιχειρήσεις και ανάπτυξη. Οι οικονομικές απώλειες που προκλήθηκαν από τον διαμελισμό της Γιουγκοσλαβίας ήταν σημαντικές και επηρέασαν εκτενώς την οικονομία της περιοχής.¹⁴⁹

¹⁴⁶ Λ. Μαρούδας, ό. π., σελ. 87.

¹⁴⁷ A. Životić, "Jugoslavija, Albanija i Čehoslovačka kriza, 1968-1971," "Tokovi Istorije," 3 (2012), σελ. 82-84.

¹⁴⁸ Λ. Μαρούδας, ό. π., σελ. 89.

¹⁴⁹ A. Životić, ό. π., σελ. 85.

Οι οικονομικές απώλειες αποτελούν ένα από τα κύρια εμπόδια για την ανασυγκρότηση και την οικονομική σταθεροποίηση της περιοχής μετά τον διαμελισμό της Γιουγκοσλαβίας.

Οι ανθρώπινες και κοινωνικές απώλειες αποτελούν ένα σκοτεινό κεφάλαιο στην ιστορία της Γιουγκοσλαβίας και των Βαλκανίων. Ο διαμελισμός αφήνει μια διδακτική εμπειρία για τη σημασία της ειρήνης, της συμφιλίωσης και της πρόληψης των συγκρούσεων σε μια περιοχή που είναι πλούσια σε πολιτισμική και εθνοτική ποικιλομορφία.¹⁵⁰

4.3. Οι επιπτώσεις στην πολιτική σταθερότητα της περιοχής

Ο διαμελισμός της Γιουγκοσλαβίας είχε σοβαρές επιπτώσεις στην πολιτική σταθερότητα της περιοχής και προκάλεσε αρκετές δυσκολίες και προβλήματα. Ο διαμελισμός οδήγησε σε εθνοτικές συγκρούσεις σε πολλές περιοχές, καθώς εθνοτικές ομάδες πάλεψαν για την ανεξαρτησία ή την επικράτηση. Αυτές οι συγκρούσεις προκάλεσαν αίματα, καταναγκάστηκαν εκατοντάδες χιλιάδες άνθρωποι να εκδιωχθούν από τα σπίτια τους και είχαν σοβαρές ανθρωπιστικές συνέπειες.¹⁵¹

Ο διαμελισμός της Γιουγκοσλαβίας συνοδεύτηκε από εθνοτικές συγκρούσεις που εξαπλώθηκαν σε πολλές περιοχές της χώρας. Οι εθνοτικές ομάδες πάλεψαν για την ανεξαρτησία, την επικράτηση και την προστασία των συμφερόντων τους, και αυτό οδήγησε σε αιματηρές συγκρούσεις. Κατά τη διάρκεια αυτών των συγκρούσεων, εκατοντάδες χιλιάδες άνθρωποι αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τα σπίτια τους και να γίνουν πρόσφυγες.¹⁵²

Οι εθνοτικές συγκρούσεις προκάλεσαν σημαντικές ανθρωπιστικές συνέπειες, καθώς οι πρόσφυγες αντιμετώπισαν σοβαρά προβλήματα όσον αφορά τη διαβίωσή τους, την πρόσβαση σε βασικές υπηρεσίες όπως τροφή, κατοικία και υγειονομική περίθαλψη, καθώς και την ασφάλειά τους. Πολλοί έχασαν τη ζωή τους στις συγκρούσεις, ενώ άλλοι υπέστησαν σοβαρούς τραυματισμούς και ψυχολογικά τραύματα. Προκάλεσαν επίσης διακρίσεις, μίσος και διχασμό μεταξύ των εθνοτικών ομάδων, πράγμα που δυσχέρανε τη διαδικασία επικοδομήσεως της ειρήνης και της

¹⁵⁰ D. Bogetić, "Jugoslovensko-američki odnosi u svetlu vojne intervencije u Čehoslovačkoj 1968," "Istorija 20. veka," 2 (2007), σελ. 75-88.

¹⁵¹ D. Bogetić, "Jugoslovensko-američki odnosi u svetlu vojne intervencije u Čehoslovačkoj 1968," "Istorija 20. veka," 2 (2007), σελ. 75-88.

¹⁵² D. Bataković, ό. π., σελ. 76.

κοινωνικής συνοχής. Η ανασυγκρότηση της περιοχής μετά τις συγκρούσεις απαιτούσε μεγάλες προσπάθειες και χρηματικούς πόρους για την ανοικοδόμηση των κατεστραμμένων περιοχών και την ανασυγκρότηση της κοινωνίας.

Οι διεθνείς παράγοντες επηρέασαν τις εξελίξεις στην περιοχή, καθώς διαφορετικές χώρες υποστήριζαν διάφορες εθνοτικές ομάδες. Αυτό οδήγησε σε περισσότερες εντάσεις και διεθνείς συγκρούσεις, ενισχύοντας την αναστάτωση και την ανασφάλεια. Οι διεθνείς παράγοντες είχαν έναν σημαντικό ρόλο στις εξελίξεις της Γιουγκοσλαβίας κατά την περίοδο του διαμελισμού. Διάφορες χώρες υποστήριζαν διάφορες εθνοτικές ομάδες, είτε για πολιτικούς λόγους, είτε για γεωστρατηγικούς σκοπούς, ενισχύοντας τις εντάσεις και τις διεθνείς συγκρούσεις.¹⁵³

Ένα παράδειγμα αυτής της διεθνούς επίδρασης ήταν ο ρόλος των γειτονικών χωρών στη στήριξη διαφορετικών εθνοτικών ομάδων. Οι ενέργειες αυτές μπορούσαν να ενθαρρύνουν τις εθνοτικές συγκρούσεις και να δημιουργήσουν ακόμη περισσότερη αναστάτωση. Επιπλέον, η παρουσία διεθνών στρατιωτικών δυνάμεων στην περιοχή μπορούσε να ενθαρρύνει την ένοπλη βία και να προκαλέσει περισσότερες εντάσεις.

Επιπλέον, η διεθνής κοινότητα προσπάθησε να διαμεσολαβήσει και να επιλύσει τις συγκρούσεις, αλλά αυτές οι προσπάθειες δεν πάντα απέφεραν επιτυχία, ενισχύοντας την ανασφάλεια και την αναστάτωση στην περιοχή.

Συνολικά, οι διεθνείς παράγοντες διαδραμάτισαν έναν πολύπλοκο ρόλο στην εξέλιξη του διαμελισμού της Γιουγκοσλαβίας και στην επιδείνωση των συγκρούσεων και της αναστάτωσης στην περιοχή.¹⁵⁴

Ο διαμελισμός της Γιουγκοσλαβίας αποτέλεσε μια απώλεια συνοχής στην περιοχή. Η προηγούμενη Γιουγκοσλαβία ήταν μια οντότητα που συγκρατούσε διάφορες εθνοτικές ομάδες κάτω από ένα κοινό κράτος, και ο διαμελισμός αυτός αναιρέσε την ενότητα αυτή. Ο διαμελισμός της Γιουγκοσλαβίας πράγματι αναιρέσε την ενότητα που είχε διατηρηθεί για δεκαετίες κάτω από ένα κοινό κράτος. Η προηγούμενη Γιουγκοσλαβία είχε δημιουργηθεί μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο με σκοπό την ένωση διαφόρων εθνοτικών ομάδων και είχε επιδιώξει τη δημιουργία μιας πολυεθνικής και φεντεραλιστικής κρατικής δομής.

Ο διαμελισμός οδήγησε σε αποχωρισμό αυτών των εθνοτικών ομάδων και στη δημιουργία ανεξάρτητων κρατών. Αυτό δημιούργησε μια αίσθηση απώλειας της κοινής

¹⁵³ D. Bataković, ό. π., σελ. 77.

¹⁵⁴ Λ. Μαρούδας, ό. π., σελ.90.

ταυτότητας και συνοχής στην περιοχή, καθώς πολλοί άνθρωποι αντιμετώπισαν την αλλαγή αυτή με ανησυχία και ανασφάλεια.¹⁵⁵

Επιπλέον, η ανάδυση νέων εθνικιστικών κρατών και οι εθνοτικές συγκρούσεις που ακολούθησαν τον διαμελισμό συνέβαλαν στην απώλεια της συνοχής στην περιοχή. Η αντιπαλότητα μεταξύ διαφόρων εθνοτικών ομάδων δημιούργησε ρήγματα και διχόνοιες, ενώ η οικοδόμηση νέων εθνικών ταυτοτήτων σε βάρος της προηγούμενης Γιουγκοσλαβικής ταυτότητας είχε σημαντικές συνέπειες στην περιοχή.

Πολλές νέες χώρες που προέκυψαν μετά τον διαμελισμό αντιμετώπισαν πολιτική αστάθεια, καθώς προσπάθησαν να διαμορφώσουν νέες πολιτικές δομές και να διαχειριστούν τις εθνοτικές εντάσεις. Η πολιτική αστάθεια αποτέλεσε σημαντική πτυχή της μεταπολεμικής εξέλιξης στην περιοχή της διαμελισμένης Γιουγκοσλαβίας. Όταν ανεξάρτητες χώρες προσπάθησαν να διαμορφώσουν νέες πολιτικές δομές, αντιμετώπισαν πολλές προκλήσεις.¹⁵⁶

Οι εθνοτικές συγκρούσεις ήταν συχνές και αντίξοες για την πολιτική σταθερότητα. Εθνοτικές ομάδες πάλεψαν για την επικράτηση σε πολλές περιοχές, δημιουργώντας αναταραχές και πολιτική αστάθεια. Οι νέες χώρες αντιμετώπισαν οικονομικές δυσκολίες καθώς προσπάθησαν να δημιουργήσουν σταθερές οικονομίες και να ανασυγκροτήσουν τις υποδομές που είχαν καταστραφεί κατά τη διάρκεια των συγκρούσεων. Σε πολλές περιπτώσεις, πολιτικά κόμματα και ηγέτες αντιμετώπισαν διαιρέσεις και αντιφάσεις στον τρόπο που θα διαχειριστούν τις εθνοτικές και πολιτικές προκλήσεις. Οι νέες χώρες επηρεάστηκαν από διεθνείς πιέσεις και επεμβάσεις από άλλες χώρες και διεθνείς οργανισμούς, οι οποίες συχνά επιδείνωσαν τις εσωτερικές καταστάσεις. Η πολιτική αστάθεια αποτέλεσε σοβαρό εμπόδιο για την ανασυγκρότηση και την εδραίωση των νέων χωρών στην περιοχή της πρώην Γιουγκοσλαβίας. Αυτή η αστάθεια συνέβαλε επίσης στην εμφάνιση ανθρωπιστικών κρίσεων και την απώλεια συνοχής στην περιοχή.¹⁵⁷

Συνολικά, ο διαμελισμός της Γιουγκοσλαβίας είχε σοβαρές πολιτικές επιπτώσεις στην περιοχή, και η πολιτική σταθερότητα παρέμεινε εύθραυστη για μεγάλο χρονικό διάστημα. Η διατήρηση της ειρήνης και της σταθερότητας στην περιοχή απαιτούσε διεθνή προσπάθεια και διπλωματική επέμβαση, και η κατάσταση

¹⁵⁵ D. Stranjko, "Kako je postalo Garašaniново 'Nacertanije'," "Споменик СКА," ХСГ, Βελιγράδι 1939, σελ. 96.

¹⁵⁶ D. Stranjko, ό. π., σελ. 105.

¹⁵⁷ D. Stranjko, ό. π., σελ. 106.

παρέμεινε ανησυχητική για πολλά χρόνια. Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι οι επιπτώσεις αυτές εξακολουθούν να αισθάνονται στην περιοχή και σήμερα, καθώς οι εθνοτικές εντάσεις και η πολιτική αστάθεια παραμένουν σε ορισμένες περιοχές της πρώην Γιουγκοσλαβίας. Η επίλυση αυτών των προβλημάτων παραμένει μια προκλητική διαδικασία, και η διαμελισμένη περιοχή πρέπει να αντιμετωπίσει πολλές προκλήσεις για την επίτευξη μιας βιώσιμης ειρήνης και σταθερότητας.¹⁵⁸

4.4. Οι προσπάθειες για ειρήνη και ανασυγκρότηση

Μετά τον διαμελισμό της Γιουγκοσλαβίας, πραγματοποιήθηκαν πολλές προσπάθειες για την εδραίωση της ειρήνης και την ανασυγκρότηση της περιοχής. Διάφοροι διεθνείς παράγοντες και οργανισμοί προσπάθησαν να διαμεσολαβήσουν σε εθνοτικές συγκρούσεις και να διαπραγματευτούν ειρηνικές λύσεις. Παραδείγματα περιλαμβάνουν τον ρόλο του ΟΗΕ και την αποστολή της UNPROFOR στη Βοσνία. Οι διπλωματικές προσπάθειες αποτέλεσαν σημαντικό μέρος των προσπαθειών για την αντιμετώπιση των εθνοτικών συγκρούσεων και την εδραίωση της ειρήνης στην περιοχή της πρώην Γιουγκοσλαβίας.¹⁵⁹

Ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο στην προσπάθεια επίλυσης των συγκρούσεων. Η UNPROFOR (United Nations Protection Force) αναπτύχθηκε για να διατηρήσει την ειρήνη και να παρέχει ανθρωπιστική βοήθεια σε επηρεασμένες περιοχές, όπως η Βοσνία. Διάφορες συμφωνίες διαπραγματεύτηκαν και υπεγράφησαν με τη μεσολάβηση διεθνών διπλωματικών προσπαθειών. Παραδείγματα περιλαμβάνουν την συμφωνία του Ντέιτον για τη Βοσνία το 1995 και τη συμφωνία του Οχρίδα για την Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας το 2001. Υψηλόβαθμοι διπλωμάτες από διάφορες χώρες και οργανισμούς συμμετείχαν σε διαπραγματεύσεις με στόχο την επίλυση των διαφορών και τη διαπραγμάτευση ειρηνικών λύσεων. Διεθνείς χώρες και οργανισμοί παρείχαν πολιτική, οικονομική και στρατιωτική υποστήριξη για τη διαμεσολάβηση και την αποκατάσταση της ειρήνης.

¹⁵⁸ D. Stranjko, ό. π., σελ. 108-109.

¹⁵⁹ Σπ. Σφέτας, "Η Τιτοϊκή Γιουγκοσλαβία και η δικτατορία των Συνταγματάρχων. Όψεις των ελληνογιουγκοσλαβικών σχέσεων κατά την επταετία", Θεσσαλονίκη 2016, σελ. 89.

Οι διπλωματικές αυτές προσπάθειες αποτέλεσαν βασικό μέσο για την επίλυση των συγκρούσεων στην πρώην Γιουγκοσλαβία και την ανασυγκρότηση της περιοχής. Παρ' όλα αυτά, ο δρόμος προς την ειρήνη ήταν μακρύς και δύσκολος, και η διαδικασία απαιτούσε αμοιβαία εμπιστοσύνη και συνεργασία από όλα τα μέρη που εμπλέκονταν. Συμφωνίες για την Ειρήνη: Σημαντικές ειρηνευτικές συμφωνίες υπεγράφησαν, όπως η Γενεύη I και II για τη Βοσνία και η συμφωνία του Dayton το 1995. Αυτές οι συμφωνίες έθεσαν τέλος στον πόλεμο στη Βοσνία και έφεραν σταθερότητα. Οι ειρηνευτικές συμφωνίες που υπεγράφησαν στην περιοχή της πρώην Γιουγκοσλαβίας αποτέλεσαν κρίσιμα βήματα προς την επίλυση των συγκρούσεων και την εδραίωση της ειρήνης. Ορισμένα από τα κυριότερα παραδείγματα συμφωνιών περιλαμβάνουν:¹⁶⁰

Συμφωνία Γενεύης I (1993): Αυτή η συμφωνία ήταν η πρώτη προσπάθεια επίλυσης της σύγκρουσης στη Βοσνία. Περιλάμβανε κατάπαυση του πυρός, ανθρωπιστική βοήθεια, και τη δημιουργία "ασφαλών ζωνών" υπό την επίβλεψη των "γαλάζιων κασκόλ" του ΟΗΕ.

Συμφωνία Γενεύης II (1995): Ακολούθησε την Γένευη I και οδήγησε στη δημιουργία του Ομοσπονδιακού Κράτους της Βοσνίας και Ερζεγοβίνης, το οποίο αποτελούσε ένα πολιτικό βήμα προς την ειρήνη και την ενοποίηση της χώρας.

Συμφωνία του Dayton (1995): Αυτή η ιστορική συμφωνία υπεγράφη από τις συγκρουόμενες πλευρές στη Βοσνία, με τη μεσολάβηση των Ηνωμένων Εθνών και άλλων διεθνών παραγόντων. Καθόρισε τα σύνορα της Βοσνίας και Ερζεγοβίνης και δημιούργησε ένα περίπλοκο πολιτικό σύστημα για να διαχειρίζεται τις εθνοτικές διαφορές.

Αυτές οι συμφωνίες βοήθησαν στην τελειοποίηση της ειρήνης στη Βοσνία και την περιοχή γύρω της. Ωστόσο, παρόλο που έφεραν σταθερότητα, η προσπάθεια ανασυγκρότησης και επούλωσης των πληγών απαιτούσε πολλά χρόνια και διεθνή υποστήριξη.¹⁶¹

Διεθνείς οργανισμοί και χώρες παρείχαν ανθρωπιστική βοήθεια για την αντιμετώπιση των ανθρωπιστικών κρίσεων, όπως η προσφυγική κρίση και η έλλειψη τροφίμων και ιατροφαρμάκων. Οι ανθρωπιστικοί οργανισμοί και χώρες παίζαν κρίσιμο ρόλο στην παροχή βοήθειας στις πληγείσες περιοχές της πρώην Γιουγκοσλαβίας. Τρόφιμα, νερό, ρούχα και άλλα αναλώσιμα αγαθά παρέχονταν σε εκατοντάδες χιλιάδες

¹⁶⁰ Λ. Μαρούδας, ό. π., σελ. 92-93.

¹⁶¹ Λ. Μαρούδας, ό. π., σελ.94.

πρόσφυγες και πληθυσμούς που είχαν ανάγκη. Οργανισμοί όπως τον Ερυθρό Σταυρό παρείχαν ιατρική βοήθεια και ιατροφαρμακευτικά εφόδια σε πληθυσμούς που επλήγησαν από τις συγκρούσεις. Αγαθά όπως κλινικοί εξοπλισμοί, σκηνές, και υλικά για την κατασκευή κατοικιών παρέχονταν για την ανασυγκρότηση των πληγέντων περιοχών.¹⁶²

Οι ανθρωπιστικοί οργανισμοί παρείχαν υποστήριξη σε άτομα που είχαν υποστεί τραύματα και ψυχολογικό στρες από τις συγκρούσεις. Η ανθρωπιστική βοήθεια αποτέλεσε ένα σημαντικό μέσο για την αντιμετώπιση των ανθρωπιστικών κρίσεων που προέκυψαν λόγω του διαμελισμού της Γιουγκοσλαβίας και των συγκρούσεων που ακολούθησαν.¹⁶³

Προγράμματα οικονομικής ανασυγκρότησης και αναπτυξιακής βοήθειας υλοποιήθηκαν για την αποκατάσταση των υποδομών και την ενίσχυση της οικονομίας στην περιοχή. Σε ορισμένες περιπτώσεις, εθνικές συμφιλιώσεις προσπαθήθηκαν για την εξομάλυνση των σχέσεων μεταξύ εθνοτικών ομάδων και την προώθηση της συνεργασίας. Σωστά, σε ορισμένες περιπτώσεις, προσπαθήθηκαν εθνικές συμφιλιώσεις για την εξομάλυνση των σχέσεων μεταξύ εθνοτικών ομάδων και την προώθηση της συνεργασίας. Αυτές οι προσπάθειες συμφιλίωσης είναι σημαντικές για την ανασυγκρότηση της εθνοτικής ενότητας και της κοινωνικής σταθερότητας στις επηρεασμένες περιοχές.¹⁶⁴

Αυτά τα μέτρα μπορούν να περιλαμβάνουν, εκδηλώσεις και εκδηλώσεις που συνάπτουν διάφορες εθνοτικές ομάδες με σκοπό την ενίσχυση της κοινωνικής επαφής και της κατανόησης, εκπαιδευτικά προγράμματα που προωθούν την πολυπολιτισμική εκπαίδευση και την κατανόηση της ιστορίας και του πολιτισμού των διαφορετικών εθνοτικών ομάδων, εργα κοινωνικής ανάπτυξης που ενθαρρύνουν τη συνεργασία και την αλληλεπικοινωνία μεταξύ διαφορετικών εθνοτικών ομάδων, νόμοι και πολιτικές που προωθούν την ισότητα και τη δικαιοσύνη, καθώς και μέτρα για την αντιμετώπιση των διακρίσεων και του μίσους.

Οι εθνικές συμφιλιώσεις είναι σημαντικά βήματα για την ανασυγκρότηση της εθνοτικής συνοχής και την προώθηση της ειρήνης και σταθερότητας σε περιοχές που επλήγησαν από συγκρούσεις και εθνοτικές αντιξοότητες. Παρά τις δυσκολίες, αυτές οι προσπάθειες συνέβαλαν στην επίτευξη μερικής σταθερότητας και ανάκαμψης στην

¹⁶² D. Stranjko, ό. π., σελ. 108.

¹⁶³ D. Stranjko, ό. π., σελ. 109.

¹⁶⁴ Α. Μαρούδας, ό. π., σελ. 96.

περιοχή της πρώην Γιουγκοσλαβίας. Ωστόσο, οι προκλήσεις συνεχίζονται, και η διαδικασία ανασυγκρότησης και ειρήνευσης απαιτεί ακόμα πολλές προσπάθειες και διεθνή συνεργασία.¹⁶⁵

¹⁶⁵ Λ. Μαρούδας, ό. π., σελ.99-100.

Επίλογος

Οι συζητήσεις για τη Γιουγκοσλαβία πάντα προκαλούσαν έντονα συναισθήματα και λογομαχίες. Φαίνεται ότι έτσι είναι και σήμερα, παρόλο που το κράτος που ιδρύθηκε πριν από 100 χρόνια δεν υπάρχει πλέον σχεδόν τρεις δεκαετίες. Η ενοποίηση της Γιουγκοσλαβίας βρίσκεται στη λαϊκή συνείδηση, αλλά και σε ορισμένους ειδικούς κύκλους, και συχνά γίνεται αντιληπτό ως τραγικό λάθος, ως αποτέλεσμα προδοσίας και ως συνέπεια των κακών προθέσεων των Μεγάλων-ξένων Δυνάμεων, όπως και των εσωτερικών παραγόντων, δηλ. της Μεγάλης Σερβίας, δηλ. ως πονηρή απάτη Κροατών και Σλοβένων, και ούτω καθεξής. Στην καλύτερη περίπτωση η δημιουργία της Γιουγκοσλαβίας ερμηνεύεται ως όνειρο μιας ομάδας ιδεαλιστών, αφελών και ίσως ανεύθυνων πολιτικών και διανοούμενων, που αντί να «περιφράξουν τον φράχτη τους» προσπάθησαν να συνδυάσουν το ασυμβίβαστο.

Η Γιουγκοσλαβία, αυτό το "κοσμικό κράτος", η "υπόσχεση" που αντιπροσωπεύει, η σοσιαλιστικό-κομμουνιστική χώρα με δημοκρατικούς θεσμούς υπήρξε μια ουτοπία, ένα πείραμα, η οποία ήταν πολύ καλά σχεδιασμένη και στην πράξη τέλεια για το 80% του πληθυσμού της. Ειδικά εμείς οι Σέρβοι είμαστε αυτοί που ξεχωρίσαμε διανοητικά, ιστορικά-θρησκευτικά, αλλά και αδικηθήκαμε. Η ιδέα των διαφορετικών εθνών να ζουν μαζί χρησιμοποιώντας διαφορετικές γλώσσες σε συνομοσπονδιακές δομές ήταν αν και ατελώς μια γιουγκοσλαβική πραγματικότητα, αλλά και ένα δηλωμένο όνειρο της Ευρώπης. Θεωρώ ότι η Ευρώπη ακόμη και σήμερα δεν μπορεί να πλησιάσει το βαθμό αυτό της δημοκρατίας και ισότητας. Η Γιουγκοσλαβία ήταν από πολλές απόψεις μια μοναδική ευρωπαϊκή χώρα: χωρίς επιθετικό παρελθόν προς τους γείτονές της, εξαιρετικά ανεκτική προς τους άλλους και διαφορετική, τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό. Ο λαός της Γιουγκοσλαβίας είναι ένα από τα λίγα ευρωπαϊκά έθνη που αντιτάχθηκαν αποφασιστικά στον φασισμό σε μια αιματηρή μάχη και πλήρωσαν ένα εξαιρετικά υψηλό τίμημα του 12 τοις εκατό του πληθυσμού τους σε 4 χρόνια πολέμου. Ήταν ένα πολύ βαρύ φορτίο στους ώμους μιας μικρής χώρας που είχε ένα τεράστιο καθήκον - να επαναφέρει την ανεύθυνη Ευρώπη σε ισορροπία.

Ως αυτόπτης μάρτυρας του μεγαλύτερου μέρους των τραγικών γεγονότων του 1990 και μετά, ως Σέρβα αλλά και ως Γιουγκοσλάβα υπήκοος, έχοντας αυτή την κοσμοπολίτικη κληρονομία, το συμπέρασμα που βγάζω είναι ότι η διάλυση της Γιουγκοσλαβίας υπήρξε μια ιστορική τραγωδία ανάλογη με την Μικρασιατική

Καταστροφή, σε μικρό- κλίμακα, ειδικά στην περίπτωση της Κροατίας, όπου είναι εμφανής ο ξεριζωμός του σέρβικου πληθυσμού. Και για το λόγο του αληθές, όλοι φταίγαμε, όσο οι εσωτερικοί παράγοντες, τόσο και οι εξωτερικοί.

Στις μελανές σελίδες της Γιουγκοσλάβικης ιστορίας του '90 καταγράφηκαν αναρίθμητα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας και τεράστιες υλικές καταστροφές, όπως σπίτια, μνημεία, τζαμιά, εκκλησίες, δημόσιες υποδομές και σπάνια έργα αρχιτεκτονικής. Ο σερβικός και ο κροατικός μεγαλοϊδεατισμός, η προσάρτηση των σερβικών εδαφών εντός των περιοχών της Κροατίας και της Βοσνίας στην πάλαι πότε κοιτίδα, την Γιουγκοσλαβία,- σημερινή Σερβία, θυμίζει κάτι από τη Βενιζελική «Μεγάλη Ιδέα». Μολονότι το κροατικό όραμα που προέβλεπε την Κροατία εθνικά καθαρό κρατίδιο, δε βγήκε ποτέ αληθινό, ακόμη και σήμερα Σέρβοι ζουν στην Κροατία, δημιουργούν και μεγαλουργούν. Η πολεμική τακτική της Κροατίας παραπέμπει στην πολιτική τακτική του Κεμαλικού καθεστώτος, όπου με τη βοήθεια των συμμάχων, ΗΠΑ και Γερμανίας, εφάρμοσαν την πολιτική του εθνικού εκτοπισμού, κυρίως των ορθόδοξων πληθυσμών, στερώντας τα πολιτικά και εργατικά δικαιώματα του σερβικού και μουσουλμανικού πληθυσμού. Πολύ σημαντικό ζήτημα υπήρξαν οι μικτοί γάμοι, των οποίων τα νέα παιδιά με δυο ταυτότητες εύχομαι να δώσουν οριστικό τέλος στο δράμα της πρώην Γιουγκοσλαβίας. Ένας ακόμη μεγάλος παράγοντας είναι η μετανάστευση. Από τις αρχές των πολέμων στη Γιουγκοσλαβία εκτιμάται ότι μετανάστευσαν πάνω από ένα εκατομμύριο άνθρωποι. Πριν ακόμη τελειώσει η Σύγκρουση στη Βοσνία, με αφορμή την εσωτερική αντίσταση στα γεγονότα στη χώρα, μετανάστευσα και εγώ. Εμείς, οι χιλιάδες μετανάστες και όλος ο κόσμος από άκρη σε άκρη της γης, ως σιωπηλοί παρατηρητές παρακολουθήσαμε αυτό το δράμα χωρίς τέλος.

Το ιστορικό γεγονός της "ειρηνιστικής διαμεσολάβησης" του NATO το 1999, με τις βίαιες επιθέσεις κατά της Γιουγκοσλαβίας για 78 ημέρες, υποδηλώνει τη συνέχεια της διαδικασίας διάλυσης που είχε ξεκινήσει από τις αρχές της δεκαετίας του '90. Αυτή η διάλυση επιτεύχθηκε με τη δημιουργία ασταθών κρατών-προτεκτοράτων στα Βαλκάνια. Οι εξελίξεις αυτές υπονοούν το ενδεχόμενο ότι ο σκοπός της διάλυσης ήταν η ισχυροποίηση των ΗΠΑ, του NATO και της ΕΕ στην περιοχή και η περιορισμός της ρωσικής επιρροής.

Εμφανίζεται ότι η δυτική παρέμβαση εξυπηρέτησε γεωπολιτικά και ενεργειακά συμφέροντα, με τη δημιουργία αδύναμων κρατιδίων που θα ήταν πιο ευάλωτα και

χειραγωγήσιμα. Επίσης, η αποσταθεροποίηση της Γιουγκοσλαβίας θα μπορούσε να συνέβαλε στον περιορισμό της ρωσικής επιρροής στη Νοτιοανατολική Ευρώπη.

Συνολικά, τα γεγονότα αυτά παρουσιάζουν την διαδικασία του διαμελισμού της Γιουγκοσλαβίας ως μια γεωπολιτική και ενεργειακή στρατηγική, με σκοπό τον έλεγχο της περιοχής και τη μείωση της επιρροής της Ρωσίας.

Αξιοσημείωτη είναι και αξίζει να ερευνηθεί η ομολογία του πρώην πράκτορα της CIA Robert Bear, ο οποίος ισχυρίζεται ότι ο ίδιος και η ομάδα του έλαβαν εκατομμύρια δολάρια για να διαλύσουν την Γιουγκοσλαβία, ότι σκόρπισαν τον πανικό ανάμεσα στους πολιτικούς της Βοσνίας ότι οι Σέρβοι θα επιτεθούν, κ.ά..

Τελικό συμπέρασμα: οι «ειρηνιστές» του Dayton από κοινού και οι «τοπικοί» πολιτικοί αντιπρόσωποι του μαρτυρικού γιουγκοσλάβικου λαού θα γίνουν μελλοντικοί «αιμοσταγείς κατακτητές» του υπόλοιπου εδάφους της Γιουγκοσλαβίας.

Πηγές και Βιβλιογραφία

A. Πηγές

Ηλεκτρονικές Πηγές

Γιουγκοσλαβία, Μια διαφορετική πλευρά της ιστορίας. <https://www.youtube.com/> (ημερ. επίσκεψης 6/10/2023).

Foreign Relations of the United States (FRUS), 1964–1968, Volume XVII, Eastern Europe Yugoslavia <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1964-68v17/ch7>

Foreign Relations of the United States (FRUS), 1969-1976, Volume XXIX, Eastern Europe; Eastern Mediterranean, 1969-1972, (General editor Edward C. Keefer), United States Government Printing Office, Washigton 2007.

Foreign Relations of the United States (FRUS), 1969–1976, Volume XII Soviet Union <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1969-76v12> (ημερ. επίσκεψης 6/10/2023).

Foreign Relations of the United States (FRUS), 1969–1976, Volume XIII Soviet Union <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1969-76v13> (ημερ. επίσκεψης 6/10/2023).

Γιουγκοσλαβικά, σοβιετικά, ουγγρικά, βουλγαρικά, ρουμανικά, ανατολικογερμανικά και γαλλικά αρχεία μέσω του Ιδρύματος Wilson Center <http://digitalarchive.wilsoncenter.org> (ημερ. επίσκεψης 7/10/2023).

Ντοκιμαντέρ: Γιουγκοσλαβία, από τη συγκρότηση έως τη διάλυση <https://www.youtube.com/> (ημερ. επίσκεψης 6/10/2023).

Τζίμας Σ., «Πάει πέθανε...», *Ο θάνατος του Τίτο και το γιουγκοσλάβικο αιματοκύλισμα*, Καθημερινή 04.05.2020

Φωτιά στα Βαλκάνια. Διάλυση της Γιουγκοσλαβίας. <https://www.youtube.com/> (ημερ. επίσκεψης 7/10/2023).

B. Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

Αναλις Δ.Τ, *Χρονικό ενός Πολιορκημένου Λαού: Γιουγκοσλαβία 1993-1996*, Αθήνα 1993.

Βλάχου Ε, «Οι Συνταγματάρχες και ο Τύπος», (επιμ. Γ. Γιαννόπουλος, R.Clogg)
Η Ελλάδα κάτω από στρατιωτικό ζυγό 1976.

Δημητρόπουλος Γ.Β., Διπλωματική διατριβή Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, Τμήμα Διεθνών, ευρωπαϊκών και περιφερειακών σπουδών, «Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγικές Σπουδές» Διάσπαση Γιουγκοσλαβίας: Ζήτημα Εσωτερικής Διαχείρισης ή Αποτέλεσμα Ανταγωνισμού των Μεγάλων Δυνάμεων; 2015.

Καλογεράτος, Π. *Το Κοινωνικοπολιτικό σύστημα*, Αθήνα 1989.

Μαρούδας Λε, *Η διαμόρφωση και η λειτουργία του συστήματος της αυτοδιαχείρισης στη Γιουγκοσλαβία*, Ίδρυμα Μεσογειακών Μελετών, Αθήνα 1989.

Μουζακίτη Α., Η διαμόρφωση της Βοσνιακής - Μουσουλμανικής Εθνικής ταυτότητας. Ιστορικές και πολιτικές παράμετροι. Από το 1878 ως Σήμερα. (διδακτορική διατριβή), ΑΠΘ, Θεσσαλονίκη 2014.

Μίχας Τ., *Ανίερη Συμμαχία: Η Ελλάδα και η Σερβία του Μιλόσεβιτς*, Αθήνα 2003.

Στάλιν Ι., *Ο Μαρξισμός και το εθνικό ζήτημα*, (μτφρ. Χρύσα Χατζηβασιλείου) εκδ. Ειρήνη, Αθήνα 1949. - Σφέτας Σπυρίδων-Κεντρωτής Κυριάκος., *Οι Αλβανοί των Σκοπίων. Θέματα εθνοτικής συνύπαρξης*, ΙΜΧΑ, Θεσσαλονίκη 1995.

Σφέτας Σπ., «Εθνική ταυτότητα, κρατική κυριαρχία και η ευρωπαϊκή πρόκληση: η περίπτωση των πρώην Γιουγκοσλαβικών χωρών», (Π. Σιούσιουρας επιμ.), Τα Νέα Βαλκάνια. Από τη γεωπολιτική της μετάβασης στην προοπτική της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, Αθήνα 2007.

Σφέτας Σπ., *Εισαγωγή στη Βαλκανική Ιστορία, Τόμος Α΄. Από την οθωμανική κατάκτηση των Βαλκανίων μέχρι τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο (1354-1918)*, Θεσσαλονίκη 2009.

Σφέτας Σπ., *Ακήρυχτος Πόλεμος για το Μακεδονικό. Βουλγαρία-Γιουγκοσλαβία 1968-1979*, Θεσσαλονίκη 2010.

Σφέτας Σπ., *Εισαγωγή στη Βαλκανική Ιστορία. Από τον Μεσοπόλεμο στη Λήξη του Ψυχρού Πολέμου (1919-1989)*, τόμος Β΄, Θεσσαλονίκη 2011.

Σφέτας Σπ., «*Η αποκατάσταση των ελληνοαλβανικών διπλωματικών σχέσεων (1970-1971)*», Θ.Κορρές- Π.Δουκέλλης- Σπ.Σφέτας- Φ. Τολούδη (επιμ.), Ανοιχτοσύνη. Μελέτες προς τιμήν της Βασιλικής Παπούλια, Θεσσαλονίκη 2012.

Σφέτας Σπ., *Η Τιτοϊκή Γιουγκοσλαβία και η δικτατορία των Συνταγματαρχών. Όψεις των ελληνογιουγκοσλαβικών σχέσεων κατά την επταετία*, Θεσσαλονίκη 2016

Σφέτας Σ., *Εισαγωγή στη Βαλκανική Ιστορία, τόμος β΄*, Θεσσαλονίκη 2011.

Σφέτας Σ., *Κόσοβο: Αφεταιρία και Κατάληξη της Γιουγκοσλαβικής Κρίσης*, στο Β. Κόντης & Ε. Μαντά, *Το Κόσοβο και οι Αλβανικοί Πληθυσμοί της Βαλκανικής*, Θεσσαλονίκη 2000.

Χατζηπροδρομίδης Λ., *Η Έκρηξη του Εθνικισμού, ο Βαλκανικός και ο Ευρύτερος Περίγυρος*, Αθήνα 1991.

Χρήστου Θ. *Προσεγγίσεις στη Νεότερη Ελληνική Ιστορία. Από το Ρήγα Βελεστινλή (1757-1798) έως την εμπλοκή της Ελλάδας στο Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο (1940-1941)*, Αθήνα 2001

Χρήστου Θ. *Ο ρόλος των Νέων στο Μέτωπο, την Κατοχή και την Αντίσταση (1940 -1944) - Τα πολιτικοστρατιωτικά τεκμήρια*, τ. Α, Αθήνα 2016

Χρήστου Θ. *Πέτρος Σωκράτους Κόκκαλης (1896-1962). Ο Αστός Επαναστάτης, Ιατρός. Από τον Βενιζελισμό στον Λενινισμό*. Αθήνα 2019

Ψαράκης Τ. *Από τον πόλεμο στη δικτατορία, Δ' 1941-1967*, Αθήνα 1980

Ξενόγλωσση

Antić Z., *Ideological Struggle in Yugoslav Cultural Life*, *Open Society Archives, Radio Free Europe Research* 1977
<http://osaarchivum.org/files/holdings/300/8/3/text/82-5-46.shtml> /

Banac I., *The National Question in Yugoslavia: Origins, History, Politics*, (Ithaca: Cornell University Press 1984).

Banac I., «We did not quarrel, We did not curse: The price of Yugoslav independence after the Soviet intervention in Czechoslovakia», (ed.) Svetozar Rajak, Konstantina E. Botsiou, Eirini Karamouzi, Evanthis Hatzivassiliou (ed.), *The Balkans in the Cold War*, (London: Palgrave – McMillan 2016), Antić Z., *Ideological Struggle in Yugoslav Cultural Life*, *Open Society Archives, Radio Free Europe Research* 1977
<http://osaarchivum.org/files/holdings/300/8/3/text/82-5-46.shtml> /.

Banac I., *The National Question in Yugoslavia: Origins, History, Politics*, (Ithaca: Cornell University Press 1984).

Banac I., «We did not quarrel, We did not curse: The price of Yugoslav independence after the Soviet intervention in Czechoslovakia», (ed.) Svetozar Rajak, Konstantina E. Botsiou, Eirini Karamouzi, Evanthis Hatzivassiliou (ed.), *The Balkans in the Cold War*, (London: Palgrave – McMillan 2016), σσ.173-195.

Bataković D., «Nationalism and Communism. The Yugoslav case», *Serbian Studies*, N° 1-2, vol. 9 (1995).

Bataković D., «Frustrated Nationalism», *Serbian Studies*, vol. 11, No 2 (1997).

Bataković D., «Kosovo-Metohija: The Serbo-Albanian Conflict», http://www.batakovic.com/en/full-story/21/2012/02/22/kosovo-metohija_-the_serbo-albanian-conflict-with-map.html/

Batović A, *The Balkans in Turmoil. Croatian Spring and the Yugoslav position Between the Cold War Blocs 1965-1971*, (London: Cold War Studies Programme 2003). https://wikileaks.org/gifiles/attach/128/128054_Croatian%20Spring.pdf

Bojković D, «Milovan Djilas o nacionalnom i drzavnom pitanu Crne Gore» , *Tokovi Istorije 1 Βελιγράδι 2012*.

Bogetić Dragan, «Jugoslovensko- američki odnosi u svetlu vojne intervencije u Čehoslovačkoj 1968», *Istorija 20.veka*, 2 (2007).

Ćosić D., *Uslovi demokratske budućnosti*. Književne novine 15 September.1987

Korošić M., *Jugoslovenska kriza*. Zagreb, 1988.

Stranjko D., *Како је постало Гарашаниново "Начертаније"*, Споменик СКА, XCI, Београд 1939.

Stanković Pejnović V., *Raspad Jugoslavije*. Zagreb, Hrvatska, 2010.

Tekelija, Sava, *Opisanije života mog*. Priredio Aleksandar Forišković. Beograd 1989.

Jović D., *Yugoslavia: a state that withered away*. Purdue University Press, 2009.

Zaccaria Benedetto, «Under the Shadow of the Soviet Union: The EEC, Yugoslavia and the Cold War in the long 1970s», Svetozar Rajak, Konstantina E. Botsiou, Eirini Karamouzi, Evanthis Hatzivassiliou (ed.), *The Balkans in the Cold War*, (London: Palgrave–McMillan 2016).

Životić Aleksandar, «Jugoslavija, Albanija i Čehoslovačka kriza, 1968-1971», *Tokovi Istorije*, 3 (2012).

Bataković D., «*Nationalism and Communism. The Yugoslav case*», *Serbian Studies*, N° 1-2, vol. 9 (1995).

Bataković D., «*Frustrated Nationalism*», *Serbian Studies*, vol. 11, No 2 (1997).

Bataković D., «Kosovo-Metohija: The Serbo-Albanian Conflict», http://www.batakovic.com/en/full-story/21/2012/02/22/kosovo-metohija_-the_serbo-albanian-conflict-with-map.html/

Batović A, *The Balkans in Turmoil. Croatian Spring and the Yugoslav position Between the Cold War Blocs 1965-1971*, (London: Cold War Studies Programme 2003). https://wikileaks.org/gifiles/attach/128/128054_Croatian%20Spring.pdf

Bojković D, «Milovan Djilas o nacionalnom i drzavnom pitanu Crne Gore» , Tokovi Istorije 1 Βελιγράδι. 2012.

Bogetić Dragan, «Jugoslovensko- američki odnosi u svetlu vojne intervencije u Čehoslovačkoj 1968», Istorija 20.veka, 2 (2007).

Ćosić D., *Uslovi demokratske budućnosti*. Književne novine 15 September.1987

Korošić M., *Jugoslovenska kriza*. Zagreb 1988.

Stranjković D., Како је постало Гарашаниново "Начертаније", Споменик СКА, ХСЦ, Београд 1939, σελ. 96.

Stanković Pejnović V., *Raspad Jugoslavije*. Zagreb Hrvatska 2010.

Tekelija, Sava, *Opisanije života moga*. Priredio Aleksandar Foriškić. Beograd.

Jović D., *Yugoslavia: a state that withered away*. Purdue University Press, 2009.

Zaccaria Benedetto, «Under the Shadow of the Soviet Union: The EEC, Yugoslavia and the Cold War in the long 1970s», Svetozar Rajak, Konstantina E. Botsiou, Eirini Karamouzi, Evanthis Hatzivassiliou (ed.), *The Balkans in the Cold War*, (London: Palgrave–McMillan 2016).

Životić Aleksandar, «Jugoslavija, Albanija i Čehoslovačka kriza, 1968-1971», Tokovi Istorije, 3 (2012).

Παράρτημα

Οι πολιτικοί εκπρόσωποι του Γιουγκοσλάβικου λαού, Slobodan Milošević, Franjo Tuđman και Alija Izetbegović υπογράφουν την Ειρηνευτική Συμφωνία του Dayton, Παρίσι, 1995, παρουσία εκπροσώπων των μεγάλων δυνάμεων του κόσμου.

ΠΗΓΗ: <https://www.slobodnaevropa.org/a/bih-dejtonski-sporazum/28829175.html>

Ο Τίτο και η Βρετανική Βασίλισσα Ελισάβετ Β' στο Λευκό Παλάτι, 20 Οκτωβρίου 1972. Πηγή: Getty Images

Ινστιτούτο Πυρηνικών Επιστημών «Vinca» σήμερα. Πηγή: Google maps

Ο Dragoljub (Draža) Mihailović στο εξώφυλλο του περιοδικού Time. Πηγή:
<https://sr.wikipedia.org/>

Περίληψη

Για την Μεταπτυχιακή μου διατριβή επιλέγω αυτό το θέμα διότι υπήρξα αυτόπτης μάρτυρας όλων των σχετικών γεγονότων που αφορούν την διάσπαση της πρώην Γιουγκοσλαβίας, έχοντας γίνει φοιτήτρια της Φιλοσοφικής σχολής του Βελιγραδίου στο πρώτο μου έτος στο τμήμα της Φιλοσοφίας το 1995, από κοντά έζησα όλες τις πολιτικές διαταραχές, διαδηλώσεις και διαμαρτυρίες πολιτών και φοιτητών.

Τα κομβικά σημεία στην εργασία είναι η αναφορά στην πτώση του υπαρκτού σοσιαλισμού με τον άξονα την Πτώση του τοίχους του Βερολίνου και τις συνέπειες του, που έμελλαν να προκαλέσουν την πτώση του υπαρκτού σοσιαλισμού σε ολόκληρη την Ευρώπη.